

IMPORTANȚA DIMENSIUNII ETNICO-RELIGIOASE ÎN ANALIZA DE SECURITATE - factori generatori, agravanți/inflamatori și inhibitori ai conflictelor etnico- religioase

Mihai-Ștefan DINU

Am considerat drept necesară, imperativă, chiar, abordarea unui asemenea subiect, pentru a scoate în evidență legătura dintre elementele religioase și etnice (ca elemente identitare) și securitatea națională, în contextul mai larg, al globalizării.

La cumpăna secolelor XX-XXI, religia ocupă în continuare un spațiu important în viața comunităților sociale, în ciuda faptului că secularizarea și raționalismul au devenit temelii ale modernității, pe fundalul transformării lor radicale provocate de revoluțiile științifice, informaționale și biologice pe Terra.

Religia (asociată cu instituțiile specifice) asigură coeziunea socială, oferă o motivație (sens) în viața comunităților umane și individului. Exercițiu, în numeroase cazuri, controlul social și al funcției de educație socială. În anumite epoci, religia suplinește chiar ideologia politică, în primul rând acolo unde reprezintă și un element important al identității grupului social.

În sfera fenomenelor și proceselor religioase de amplitudine globală se pot remarca: tendințe contradictorii de prozelitism religios și de regrupare a marilor religii (creștinism, islamism și hinduism), dar și de accentuare a fenomenului rezidențelor sectare; tendința de întărire a puterii seculare în raport cu religia și biserica este foarte puternică în Occident; în fostul spațiu de dominație sovietică, fenomenul religios a înregistrat o recrudescență după prăbușirea comunismului, cu toate că nu se poate vorbi de cristalizarea unui autentic fundamentalism religios în aria de predominare a Ortodoxiei. Pe de altă parte, religia și biserica se confruntă cu progresele revoluționare ale științei și tehnologiei, care pun la grea încercare explicațiile universale de natură spirituală și ridică întrebări de natură morală (accentuarea clonării, de exemplu).

În spațiul civilizației euro-atlantice se poate afirma, cu precauție însă, că procesele de extindere a democrației și economiei libere, cu tehnologie avansată, au indus un model de societate euro-atlantică, în care problemele religiei și credinței au încetat să mai fie abordate ca "afaceri de stat".

În afara spațiului euro-atlantic, însă, religia exercită, în general, funcții mai importante în societate. În statele europene foste socialiste, de pildă, bisericile ortodoxe se asociază direct cu administrațiile publice, în gestionarea problemelor societății având o influență notabilă asupra puterii (în F. Rusă, de exemplu). În țările musulmane există: regimuri teocratice (Iran) sau guvernate de "legea islamică" (în Asia și Africa); fenomene de intoleranță religioasă și de prozelitism agresiv; conflicte și războaie justificate pe revendicări religioase etc. Grupuri etno-culturale întregi se individualizează prin apartenența la o religie sau alta și își dispută controlul asupra unor "locuri sfinte" (Ierusalimul de pildă). Liderii spirituali ocupă poziții influente în societate. Se înregistrează numeroase cazuri (în Africa) în care societăți în curs de modernizare, în a doua jumătate a secolului XX, au "căzut" în tribalism și fundamentalism religios.

Trăim o epocă în care globalizarea și regionalizarea - ca fenomene determinante ale epocii - provoacă cele mai puternice reacții contestatatoare în ariile de civilizație cu solide relații sociale tribale și de clan, cu niveluri slabe ale dezvoltării economice, cu rate înalte ale creșterii demografice etc. În condițiile uzării discursului comunist și de stânga, compromiterii de către

elite a discursului democratic capitalizant, fundamentalismul religios - îndeosebi islamic, dar și ortodox în Eurasia - oferă suport ideologic mișcărilor ultra-naționaliste, teroriste și antiglobaliste.

Cu toate că majoritatea marilor doctrine spirituale promovează pacea, religia rămâne pe mai departe un suport ideologic al unor conflicte armate. De aceea analizele de securitate internațională nu pot face abstracție de factorul religios (etnico - religios) în estimările specifice.

Deși multă vreme factorul etnic, ca și cel religios, nu au fost considerate adevărate probleme ale securității naționale, la momentul în care s-a constatat că aveau potențial de a inflama o stare de tensiune sau conflict între state, modul de abordare a acestor factori a fost reconsiderat. Aparținând dimensiunii culturale a securității, factorii etnic și religios capătă o importanță majoră în analiza de securitate, spațiul de manifestare al securității culturale situându-se la nivelul interrelaționării securității individuale cu securitatea națională, în sensul că indivizii sau grupurile substate, în cazul nostru grupurile etnice sau religioase, pot deveni o problemă de securitate națională, comportamentul acestora degenerând spre acțiuni teroriste, separatiste, revoluționare etc.

Condițiile suficient necesare pentru transformarea religiei în factor de generare a conflictelor armate pot fi: existența într-un spațiu, la un moment-dat, a unor puternice discriminări religioase; combinarea discriminărilor religioase cu cele etnico-culturale și politice și cu decalajele economico-sociale; prozelitismul religios agresiv și violent; fundamentalismul religios, cu precădere, islamic etc.

Factorii care stimulează și agravează conflictele religioase: polaritatea sistemului politic (cristalizarea și funcționarea unei puteri centrale omnipotente și exclusiviste); instituții politico-administrative slabe, ineficiente, corupte, nefuncționale; gradul slab de materializare a coerenței social-economice (decalaje sociale periculoase, grefate pe tribalism, regionalism, antagonisme etno-culturale și religioase). Diferențe de status; slăbiciunile regimului democratic, ale societății civile și anemica dezvoltare a spiritului public; un grad sporit de inamicități între grupările etno-religioase între frontierele unui stat sau între state sau între provincii din state diferite; orizonturi de așteptare lipsite de realism ale unor grupuri religioase ori etno-culturale și religioase, cu percepții nejuste ale oportunităților și amenințărilor; degradarea sau prăbușirea așteptărilor unor grupuri etno-culturale și religioase; intervenții externe (armate, politice, religioase, teroriste, fundamentaliste în state sau complexe regionale de securitate; tradiția istorică; voința de conflict etc.

Există, însă, și factori inhibitori ai unor potențiale conflicte etnico-religioase. Dintre aceștia, se cuvine să menționăm: existența unui regim politic democratic, pluralism etnic, religios și cultural; a unei puteri centrale democratice și, de asemenea a unei administrații publice eficiente; spirit public dezvoltat, societate civilă maturizată; coerență social-economică; status social stabil; grad scăzut de inamicități între grupurile sociale din stat și dintre state; tradiția istorică; lipsa voinței de conflict.

În cazurile analizate (vezi tabela: "Conflicte etnico-religioase din Balcani, Caucaz, Asia Centrală și Orientul Apropiat și Mijlociu"), conflictele religioase se prezintă arareori în formă pură. În cele mai multe situații, scopurile, obiectivele, formele de materializare ale conflictelor sunt complexe, factorul religios fiind preponderent sau nu. Atunci când apartenența la o religie devine element esențial sau important de identificare a unui grup social (în special a identității naționale) conflictele politico-militare au caracter religios pregnant sau preponderent; și în situația în care grupuri sociale defavorizate în cadrul unor societăți se identifică cu o religie, conflictele violente dintre "favorizați" și "defavorizați" iau forma conflictelor religioase. În societățile cu nivel redus de maturizare a națiunii moderne, religia oferă susținere ideologică pentru realizarea unor platforme politice în vederea realizării unor coeziuni statale sau regionale (acolo unde predomină încă structurile tribale și de clan).

Pe de altă parte, anumite grupuri politice internaționale recurg la religie pentru a-și legitima programele și acțiunile "antimondialiste" și "antiimperialiste" (fundamentalismul islamic de tip Al Qaeda care brodează pe tema conflictului civilizațional împotriva Occidentului "materialist" și "satanic").

În "con competiția" dintre civilizații - considerată de S. P. Huntington și de alți teoreticieni drept trăsătură definitorie a epocii noastre - religia se constituie în element esențial de definire a "blocurilor civilizaționale" (alături de poziție geopolitică și geostrategică, rasă, putere tehnologică, economică și militară). Ca urmare, noua ordine mondială ar trebui să fie o "ordonare de valori", viitorul ei depinzând în mod dramatic de confruntarea dintre civilizația occidentală postindustrială și creștină, islam și civilizația sinică. Alternativă la acest conflict civilizațional - ce se poate solda cu dispariția Terrei - este însă lumea multietnică, multiculturală, multirasială și multireligioasă, structurată pe valorile democrației, drepturile omului, toleranță religioasă etc.

Sau, reformulând: trăim vremuri în care cea mai pregnantă tendință este de a crea elemente politice, militare și economice stabile la scară globală, pe fondul unei populații diverse din punct de vedere geografic, etnic, cultural. Avem sub observație directă procesul de maturizare a două identități relativ noi, identitatea europeană și identitatea globală ; rezultatul acestei maturizări va trebui să reprezinte, în final, printre altele, și valorile diversității ideologice și culturale.

RELAȚIILE DINTRE RUSIA ȘI SUA DUPĂ IRAK

dr. Nicolae DOLGHIN

În toată perioada postrăzboi rece, mesajul relațiilor dintre Washington și Moscova a avut o dublă semnificație. Pentru cei doi actori, au însemnat pragmatism, realism și politică de perspectivă într-o lume tot mai complexă în care cei doi actori sunt condamnați să dialogheze, conștienți, totuși, că de pe poziții diferite.

Pentru mulți alții, chiar și pentru unele cabinete, relațiile dintre cei doi au fost cele dintre învingător și învins în care orice gest al învingătorului este justificat și orice reacție în afara schemei a învinsului trebuia sancționată. Această filozofie politică a dominat în bună măsură ultimul deceniu al secolului trecut, transformându-se într-un fel de normă, orice abatere comportamentală de la ea stârnind mari discuții și prevestind neo-scenarii catastrofice. Chiar dacă Rusia a contribuit decisiv la destructurarea Uniunii Sovietice și în ciuda contribuției consistente și transparente a SUA la revitalizarea vocii Moscovei în dialogul politic mondial.

Individualitatea dialogului ruso-american își are determinările sale multiple, de civilizație, impuse mai puțin de istorie, gata oricând să-ți ofere tipare, cât de **perspectiva îndepărtată**. El răspunde, astfel și necesității SUA de a-și asigura, dacă nu sprijinul, cel puțin neutralitatea acestui important actor euroasiatic în acțiunile sale globale, dar și resurse energetice sigure pentru a nu se transforma în ostatic al unor zone instabile, cât și nevoii vitale a Rusiei în investiții americane în economia sa, pentru a nu depinde doar de exportul de materii prime și arme.

Atingerea acestor obiective presupune proiecția soluțiilor pentru întărirea securității și stabilității în lume, proces în care fiecare stat poate deveni un actor important. Unele aspecte ale acestuia, cum ar fi limitarea și controlul armelor strategice nucleare, de exemplu, constituie încă exclusivitatea relațiilor lor. Altele, depind de buna cooperarea între ei. Toate acestea constituie premise importante pentru un viitor optimist al relațiilor bilaterale ruso-americane, cu efecte stabilizatoare pentru securitatea mondială.

Dar o altă determinare apare **din exercițiul relațiilor de putere dintre cei doi actori**. În acest plan nici obiectivele, nici resursele folosite, nici potențialele nu se mai află în concordie, raționamentele au mai curând abstractizarea matematicii și bătaie mai mică, ceea ce va genera și în viitor abordări divergente inevitabile.

Pentru România, chiar și după integrarea euroatlantică, urmărirea și studierea atentă a relațiilor rusă-americane și estimarea evoluțiilor acestora ar trebui să constituie o preocupare majoră și permanentă, din cel puțin două motive. Primul, Rusia este un actor major din zona noastră de interes, nu poate fi ignorat și rămâne un partener important al SUA. Al doilea ține de SUA, partenerul nostru strategic și viitor aliat, care, se pare, ne-a rezervat un anumit rol în planul relațiilor sale cu Moscova.

În exercițiul relațiilor de putere, deosebirile de poziții vor fi mai frecvente decât credem, chiar și între aliații tradiționali, pentru că fiecare actor politic major al lumii își are propriile-i surse ale puterii. Războiul rece a oferit lecția rapid învățată de toată lumea și anume că **acțiunile tip oglindă într-o confruntare nu mai sunt posibile**. Ele au impus acumulări anormale de capacități și potențiale necesare alimentării confruntării, iar rezultatul a fost imposibilitatea folosirii lor, adică inversul a ceea ce s-a urmărit. Ceea ce în jocul de șah se numește "șah etern". Paradoxal, lecția nu a fost nici teoretizată, nici tipărită prin manuale, dar este intens aplicată. Îi simțim și noi efectele în întregul proces de reformă a domeniului militar și în noile concepte precum capabilități, adecvare, credibilitate etc. Aceleași procese

intelectuale care au impus renunțarea la acțiunile tip oglindă, au oferit și alternativa logică - **asimetria** - ca mod de comportament și acțiune în planuri și modalități atipice.

În această realitate a asimetriilor își va modela Rusia domeniul relațiilor sale de putere cu SUA, conștientă că nu este actor de talia URSS, dar dorind să i se audă vocea în problemele majore ale lumii. Este ceea ce a exprimat un oficial rus după Irak: "*Rusia dorește să fie un bun partener al SUA, dar nu vom fi un partener secundar. Vom fi întotdeauna un jucător independent.*" (1)

Episodul Irak a intervenit după o lungă perioadă de relativ calm între cei doi, culminând cu apropierea de neimaginat din cadrul războiului antiterorist. Opoziția permanentă a Rusiei față de campania militară din Irak deși a fost considerată oarecum firească a șocat, totuși, provocând cel puțin la nivel declarativ reacții care aminteau de vremurile războiului rece. Dar de această dată Rusia nu a mai fost singura care s-a opus zgomotos, cum s-a întâmplat în cazul Iugoslaviei, cu câțiva ani în urmă, ci a făcut parte dintr-un grup în care s-au aflat pentru prima dată și doi aliați majori ai SUA, Franța și Germania. Această situație constituie probabil cea mai substanțială surpriză a geopoliticii post război rece. Desigur, este greu de spus care-i vor fi urmările și dacă asocierea se va repeta și în alte ocazii, dar a creat un precedent de neignorat, susținut de opiniile publice interne din acele țări, ce va induce evoluții noi în politica mondială, inclusiv în relațiile euroatlantice. De fapt, în aceste jocuri Irakul, care a constituit doar pretextul, nu mai avea nici o importanță, totul fiind o încercare colectivă de limitare a exercitării puterii de către SUA. Rusia s-a alăturat acestei opoziții având grijă să nu devină liderul ei, lăsând Franței acest statut.

După începerea campaniei din Irak au avut loc două întâlniri între președinții Bush și Putin, în mai la Sankt Petersburg și în septembrie la Camp David. Pentru a evita gesturi sau declarații greu de reperat, în primele săptămâni ale acțiunilor militare, fiecare dintre ei s-a concentrat asupra priorităților interne, evitând comentariile cu adresă reciprocă. Președintele SUA a trebuit să-și înlăture "*suspiciunile asupra loialității liderului rus, acesta la rândul-i a fost nevoit să facă față dezamăgirilor interne provocate de lipsa rezultatelor concrete în relațiile cu SUA în ciuda compromisurilor făcute*" (2). Nu trebuie să uităm că în acele zile peste 90% dintre ruși se opuneau acțiunii militare din Irak, amploarea sentimentelor antiamericane atinsese nivelul anilor '60 (3), iar anul viitor este an electoral în Rusia.

Reconcilierea dintre cei doi lideri este semnificativă. Președintele Bush a mers până acolo încât a declarat la conferința de presă de la Camp David că "*Rusia și SUA sunt aliate în războiul împotriva terorismului*", ducând mai departe spiritul Declarației comune de la Sankt Petersburg din luna mai în care se afirma "*Ne-am întâlnit din nou pentru a reafirma parteneriatul națiunilor noastre și angajamentul de a întâmpina împreună provocările secolului XXI*" (4). Referindu-se la natura relațiilor dintre lideri, ambasadorul rus în capitala SUA, declara într-un interviu în ziarul "Washington Post" din 8 octombrie 2003: "*Între președinți s-a instalat un impresionant spirit de înțelegere reciprocă, deși ei nu au păreri identice în toate problemele*" (5).

Rezultatele relațiilor la nivel înalt se observă: SUA vor sprijini Rusia pentru a accede în OMC, au recunoscut economia rusească ca fiind economie de piață, criticile la adresa modului în care este gestionată situația din Cecenia sunt mai puțin ferme. Președintele Bush afirma în conferința de presă de la Camp David de acum 2 luni: "*Nici o cauză nu îndreptățește teroarea. Teroriștii trebuie combătuți oriunde împrăștie haosul și distrugerile, inclusiv în Cecenia*". Probabil că nici președintele Putin nu s-a așteptat la un asemenea sprijin într-o problemă atât de delicată. I-a fost suficient pentru a-și elabora acea poziție extrem de critică la adresa partenerilor europeni în cadrul Summit-ului Rusia-UE de la Roma din această lună. Dar și aici și-a găsit un sprijinitor în premierul Italiei, gazda reuniunii.

SUA, la rândul lor, beneficiază de colaborarea Rusiei în probleme importante pentru ele cum ar fi proliferarea armelor nucleare. În cazul centralei nucleare din Iran, la care SUA

sunt atât de sensibile, Rusia a avut o contribuție importantă în aducerea energiei nucleare iraniene sub controlul A.I.E.A. ca un prim pas în a diminua suspiciunile americane. De asemenea, șeful Direcției principale de informații a Armatei ruse declara recent că: "*Serviciile speciale ale Rusiei, SUA și NATO colaborează activ în Irak, Yemen, Somalia, Afganistan și Pakistan pentru combaterea terorismului*" (6). Pot fi enumerate și alte exemple ale cooperării. **Dar, în majoritatea cazurilor acestea acoperă domenii care intră în competența liderilor, nu sunt aprofundate prin măsuri generale care să le consacre.**

O apropiere consistentă, de perspectivă între cele două state nu se poate realiza doar prin relații excelente ale conducătorilor. "*A considera că reconcilierea dintre președinți înseamnă că totul este în ordine în relațiile dintre SUA și Rusia ar putea fi o eroare periculoasă*" - se afirmă în raportul unui grup de experți din SUA (7). Este necesar ca relațiile să fie instituționalizate, lucru fundamental pentru interesele SUA. Aceasta ar însemna ca dialogul și comunicarea să fie generalizat la toate nivelurile asigurându-se, astfel, soliditatea relațiilor reciproce și stabilitatea mediului internațional de securitate. Și grupul amintit, dar și ambasadorul rus la Washington, în interviul amintit, explică lipsa de progres în această instituționalizare prin "*resentimentele și suspiciunile birocrăției din ambele părți*".

Acest lucru se observă evident în relațiile economice. Într-un sector atât de important pentru SUA, cum este cel energetic anul trecut existau în Rusia doar 7 firme mixte ruso-americane care produceau cca 50.000 barili de petrol zilnic dintr-un total de 7 milioane, iar piața rusă a fost doar a cincea pentru echipamentele din domeniul petrolului și gazelor naturale produse în SUA (8).

Explicații ar trebui căutate și în altă parte, dar mai ales în asimetriile exercițiului puterii în sensul definit de Karl Deutsch drept "*capacitatea unei persoane ori organizații de a impune mediului o proiecție a propriei sale structuri interne*" (9).

SUA constituie superputerea globală nu atât datorită economiei sau armatei sale, cât pentru că a prezentat lumii un model politic atractiv, bazat pe valorile fundamentale ale democrației. Rusia nu are un asemenea model alternativă. Ea însăși își caută unul de peste un deceniu. Poate este prea devreme pentru constatări, dar modelul președintelui ales, cu prerogative puternice, vechind la dezvoltarea economiei de piață și ordinea internă să fie cel dorit. A încerca să impui lumii un asemenea model astăzi implică foarte multe riscuri mai ales în lipsa resurselor economico-financiare și militare, situație în care se află Rusia. Dar este de așteptat ca și în viitor aceasta să intre în dialoguri contradictorii cu SUA, alegându-și însă cu grijă momentele și modalitățile, cum a făcut-o în cazul Irakului când efectele atitudinii sale s-au resimțit și la ONU care a demonstrat că este prea devreme pentru a fi marginalizată și la Bruxelles unde au apărut tonuri noi și în dialogul euroatlantic și în cel european. Acest lucru demonstrează, dacă mai era necesar, că relațiile ruso-americane nu pot suporta, totuși, greutăți exagerate.

Dar acesta va fi specificul dialogului ruso-american și va intra în normalul relațiilor internaționale, deoarece fiecare dintre părți realizează că în zilele noastre între ele sunt mai numeroase punctele de apropiere decât cele de îndepărtare. O demonstrează și o recentă declarație a ambasadorului SUA la Moscova: "*Rusia va ajuta la găsirea unui compromis între SUA și Franța în rezolvarea problemei irakiene*" (10).

Există cel puțin trei domenii ale securității mondiale în care cei doi parteneri sunt interesați să colaboreze pe termen lung: **războiul împotriva terorismului, neproliferarea și integrarea Rusiei în economia globală.** Ele răspund unor interese majore ale fiecăruia și pot aduce beneficii concrete imediate securității și stabilității.

Recentele atentate din Turcia au demonstrat că războiul împotriva terorismului este departe de a se fi încheiat, dimpotrivă, devine mai complex. Cooperarea ruso-americană pentru neutralizarea talibanilor din Afganistan a adus avantaje amândurora. Deși nu a participat cu trupe, contribuția Rusiei a fost substanțială în toate celelalte domenii.

Colaborarea în cel al serviciilor speciale a oferit prilejuri reciproce de acces la facilități de neimaginat până nu demult. În plus, dispunerea geografică și diversitatea etnică și religioasă a populației Rusiei oferă facilități considerabile pentru lupta împotriva extremismului islamic și traficului de droguri, asociate cu terorismul, iar pentru statul rus aceste fenomene sunt amenințări mult mai concrete decât pentru cel american.

Terorismul a produs o anumită mutație și în domeniul neproliferării. Dacă până la 11 septembrie se vorbea mai ales de neproliferarea nucleară, iată că acum se au în vedere și celelalte arme de distrugere în masă care intrate în mâinile teroriștilor pot fi chiar mai periculoase. Cooperarea în acest domeniu oferă șanse sporite de rezolvare a multora dintre problemele care preocupă comunitatea internațională.

În sfârșit, integrarea Rusiei în economia mondială poate constitui o modalitate de a contribui la stabilitatea sa politică și de a-i modera politica externă, ceea ce ar însemna mult pentru SUA. Probabil că apartenența Rusiei la OMC va ridica multe din barierele reciproce care fac în prezent ca cei doi să fie parteneri economici nesemnificativi unul pentru celălalt.

Un domeniu care ne interesează nemijlocit îl constituie influența relațiilor dintre cei doi asupra NATO. Apropierea Rusiei de alianță s-a datorat în mare măsură demersurilor americane. Nu trebuie să ignorăm faptul că europenii s-au dovedit mult mai critici și față de unul și față de celălalt în aspecte sensibile. Cel puțin la nivelul declarațiilor, oficialii ruși continuă să considere extinderea alianței drept o mare eroare strategică. Recent s-au auzit declarații dure și amenințări directe la adresa acesteia. A urmat reacția de la Moscova a secretarului general NATO care practic a fost o invitație adresată statului rus de a se alătura alianței. Desigur e mult prea devreme pentru a pronostica gesturi spectaculoase, dar probabil că o adâncire a cooperării ruso-americane va influența mult și poziția Rusiei față de alianță, dar și dialogul euroatlantic în această perioadă de profunde adaptări a Alianței Atlanticului de Nord la noile realități ale lumii.

BIBLIOGRAFIE

1. <http://www.csmonitor.com/2003/0530/p12s01-uspo.html>
2. *Idem*
3. <http://www.cdi.org/russia/250-2.cfm>
4. <http://www.russianembassy.org/>
5. *Idem*
6. <http://www.izv.info/community/news61858>
7. <http://www.themoscowtimes.com/stories/2003/10/06/014.html>
8. <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/05/20020524-20.html>
9. Deutsch, Karl, *The Nerves of Government: Models of Political Communication and Control*, 2nd edition, 1966
10. http://main.Izv.Info/politic/02-10-03/news_6164#2

INFORMAȚIE, VALORI, AMENINȚĂRI, MEDIU DE SECURITATE

dr. Petre DUȚU

1. Informație

Termen omniprezent în vorbirea curentă și în scrierile din toate domeniile de activitate umană. De aici, multitudinea accepțiilor și definițiilor atribuite acestui cuvânt. Iată câteva dintre acestea: 1) în sociologie, prin informație se înțeleg "... cunoștințe, fapte, semnificații, date rezultate din investigarea realității, din analiza unor documente sociale sau din studiul unor cercetări deja finalizate"; 2) în teoria matematică a informației, informația constituie "... măsură cantitativă a incertitudinii cognitive sau a gradului de nedeterminare a rezultatelor unui eveniment ce urmează să se producă"; 3) în tehnologia comunicației, informația este "... semnul (cum ar fi formarea unei cifre dintr-un număr de telefon) înregistrat de mecanismul de intrare (input) al unui sistem de comunicare sau al unei mașini de calcul" ; 4) în știința comunicării, "informația în general e ceea ce se comunică într-unul sau altul din limbajele disponibile. Cu alte cuvinte, informația trebuie considerată ca o combinație de semnale și simboluri" ; 5) în psihologia socială, informația reprezintă "ansamblu de date, știri, indici etc. care modifică starea internă a sistemului receptor, determinându-i o anumită reacție de răspuns în raport cu un anumit obiect (sistem) denumit sursă ... La nivel uman, informația alcătuiește conținutul întregului proces de comunicare, devenind unul din lanții esențiali ai vieții sociale (de grup) ; în psihologie, informația "... este un fenomen real (care există în mod obiectiv), fiind implicat în interacțiunea dintre obiectele și fenomenele materiale (după unii, numai dintre sistemele cu autoreglare - din natură, societate, tehnică), "...este întotdeauna rezultatul interacțiunii dintre două sau mai multe sisteme, fiind implicată astfel în procesul de reflectare. Dar tocmai de aceea ea nu are o existență de sine-stătătoare, în afara sistemelor materiale aflate în interacțiune și independent de ele" .

Analiza acestor definiții evidențiază următoarele aspecte esențiale: fiecare definiție poartă amprenta domeniului specific de activitate; toate definițiile prezintă informația ca pe o relație între două sau mai multe elemente; informația nu are o existență de sine-stătătoare; informația reprezintă "ceva" pentru cineva - semnal, mesaj, date, știri; informația este o diferență calitativă, o variație, care poate fi în mod diferit resimțită sau estimată de către un interpret; informația este un proces (o cunoaștem doar prin efectele sale).

Informația se prezintă sub stări diferite: memorie (înglobează, stochează, păstrează, date, indici etc. în memoria umană sau artificială); cunoștințe (prelucrează și leagă între ele informațiile memorate); mesaj (forma prin care circulă informația de la emițător la receptor); matrice organizațională (conține programe fie artificiale, fie naturale). În realitate, informația este simultan aceste patru stări .

Există, potrivit autorului citat anterior, trei ambiguități asupra informației: 1) raportul dintre date și cunoaștere. Este evident că disponibilitatea de date sau de instrumente ce permit stocarea, tratarea, transportul informației nu garantează o cunoaștere (o reprezentare organizată a realității, imaginea cea mai inteligibilă). Cunoașterea înseamnă ceva mai mult decât o aglomerare de date, știri, indici etc. Ea presupune: eliminarea datelor socotite ca inutile; clasarea și ordonarea datelor potrivit unor criterii; ierarhizarea datelor în raport de importanța pe care le-o acordă utilizatorul. Informația, proces de achiziție a elementelor, nu sprijină decât în parte multiplicarea modurilor și obiectelor de reprezentare. De fapt, nu toate informațiile recepționate și stocate devin cunoștințe, ci numai acelea pe care receptorul le consideră utile pentru el; 2) raportul dintre informație și comunicare. Există o anumită

contradicție între informație, ca noutate, care cere un efort de achiziție, de integrare și comunicare, ca modalitate de difuzare a datelor. Se comunică doar ceea ce are semnificație pentru emițător (ceea ce acesta consideră că are valoare pentru el și pentru receptor). Mesajul, ca mijloc prin care informația circulă, poate fi comunicat sec, fără adăugiri, sau cu căldură, cu completări; 3) raportul dintre reducția incertitudinii și reducția conflictelor. Aceasta presupune ideea foarte veche conform căreia confruntările se datorează ignoranței și că o informare veritabilă ar conduce, dacă nu la armonia intereselor, cel puțin la eliminarea ostilităților. Orice nou mijloc de comunicare este însoțit de predicții umaniste și de aprecieri favorabile privind apropierea oamenilor, a comunităților umane.

În concluzie, se poate afirma că informația este un concept plurisemantic. Ea "... este calitatea realității materiale de a fi organizată și capacitatea sa de a organiza, de a clasa în sisteme, de a crea ". Prin urmare, ea este omniprezentă în toate domeniile activității și acțiunii umane, deci și în cea referitoare la mediul de securitate național, zonal, regional și global.

Există mai multe feluri de informație. Aceasta depinde de criteriul de clasificare ales. Astfel, după domeniul în care se folosește termenul de informație se disting: informație economică; informație politică; informație militară; informație culturală; informație tehnică etc. După gradul de utilitate sunt informații utile și informații colaterale. După criteriul adevărului sunt informații adevărate și informații false. Potrivit importanței lor, pentru securitatea națională, se pot deosebi: informații strategice; informații operative; informații tactice.

2. Valori

Prin valoare se înțelege aprecierea pe care o persoană o manifestă față de un obiect (lucru, idee, atribut, relație) după criteriul socialmente împărtășit al satisfacerii unei nevoi sau a unui ideal. În acest sens, se spune adesea despre ceva că are sau nu are valoare, că merită sau nu atenție. Și despre informație se poate spune acest lucru. Ea poate avea sau nu valoare, în raport de criteriul avut în vedere.

"Valoarea este o relație socială pentru că nu orice opțiune, dorință sau apreciere individuală se recomandă prin consistență, ci numai acelea care merg în consens cu opțiunile, dorințele sau aprecierile de grup ". Cu alte cuvinte, "ceva" devine valoare dacă și numai dacă este recunoscut social că are această calitate. Un sistem valoric angajează o comunitate umană și o tradiție. Acest fapt scoate valoarea de sub aspectul subiectivității arbitrare, fără a-i anula însă condiția de ipostază subiectivă a culturii.

Valorile se referă la stări sau moduri de acțiune considerate a fi dezirabile. Ele au un rol esențial în orientarea acțiunilor umane, în stabilirea obiectivelor și scopurilor de atins, a strategiilor, metodelor și căilor de acțiune.

Deși au un rol explicativ foarte important, ele trebuie la rândul lor să fie explicate. Valorile reprezintă expresia subiectivă, individuală și colectivă a modului de organizare a sistemelor social-umane, a condițiilor lor de funcționare. Prin însăși caracterul lor de dezirabilitate, valorile tind să ia o formă normativă, să fie exprimate sub formă de norme de acțiune.

Valorile variază de la o epocă la alta. Totuși, există și un sistem de valori general umane, care semnifică standardele culturale care generează norme instituționalizate. Ele se identifică cu normele fundamentale ale societății globale sau ale diferitelor colectivități umane.

Există valori umane generale și de grup. Printre acestea se numără valorile naționale care definesc identitatea unei națiuni sau alteia. De asemenea, se vorbește de valori: general-umane - libertate; respectul democrației; respectul dreptului; drepturile persoanei și ale mediului; dreptul la viață etc.; de grup : coeziune; colegialitate; autoritate; climat psihosocial destins; consens; solidaritate și grija față de membrii săi; individuale - încredere și respect; angajament; creativitate și inovație; lucrul în echipă; profesionalism și integritate; de "

sacrificiu "- curaj; disciplină; efort; dăruire de sine; militare- cinste, loialitate; ordine și disciplină; autoritate; ierarhie; spirit de corp; camaraderie; devotament etc.

În același timp, frecvent se discută despre valoare, care poate lua următoarele forme: sentimentală (se exprimă față de obiecte, idei, etc.); economică a unor idei, lucruri, servicii etc.; politică și ideologică a unor lucruri, idei, programe, doctrine etc.; intrinsecă.

Practic, când se fac referiri la valoare toate sunt raportate la ceva anume-obiect, idee, persoană, doctrină, program etc.

3. Amenințări la adresa mediului de securitate

Amenințarea reprezintă un ansamblu de acțiuni nonviolente care, în mod frecvent, îmbracă forme ale agresiunii psihologice, informaționale, economice, presiunilor diplomatice, imagologice și care pot aduce atingere securității naționale . O altă definiție privește amenințarea ca fiind pericolul care trebuie contracarat, reprezentând suma pericolelor potențiale de care este necesar să se țină seama la proiectarea unui sistem, în vederea atingerii capacității sale acționale într-un mediu ostil sau într-o situație conflictuală reală .

Există mai multe tipuri de amenințări la adresa mediului de securitate națională. Printre acestea se numără și următoarele: amenințarea militară; amenințarea politică; amenințarea socială; amenințarea economică; amenințarea ecologică; amenințarea informațională.

Amenințarea militară ocupă miezul tradițional al preocupărilor de securitate națională . Ea poate fi directă (este amenințat cu forța militară sau chiar atacat cu trupe militare statul respectiv) sau indirectă (nu sunt aplicate statului însăși, ci intereselor sale externe - aliați; coridoare de navigație etc.). Acest tip de amenințare poate produce schimbări majore într-un timp foarte scurt și, ca urmare, i se acordă, în mod tradițional, prioritate printre preocupările de securitate națională.

Amenințarea politică este îndreptată împotriva stabilității organizaționale a statului. Ea se poate manifesta sub forma: presiuni asupra guvernului în favoarea unei anumite politici; răsturnarea guvernului; folosirea secesionismului; distrugerea structurii politice a statului. "Idea de stat, în mod special identitatea lui națională și ideologia organizatoare, cât și a instituțiilor care-l exprimă, constituie ținta obișnuită a amenințărilor politice" . De regulă, amenințările politice provin din marea diversitate de idei și tradiții, doctrine și ideologii, culturi și religii etc., pe de o parte, și din dorința unor state sau grupuri de state de a-și impune voința lor celorlalte state, pe de altă parte.

Amenințarea socială se distinge cu greu de cea politică. De regulă, ea privește stabilitatea internă a statelor, capacitatea acestora de a susține structurile tradiționale de limbă, cultură, identitate și obiceiuri (etnice și religioase). De aceea, cel mai adesea, acest tip de amenințare vine din interiorul statului și mai rar din afara lui.

Amenințarea economică este cea mai înșelătoare și mai dificil de dominat. La aceste trăsături aduce un spor însemnat faptul că în economia de piață condiția normală a actorilor este una de risc, de competiție agresivă și de nesiguranță. În plus, economia națională constituie elementul de bază al statului, dar, în același timp, este și puternic conectată la ideologia organizatoare și la instituțiile componente. Prin urmare, amenințările economice pot proveni atât din partea unor state sau forțe externe, cât mai ales din proasta gestionare de către responsabilii cu managementul activităților din economia națională.

Economia națională este cea care asigură puterea militară și capacitatea statului de a gestiona optim celelalte amenințări la adresa securității naționale. Ea este însă prinsă ca o piesă mai mult sau mai puțin importantă în angrenajul economiei mondiale. De aceea, fluctuațiile diverse de pe piața mondială sunt resimțite și de economia națională.

Amenințarea informațională este un alt tip de pericol care pândeste orice stat. Agresiunea informațională poate lua forma unor acțiuni ce folosesc ca armă informația și au ca țintă procesorii sociali de informații care pot fi oameni, organizații sau comunități umane.

Scopul principal este de a controla, de a dezorganiza sau de a asimila procesorii sociali de informație pentru a determina perturbarea funcționării socioorganizărilor, pierderea specificității acestora și dependența lor de centrele de putere agresoare. În acest sens, se folosesc, de către cei interesați, mass-media internă și internațională, pe care o alimentează cu informațiile necesare și suficiente obiectivelor propuse.

În literatura de specialitate se vorbește și de alte tipuri de amenințări la adresa mediului de securitate. Printre acestea se numără și următoarele: amenințare specifică (are ținte și surse clare); amenințare difuză (apare în decursul proceselor, mai puțin din partea unui atacant anume, obiect sau politici - exemple: proliferarea nucleară, terorismul etc.); amenințare imediată; amenințare ce se poate produce după o perioadă de timp mai mare după semnalarea pericolului; amenințare apropiată (vine din partea unui stat vecin); amenințare mai îndepărtată (poate veni din partea altor state aflate la distanță de cel ce poate deveni țintă).

4. Mediul de securitate

Este o realitate reprezentată de sistemul condițiilor favorabile interne și internaționale, de natură economică, militară, socială, politică, informațională, diplomatică, culturală, ecologică, în care ființează și activează orice comunitate umană. Există mediu de securitate național, zonal, regional și global. La orice nivel de existență, acesta este alcătuit din următoarele elemente: componenta economică; componenta militară; componenta politică; componenta socială; componenta informațională; componenta diplomatică; componenta culturală; componenta ecologică. Între aceste componente sunt raporturi de interdependență. De aceea, orice modificare ce apare într-una din componente influențează starea celorlalte, fie în sens pozitiv, fie negativ, în funcție de caracterul acțiunii exercitate.

Mediul de securitate se poate găsi într-una din următoarele stări și anume: starea de normalitate (atât la nivelul întregului, cât și al fiecărei componente a mediului de securitate, nu există și nu se manifestă disfuncționalități semnificative); starea critică (în cel mult una sau două componente se manifestă disfuncționalități care periclitează echilibrul și buna funcționare a sistemului reprezentat de mediul de securitate); starea de criză (cel puțin trei componente sunt afectate de disfuncționalități majore).

Atunci când se analizează starea mediului de securitate se are în vedere fiecare componentă a sa, dar mai ales cele care pot exercita o influență considerabilă asupra celorlalte. În acest context, se au în vedere, de regulă, componentele economică, militară, socială și informațională.

5. Informație - valoare

Afirmația că informația reprezintă o valoare, în prezent, se poate socoti deja un truism. Două elemente contribuie la răspândirea ideii că informația are o valoare intrinsecă. Acestea sunt mass-media și industria culturală. Mass-media, prin mijloacele moderne de care dispune, de culegere, stocare, păstrare și transmitere a informației, face posibilă circulația noutăților, datelor semnificative etc., aproape instantaneu, pe întreg globul. În acest mod, ea contribuie într-o manieră semnificativă la constituirea/modificarea opiniilor, atitudinilor și comportamentelor celor care recepționează mesajele sale. La rândul său, industria culturală răspândește informații de o mare diversitate prin produsele sale specifice (carte, film, spectacole etc.), generând efecte multiple printre beneficiarii săi.

Din punct de vedere militar, informația este apreciată de către analiști ca fiind un element strategic, așa cum este forța. Dobândirea unei cunoștințe adevărate și monopolizarea sa prin folosirea secretului și paralizarea capacității decizionale a adversarului, prin lansarea de zvonuri și prefăcătorie, sunt metode utilizate de-a lungul timpului de către toți marii comandanți militari. Informația joacă un rol foarte important în adoptarea deciziilor, în toate domeniile de activitate umană, deci, și în cel militar. În acest context, valoarea informației depinde de capacitatea sa de a limita complexitatea alegerii în profitul deciziei. Acțiunea sa este dublă în cadrul relațiilor conflictuale. Pe de o parte, informația servește la adoptarea unei

hotărâri prompte și credibile privind acțiunile proprii. Pe de altă parte, informația influențează și planurile adversarului care încearcă să "prevadă" acțiunile celuilalt în așa fel încât să nu fie surprins de acesta. În acest scop, fiecare "actor" caută să obțină cât mai multă informație pertinentă despre trupele proprii, despre adversar, dar și să-și protejeze aceste date, prin tot felul de modalități a căror valabilitate s-a demonstrat de-a lungul timpului (protecția secretului, intoxicarea adversarului, degradarea sistemelor lui informaționale). O informație strategică nu poate fi de natură pur tehnică, adică un ansamblu de date ce garantează un final previzibil și permit o economie de timp sau de resurse. Avantajul informațional este dat de oportunitatea creată pentru forțele proprii și dificultățile produse adversarului (pierderea de timp în adoptarea deciziilor, sporirea incertitudinii sale). Totuși, un asemenea avantaj este într-o oarecare măsură efemer. Pe de altă parte, el poate fi foarte marginal în măsura în care depinde de cunoașterea adversarului și de anticiparea corectă a efectelor rezultate din această diferență de cunoaștere. De aceea, esențială este problema diseminării informației pertinente și utile.

Informația are valoare și pentru că ea acționează și asupra oamenilor. Practic, reprezentările umane sunt dependente de cantitatea și calitatea informațiilor disponibile. La fel, opiniile, convingerile, credințele, atitudinile și comportamentele oamenilor sunt influențate de informațiile recepționate de aceștia, voluntar (cel mai adesea) sau involuntar (uneori). La rândul lor, procesele cognitive complexe sunt dependente de informațiile pe care fiecare persoană le asimilează, triază, memorează, stochează și utilizează ori de câte ori este necesar. Desigur, nu toate informațiile devin cunoștințe, ci doar acelea care prezintă interes pentru cel care le selectează și le introduce în memoria sa. De aici, deosebirea dintre recepția, interpretarea și redarea aceleiași informații de către două persoane diferite. De asemenea, informația acționează asupra sa. Mai întâi, pozitiv. Este vorba de informația care pune în ordine datele înregistrate, le ierarhizează și le leagă de cele deja existente în memorie, care simplifică structurile pentru a deschide câmpul de posibilități și pentru a da noi sensuri cunoștințelor. Dar există și o valoare negativă a informației. Este vorba de schimbările pe care le generează o nouă informație achiziționată ce acționează ca un factor de dezordine și de distrugere a datelor existente în memorie. Acesta este cazul virusului informatic. De asemenea, rămâne în discuție cazul în care valoarea informației este pur convențională: parola de deschidere și de acces într-un calculator sau de identificare. Acest tip de informație nu valorează nimic prin conținutul și semnificația ei, are însă o certă valoare de întrebuințare.

Totodată, informația se leagă de valoare prin efectele pe care le produce asupra activității umane. Dezvoltarea noilor tehnologii ale informației și comunicării au permis multor sectoare de activitate să utilizeze pe scară largă calculatoarele electronice în stocarea, păstrarea, procesarea și utilizarea datelor înregistrate, în conducerea diferitelor organizații (militare, economice, financiare, de învățământ etc.). În țările dezvoltate se poate vorbi chiar de apariția și manifestarea dependenței omului de folosirea mijloacelor electronice pentru stocarea, păstrarea, procesarea și utilizarea informațiilor și cunoștințelor referitoare la orice tip de activitate umană. Ușurința cu care noile tehnologii ale informației și comunicării sunt mânuite de orice persoană dă posibilitatea formării deprinderilor și priceperilor suficiente și necesare utilizării lor de către toți cei care doresc acest lucru.

Sub aspect militar, tehnologiile informaționale sunt intrinsec purtătoare de posibilități de luptă și de incitare la agresiune. Acum, se poate participa la luptă de la distanță, anonim și, chiar, într-o manieră invizibilă. Acestea sunt posibilități evidențiate de Internet. Într-o lume informațională, cei mai puternici, prin bogăție și forță militară, se sprijină pe monopolul informației rare (invenții performante, documente confidențiale, simple baze de date etc.). Desigur, există posibilitatea tehnică ca sistemele informaționale, care sunt interdependente și își externalizează memoriile, să se expună riscului informațional. Însă, nu trebuie gândită informația doar în funcție de tehnică, ci și de aspectul său strategic, adică modul în care ea se

folosește în confruntarea de voințe în raport de credințe și finalități. Astfel, informația apare ca o noțiune complexă ce include categoriile specifice domeniului militar, doctrine militare ale statelor, doctrina războiului informațional, traducere în termeni economici, culturali și sociali ai conflictualității legate de noile tehnologii informaționale. În acest context, se vorbește insistent despre conceptul de dominanță informațională sau info-dominanță. Sensul inițial al dominanței informaționale a fost un neologism de origine militară. El explică un avantaj tactic dat de prezența unor mijloace tehnice de cunoaștere a câmpului de luptă și de înșelare a adversarului. Dominanța informațională este o diferență între adversari: scopul este de a ști în plus și mai repede decât celălalt, prin folosirea tehnologiilor de supraveghere, pentru a fi în măsură să anticipezi oportun ceea ce va face adversarul ca să poți avea o reacție instantanee și ultraprecisă. Totodată, dominanța informațională înseamnă capacitatea de a modela confruntarea, de a acționa asupra teritoriului ca pe o hartă. În plus, aceasta (dominanța informațională) aduce cu sine o mai mare capacitate de adaptare organizațională, ceea ce va permite o mai puternică și flexibilă reacție a instituției militare, multă vreme prizoniera unui model piramidal.

Dominanța informațională se cere privită și din punct de vedere geostrategic. Aici este vorba de transformările regulilor conflictului, chiar de abolirea sa, prin domnia dreptului. Acestea reprezintă prețul unei duble extensii. Mai întâi, este vorba de a monopoliza sau anticipa informația, datele actuale și pertinente administrate în timp real. Apoi, este problema de a controla normele, standardele și rețelele care servesc la repartitia informației. În fine, este problema impunerii întregii planete a unui ansamblu de norme, valori, credințe și obiective privind informația. Trecerea la societatea informațională are în vedere stăpânirea rețelelor, tehnologiilor și protocoalelor. Info-dominanța a depășit mediul militar, ea devine dominanță informațională economică, politică, culturală etc. De fapt, lumea se află în plin proces de globalizare sub toate aspectele politic, militar, economic, cultural etc. iar informația este liantul esențial al acestei realități.

Info-dominanța prezintă un dublu paradox. Mai întâi, căutarea perfecțiunii tehnice este generatoare de slăbiciuni. Într-adevăr, ea trebuie să domine prin: informație (în sensul de a poseda toate datele hotărâtoare, toate cunoștințele, tot ceea ce se produce și este posibil din punct de vedere tehnic); decizie (ce se spune, se vede sau se crede, discursurile și imaginile disponibile pentru a dirija reprezentările pe care le fac actorii); deținerea a ceea ce este informație ("formatarea" modurilor noastre de cunoaștere, difuzarea instrumentelor de dobândit cunoștințe sau o reprezentare oarecare a realității, când este vorba de difuzarea unei limbi, de cea a Internetului sau de protocoalele de arhivare ori de căutare a cunoștințelor). Dar, aceasta constituie o misiune de-a dreptul imposibilă prin complexitatea sa.

Evenimentele din 11 septembrie 2001, din SUA, au demonstrat din plin acest fapt. Din prea multă informație s-a pierdut cea esențială. Starea de alertă continuă a diminuat considerabil vigilența. Prea multă anticipare a distrus previziunea. Totodată, cu cât volumul de informații cu care un dispozitiv, fie el și de ultimă generație, este alimentat depășește posibilitățile de prelucrare oportună a datelor, cu atât crește pericolul sufocării lui. În plus, alarmele false frecvente, la care "inamicul" îl supune, îl face să fie ușor de păcălit în momentele decisive. La fel, cercetarea și experimentarea unui număr însemnat de scenarii nu mai lasă timp pentru acțiune. La rândul ei, viziunea globală multiplică punctele invizibile. Acum, problema care se pune nu este cea a existenței unor mijloace ultramoderne de supraveghere, ci de a acționa doar la semnalele corecte, reale ale acestora și nu la cele false, produs al intoxicării informaționale de către inamic. Apoi, este vorba de modelul tehnologic teoretic universal și neutru. Acesta este produsul unor oameni dintr-o țară sau grup de țări și dintr-o anumită epocă. Exportul său în lume, pornind de la premisa că toate problemele sunt de natură tehnică și că oamenii peste tot sunt animați de aceleași nevoi raționale, nu produce întotdeauna efectele scontate. Mereu se va găsi cineva (un grup de oameni, un stat sau mai

multe, o organizație sau mai multe) care să adopte alte strategii, este drept, la un nivel mai mic (așa numitele micro-strategii ale celor mai slabi) care se vor opune celor care domină informațional. Este, de pildă, cazul luptei antimondializare, antiglobalizare sau antisemite. Această luptă nu urmărește dominanța informațională, ci obiective mai mici, cum ar fi: dobândirea unor avantaje economice, politice sau ideologice; conducerea unei lupte cu obiective limitate (este și cazul terorismului internațional); afectarea forțelor morale ale adversarului prin alterarea forțelor sale materiale și organizaționale.

6. Informație - amenințări la adresa mediului de securitate

Între informație și amenințările la adresa mediului de securitate există un raport direct și, într-o oarecare măsură, biunivoc. Caracterul direct al acestei legături este dat de faptul că informația stă la baza cunoașterii oricărui tip de amenințare privind una sau alta dintre componente, iar uneori întreg ansamblul reprezentat de mediul de securitate (național, zonal, regional, global). Prin informațiile culese, stocate, prelucrate și transmise beneficiarilor se află care este starea mediului de securitate, care este componenta cea mai expusă sau afectată de amenințarea respectivă. Totodată, informația este cea care conține date referitoare la conținutul și natura amenințărilor ce vizează mediul de securitate. Aspectul biunivoc al raportului informație - amenințare este oglindit de faptul că amenințarea, la rândul său, îmbogățește informația prin datele oferite despre sine, despre factorii care o determină, despre tendințele sale de evoluție, la toate nivelurile de existență. Într-un fel, informația poate juca rolul de amenințare la adresa mediului de securitate, atât prin conținutul său, cât și prin natura sa. Astfel, informațiile, de exemplu, privind creșterea prețurilor la țiței pe piața mondială pot fi socotite, într-o anumită măsură, o amenințare la adresa stabilității componente economice a mediului de securitate, îndeosebi național. Iar fluctuațiile acestei componente, disfuncționalitățile generate de prețul țițeiului, la toate nivelurile, se pot răsfrânge asupra celorlalte elemente constitutive ale mediului de securitate afectând negativ starea acestuia.

7. Informație - mediu de securitate

Analiza raportului informație - mediu de securitate pune în evidență următoarele: informația este un element important al mediului de securitate. Există chiar o componentă informațională, care cuprinde totalitatea sistemelor de culegere, stocare, prelucrare, transmitere și utilizare a informațiilor ce au tangență cu securitatea națională, zonală, regională, globală. Aici se au în vedere sistemele de calcul electronic, utilizarea Internetului, a noilor tehnologii ale informației și comunicației în beneficiul mediului de securitate; fiecare componentă a mediului de securitate este profund și semnificativ dependentă de volumul și calitatea informațiilor achiziționate, stocate, procesate și utilizate; mediul de securitate este, la rândul său sursă de informație. Starea în care se găsește mediul de securitate, tendințele sale de evoluție la nivel național, zonal, regional sau global, factorii care au, pe moment și în perspectivă, probabilitatea cea mai înaltă de a se modifica substanțial, ce stat sau grup de state sunt, mai mult sau mai puțin, afectate de schimbările produse pe plan economic, militar, politic etc. sunt date și indici care vor îmbogăți informația existentă despre mediul de securitate; mediul de securitate este nu numai generator de informație, ci și un mare consumator. Orice strategie economică, politică, militară, culturală etc. prin care se urmărește atât de către fiecare stat în parte, cât și de grupuri de state, membre sau nu ale unor alianțe politico-militare, economice sau de altă natură, menținerea stării de normalitate a mediului de securitate nu este posibilă fără existența unei informații pertinente, obiective, veridice și oportune despre fiecare componentă a acestuia, la toate nivelurile sale de manifestare. Desigur, accesul la aceste informații depinde într-o mare măsură și de statutul și rolul pe care fiecare stat îl are în zonă, regiune sau în lume. La rândul lor, acestea două -statut și rol- sunt dependente de forța economică și militară, de resursele demografice ale statului respectiv, care îi permit acestuia accesul la orice tip de informație, în mod oportun și necondiționat.

8. Valoare - amenințare

Amenințarea la adresa securității naționale (zonale, regionale, globale) are numite valori. Astfel, ea este: puternică sau difuză . De pildă, o criză energetică mondială este o amenințare semnificativă pentru o țară a cărei dezvoltare se întemeiază mai ales pe resurse externe, în timp ce amenințarea teroristă este difuză, sursa sa neputând fi localizată și definită cu suficientă precizie; apropiată sau depărtată în spațiu . De exemplu, o amenințare militară din partea unui stat vecin României are o valoare mai mare decât pericolul militar ce ar putea proveni de la o țară mai îndepărtată geografic; imediată ca timp de manifestare sau după ceva timp (durată medie - câteva săptămâni; durată mare - câteva luni până la producere). Pericolul reprezentat de traficul de droguri, de persoane etc. este imediat. El este prezent tot timpul afectând starea mediului de securitate statal și zonal, mai ales. În schimb, amenințarea unei poluări ecologice a apelor de frontieră este posibilă și probabilă nu imediat, ci, fie ca urmare a unor accidente, fie datorită unor catastrofe naturale (inundații); de natură economică, politică, militară, informațională , diplomatică, culturală, socială, ecologică . Valoarea unei amenințări se poate evalua și în raport cu natura sa. Astfel, vor fi amenințări cu valoare economică, politică, informațională, culturală, socială. Totodată, amenințarea ce poate afecta o componentă sau alta a mediului de securitate sau uneori chiar întregul sistem poate avea o valoare mare, medie, mică. Această apreciere a valorii amenințării are în vedere importanța și semnificația pe care o are pericolul respectiv (adică amenințarea) pentru starea mediului de securitate (la un nivel anume de manifestare sau la toate nivelurile) și pentru evoluția sa relativ controlată prin mecanisme flexibile și adecvate utilizate de state, grupuri de state sau organizații internaționale.

La rândul lor, amenințările la adresa mediului de securitate pot afecta valorile promovate și susținute, atât la nivel național, cât și zonal (regional, global). Astfel, asigurarea condițiilor necesare desfășurării normale a oricărei activități umane este periclitată de existența amenințărilor economice, militare sau sociale la adresa mediului de securitate dintr-o țară sau alta. De asemenea, prezența unor amenințări imediate și puternice orientate spre principalele componente ale mediului de securitate conduc la modificarea percepției unor valori reprezentative ale statului sau ale statelor afectate. De pildă, pericolul atacurilor unor organizații internaționale teroriste a făcut să sporească importanța măsurilor de securitate, de prevenire și anticipare a unor astfel de amenințări. Prin urmare, vigilența față de posibilele atacuri teroriste devine, în statele lumii civilizate, o valoare tot mai mult cultivată și apreciată ca fiind importantă. Concomitent, se acceptă limitarea unor drepturi cetățenești privind circulația în interiorul țării și în afara acesteia tot ca valoare unanim admisă de membrii societății, care astfel încearcă să limiteze amenințările de natură teroristă.

În concluzie, se poate afirma că amenințările la adresa mediului de securitate se caracterizează prin valoare, pe de o parte. Pe de altă parte, amenințările referitoare la mediul de securitate conduc la modificarea sau/și la apariția unor noi valori în societățile care sunt vizate de astfel de pericole de diverse naturi, frecvențe și intensități.

9. Valoare - mediu de securitate

Mediul de securitate, mai exact, starea sa de normalitate constituie o valoare pentru orice stat. Aceasta întrucât un mediu de securitate stabil, fără perturbații sau disfuncționalități majore reprezintă condiția sine qua non a dezvoltării, pe toate planurile, a țării respective, pe de o parte. Pe de altă parte, acesta este temeiul asigurării securității individuale, grupale și naționale. La fel stau lucrurile și la nivel zonal, regional sau global. Dacă în zonă, regiune sau lume există un mediu de securitate sigur, aflat într-un echilibru dinamic, fără stări critice, dar, mai ales, de criză, atunci toate activitățile umane se pot derula nestingherit atât la nivel național, cât și internațional, aceasta fiind în avantajul tuturor. La rândul său, valoarea este prezentă atât la nivelul fiecărei componente, cât și al întregului mediu de securitate. Pentru ca o componentă sau alta a mediului de securitate să se găsească în stare de normalitate ea

trebuie să aibă anumite valori, potrivit unui sistem de evaluare adecvat. Totodată, fiecare componentă a mediului de securitate este definită de o serie de valori specifice domeniului de referință. Astfel, componenta economică, pentru a fi caracterizată ca fiind în stare de normalitate, trebuie să îndeplinească o serie de parametri calitativi și cantitativi (resurse materiale și financiare suficiente, absența sau o datorie externă mică, produs intern brut ridicat etc.). Totodată, aceasta este descrisă ca fiind purtătoarea unor valori specifice domeniului său unanim acceptate social.

Prin urmare, relația valoare-mediu de securitate se poate considera ca fiind semnificativă pentru componentele sale. Pe de o parte, valoarea este inclusă în structurile mediului de securitate și, pe de altă parte, mediul de securitate protejează, promovează și, uneori, generează valori.

10. Amenințări - mediu de securitate

Legătura dintre aceste două entități este una directă și profundă. Este o relație directă pentru că este vorba de pericolele ce privesc mediul de securitate, indiferent de nivelul său de manifestare. Caracterul profund al raportului este dat de faptul că amenințările sunt pericole reale ce pot afecta, într-o mare măsură, atât fiecare element al mediului de securitate, cât și întregul sistem, punând astfel în pericol existența și activitatea umană. Amenințările fie că sunt imediate, fie mai îndepărtate în timp, fie că sunt de natură economică, militară etc., reprezintă o realitate de care structurile statale și internaționale cu responsabilități în domeniul securității (naționale, zonale, regionale, globale) trebuie să țină seama. De aceea, aceste instituții acționează atât pentru conservarea stării de normalitate a mediului de securitate, prin măsuri adecvate și flexibile, cât și prin acțiuni de prevenire și de diminuare a efectelor amenințărilor adresate expres securității statale (zonale, regionale, globale). Totodată, mediul de securitate, în raport de starea în care se află, contribuie fie la atenuarea consecințelor unei amenințări sau a alteia, fie amplifică efectele acestor pericole. Un mediu de securitate stabil, echilibrat, adică aflat într-o stare de normalitate, este capabil să răspundă optim oricărei amenințări la adresa sa, ca întreg sau la vreuna dintre componentele sale. Dimpotrivă, un mediu de securitate caracterizat de grave disfuncționalități, de stări critice sau chiar de criză a unor elemente constitutive fundamentale (componenta economică, militară, politică, socială sau informațională) nu este în măsură să răspundă prompt și adecvat pericolelor diverse care îl agresează în mod neîntrerupt. Într-un fel, s-ar putea afirma că un mediu caracterizat de insecuritate este generator de riscuri și amenințări noi la adresa securității naționale, regionale sau globale. De exemplu, creșterea demografică accelerată din unele zone ale lumii în absența unei dezvoltări economice pe măsură produce fenomenul de migrație a populației, proces care va afecta mediul de securitate atât al statelor de pe itinerarul de deplasare, cât și al țărilor de destinație. Pericolul se amplifică dacă se ține seama că această migrație este complet necontrolată, ea desfășurându-se într-o manieră ilegală. Acest caracter al migrației conduce la apariția și manifestarea de disfuncționalități majore atât de natură economică (în țara de origine, dar și în cea aleasă ca țintă), cât și demografică (se modifică în unele zone structura populației cu efecte economice, sociale, religioase, etnice etc., multiple și nebanuite).

11. Corelația informație - valori - amenințări - mediu de securitate

Analiza evaluărilor făcute secvențial relațiilor dintre: informație și valori; informație și amenințări; informație și mediu de securitate; valori și amenințări; valori și mediul de securitate; amenințări și mediul de securitate atestă că între aceste componente există o strânsă corelație.

Elementul esențial, liantul dintre ele, îl constituie informația. Aceasta este prezentă, ca parte fundamentală a fiecărei componente a corelației. Fără ea nu ar fi posibilă evaluarea stării nici unuia dintre membrii corelației și, ca urmare, nici cunoașterea sa ca entitate.

Informația este, simultan, valoare, amenințare și element structural al mediului de securitate. Dar, ea nici o clipă nu încetează să fie și să se manifeste ca ceea ce reprezintă în

realitate - adică acel ansamblu de date, indici, noutăți - altfel spus informație. Prin intermediul ei se află ce reprezintă valoarea, care sunt principalele valori recunoscute de societatea omenească, dar și cele specifice mediului de securitate. Totodată, ea este de un real folos în descrierea, analiza și evaluarea amenințărilor care se referă la mediul de securitate. Desigur, tot prin intermediul ei se face evaluarea stării mediului de securitate, a pericolelor ce-l pândesc, dar și al modalităților de prevenire și diminuare a efectelor amenințărilor la adresa sa.

La rândul său, valoarea, indiferent din ce domeniu este, nu ar putea să se facă cunoscută fără ajutorul informației, a mesajelor despre ceea ce ea reprezintă, care este semnificația ei socială, militară, politică etc. În același timp, valoarea este specifică și informației atunci când ea se evaluează sub aspectul rolului, importanței și semnificației ei pentru societatea globală, dar și pentru mediul de securitate. Tot mai frecvent, se afirmă că informația este valoare, iar cine o deține la momentul potrivit, știe să o folosească eficient și să o păstreze în condiții de securitate este puternic, adică, își poate permite asigurarea unui mediu de securitate stabil, o securitate națională reală, precum și îndeplinirea integrală a responsabilităților internaționale asumate voluntar și conștient.

Amenințarea, ca pericol, este caracterizată de valoare, descrisă prin intermediul informației, pe de o parte. Pe de altă parte, amenințarea la adresa mediului de securitate poate fi și de natură informațională. Astăzi, trăim într-o lume a informației, suntem participanți activi sau pasivi, voluntari sau nu, conștienți mai mult sau mai puțin, la cel mai subtil război pe care omenirea l-a cunoscut - războiul informațional, care nu se vede, nu lasă victime umane și pagube materiale la vedere, nu cunoaște aliați și alianțe, dar care este real. Practic, este un război al celor care au informații vitale, de dată recentă și de maximă utilitate, dar și abilitatea și priceperea de a le pune în valoare în avantaj propriu (la nivel de grup uman sau de stat). Într-un fel, amenințarea la adresa mediului de securitate produce și informație privind domeniul său de referință. Această informație este pusă în circulație și valorificată diferit de fiecare dintre cei care au recepționat-o, stocat-o și procesat-o.

Mediul de securitate, într-un fel și într-o anumită măsură, este rezultanta interacțiunii dintre informația adecvată domeniului analizat, valorii asociate acesteia și amenințării pe care primele două o reprezintă pentru securitatea națională, zonală, regională și globală. Acesta constituie locul de întâlnire favorabilă sau nu a informațiilor, valorilor și amenințărilor, ca realități indisolubil legate și interdependente. Totodată, mediul de securitate este imaginea utilizării optime a informației, a valorizării ei adecvate și a diminuării consecințelor amenințărilor proprii domeniului analizat. În același timp, este expresia înțelegerii complementarității dintre informație, valori și amenințări ca forme de existență și de manifestare a unui segment important al realității pe care oamenii doresc să o modeleze în deplin consens cu nevoile, aspirațiile, interesele și idealurile lor.

12. Unele concluzii

Informația este un element fundamental al realității și al existenței umane. Din cele mai vechi timpuri omul a fost avid de informație, care i-a fost, mai întâi, necesară adaptării la mediul natural și, ulterior, la modificarea acestuia. Căutând-o continuu și dezvoltând-o, omul a ajuns astăzi dependent de informație, astfel încât fără ea existența și activitatea sa își pierd sensul și finalitatea.

Valoarea, ca relație socială, cunoaște o evoluție dinamică și profund dependentă de informație căreia îi dă semnificație socială, adică recunoaștere a statutului său înalt și rolului său important în grupurile și societatea umană.

Amenințarea, ca pericol la adresa cuiva sau a ceva anume, dobândește sens dacă conține informație și este purtătoare de valoare. Astăzi, lumea se confruntă cu o mulțime de amenințări de natură economică, militară, socială, informațională etc. Dintre acestea cele mai grave sunt amenințările de tip difuz ale căror locații sunt dificil de stabilit. Un loc aparte, aici,

îl ocupă terorismul internațional, care poate periclita mediul de securitate al oricărui stat, indiferent de nivelul dezvoltării sale economice, potențialului său militar sau de posesia noilor tehnologii ale informației și comunicării. Evenimentele din 11 septembrie 2001 din SUA sunt o dovadă elocventă în acest sens. Prin urmare, este absolut necesar ca fiecare stat și grup de state să adopte asemenea măsuri încât să prevină sau să diminueze consecințele amenințărilor la adresa mediului de securitate din sfera lor de responsabilitate

Mediul de securitate, indiferent de nivelul la care se manifestă, constituie un bun al tuturor statelor, al întregii omeniri. De aceea, se impune adoptarea de către toți cei interesați, responsabili și capabili (state, grupuri de state, organizații internaționale etc.) a acelor măsuri economice, politice, diplomatice, ecologice, militare etc. care să asigure un mediu de securitate stabil și propice desfășurării nestingherite a activității umane, la nivel individual, grupal, statal, zonal, regional și global. Prin urmare, menținerea stării de normalitate a mediului de securitate este o necesitate a lumii actuale atât de interdependente economic, politic, informațional, cultural, ecologic.

BIBLIOGRAFIE:

1. Buzan, Barry, *Popoarele, statele și teama*, Chișinău, Editura Cartier, 2000.
2. Cuilenburg, J.J. Van, Sholen, O.Noomen, G.W., *Știința comunicării*, București, Editura Humanitas, 1998.
3. *Dicționar de psihologie socială*, București, Editura ESE, 1981.
4. *Doctrina acțiunilor întrunite ale forțelor armate*, București, 2001.
5. *Doctrina pentru operațiile întrunite multinaționale*, București, 2001.
6. Huyghe, Francois-Bernard, *Information, valeurs, menaces*, în www.strategic.road.com/intelling/infostrategie/pub/information_valeurs_menaces.htm
7. *Informația - dimensiune esențială a vieții sociale*, în www.actrus.ro/biblioteca/cursuri/management/telespan/a.1.4
8. Radu, Ioan (coord), *Introducere în psihologia contemporană*, Cluj-Napoca; Editura Sincron, 1992.
9. Zamfir, Cătălin, Vlăsceanu, Lazăr (coord.), *Dicționar de sociologie*, București, Editura Humanitas, 2000.

NOTE:

- Zamfir, Cătălin, Vlăsceanu, Lazăr, *Dicționar de sociologie*, București, Babel, 2000, p. 300.
- Cuilenburg, J.J.Van, Scholten, O, Noomen, G.W., *Știința comunicării*, București, Humanitas, 1998, p. 25.
- Dicționar de psihologie socială*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981, p. 118.
- Radu, Ioan (coord), *Introducere în psihologia contemporană*, Cluj-Napoca, Sincron, 1992, pp. 64-65.
- Informația-dimensiune esențială a vieții sociale*, în http://www.actrus.ro/biblioteca/cursuri/mangement/telespan/a_1_4.html.
- Zamfir, Cătălin, Vlăsceanu, Lazăr, *Dicționar de sociologie*, București, Babel, 2000, p.661.
- Doctrina acțiunilor întrunite ale forțelor armate*, București, 2001.
- Doctrina pentru operațiile întrunite multinaționale*, București, 2001.
- Buzan, Berry, *Popoarele, statele și teama*, Chișinău, Editura Cartier, 2000, p.121.
- Ibidem*, p.127.
- Ibidem*, pp.142-147.
- Hueghe, Francois-Bernard, *Information, valeurs, menaces*, în http://strategic.road.com/intg/infostrategie_valeurs_menaces.htm

SECURITATEA, PUTEREA ȘI ARMATA LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI XXI

Dr. Constantin MOȘTOFLEI

Conceptele sunt considerate drept pietrele de temelie ale oricărei științe sau discipline. Soliditatea unei discipline depinde, în mare măsură, de caracterul adecvat al conceptelor sale în promovarea înțelegerii și în facilitarea unei comunicări care are sens.

Procesul elaborării conceptelor impune efectuarea unei investigații care este urmată de crearea unei scheme conceptuale sau a unui cadru conceptual, capabil să faciliteze un studiu și o analiză sistematică. Practica a demonstrat că elaborarea unor concepte mai complexe se poate face apelându-se la "definiții operaționale". Acestea se deduc prin descrierea uniformă și precisă a unor legături complexe, adesea din însușiri observabile, și sunt folosite pentru a delimita aplicabilitatea conceptului la o anumită problemă.

În demersul nostru, trinomul propus în denumirea temei studiului de cercetare reunește trei concepte: securitate, putere și armată, care se interferează și se determină reciproc. Ele au cunoscut procese de elaborare relativ independente, cu o derulare distinctă în timp și, totodată, exclude ideea că rezultatele sunt definitive.

SECURITATEA

Conceptul de securitate, exprimat prin elementele sale componente, a cunoscut de-a lungul timpului modificări vizibile, exprimate, mai ales, prin atitudinea statelor față de condițiile considerate ca necesare pentru definirea și realizarea conținutului său. Mai mult chiar, se poate afirma că, din punct de vedere conceptual, dar și operațional, au existat și vor exista diferențieri. Ne referim aici la modul cum era perceput conceptul de securitate în perioada Războiului Rece, de către statele occidentale ori de către cele din Europa Centrală și de Est, inclusiv din punctul de vedere al beneficiarilor acestuia - indivizii sau statele.

În perioada războiului rece, securitatea, ca stare a unei structuri societale, era percepută în țările din Europa Centrală și de Est într-un mod diferit față de sensul occidental al termenului. Diferența rezulta din alegerea segmentelor societale asupra cărora își focalizau atenția politicienii, analiștii, cercetătorii ș.a.

Invocând caracterul imperativ al principiului neamestecului în treburile interne ale statelor, cei aparținând lagărului socialist acceptau și promovau dezbateri și acțiuni în domeniul securității doar dacă aveau ca subiect exclusiv relațiile interstatale ori la nivel suprastatal. Tot ceea ce privea securitatea internă, dar mai ales a propriilor cetățeni, se constituia într-un subiect tabu.

Respectarea drepturilor omului a reprezentat și continuă să fie un subiect frecvent uzitat de către occidentali, dar și de către cei care au aderat la principiile democrației și, totodată să se manifeste ca un generator de controverse, de diferențe, ce pot conduce foarte ușor la conflicte. Interesant de reținut este că, dialectic, contradicțiile din domeniul drepturilor omului, cu extensie către promovarea, respectiv amendarea, ideii adoptării "drepturilor colective (de grup)" ca standard european/internațional, evoluează și se acutizează doar atunci când sunt privite prin prisma afectării securității statale.

Modul diferit de abordare a drepturilor omului a determinat, după părerea noastră, conceptualizări distincte ale securității. Așa se explică de ce, cel puțin în România, se accepta doar sintagma "securitate internațională", iar pe plan intern de "doctrina militară națională". Acest fapt a condus la percepția total greșită că România nu a avut preocupări și contribuții în

domeniul securității și că securitatea, la modul general, se exprima exclusiv prin dimensiunea sa militară.

În textul Constituției adoptate în 1991 nu apărea cuvântul "securitate" ori expresia "securitatea națională". Cu trecerea timpului, sintagma "securitatea națională" s-a impus cu statut de paradigmă și, iată, în textul revizuit al Constituției apare de 3 ori:

a) atunci când se face referire la inviolabilitatea domiciliului, că nimeni nu poate pătrunde sau rămâne în domiciliul ori în reședința unei persoane fără învoirea acesteia, se precizează că de la această prevedere se poate deroga prin lege și pentru situația: "c) apărarea securității naționale sau a ordinii publice" (art. 27, alin. (2));

b) "Exercițiul unor drepturi sau al unor libertăți poate fi restrâns numai prin lege și numai dacă se impune, după caz, pentru: apărarea securității naționale." (art. 49, alin. (1));

c) "Consiliul Suprem de Apărare a Țării organizează și coordonează unitar activitățile care privesc apărarea țării și securitatea națională." (art. 118).

În toate cele 3 cazuri, expresia "securitatea națională" a înlocuit-o pe cea de "siguranța națională", iar faptul că nu a fost inclusă în textul din 1991 este lesne de înțeles: chiar și la doi ani de la Revoluția din decembrie 1989, mai existau rețineri în folosirea termenului "securitate", ce amintea de instituția ce îi purtase numele.

Securitatea reprezintă, la modul general, faptul de a fi la adăpost de orice pericol, coroborat și cu existența unui sentiment de încredere și de liniște pe care îl dă cuiva absența oricărui pericol . În procesul de defnire a conceptului de securitate există două aspecte esențiale : securitate pentru cine și contra ce (cui)? Securitatea se asociază fie cu un individ, fie cu o colectivitate, defnită, la rândul ei, de o serie de caracteristici, printre care cea mai importantă este apartenența la un teritoriu strict delimitat, desemnat de locuință, localitate, județ (regiune), țară, grup de state, membre ale unei uniuni formale sau situate într-o regiune geografică subcontinentală ori continentală și, în cele din urmă, pe mapamond.

Această modalitate de defnire a securității, pe baza criteriului apartenenței la un teritoriu, răspunde, de fapt, asocierii ei cu starea unei singure națiuni ori a unui grup de națiuni, aflate într-un spațiu bine delimitat, regional, continental sau, în cele din urmă, în cel global. Securitate națională și securitate internațională, cu formele sale corespunzătoare spațiilor menționate, a constituit o primă categorisire.

Securitatea individuală și securitatea colectivă reprezintă o a doua modalitate de abordare conceptuală, devenită mai cunoscută după sfârșitul Războiului Rece.

Referindu-se la securitatea individuală, Richard S.J. Cohen, profesor de studii de Securitate Europeană și NATO la Centrul European pentru Studii de Securitate "George C. Marshall" - Germania, arăta că aceasta se află în centrul oricărui sistem real de securitate internațională, construit în jurul idealurilor democratice liberale. Promovarea și apărarea libertăților fundamentale ale individului constituie nucleul de la care trebuie să pornească toate celelalte forme de securitate. Într-o epocă de interconectivitate tot mai accentuată între state și popoare, grija pentru condiția individului într-un stat a devenit interesul direct și imediat al comunității internaționale. Încălcarea drepturilor omului într-un stat este cunoscută astăzi foarte repede de către cetățenii altor state. Știrbirea securității individuale într-o țară, determinată de forțe externe sau cel mai adesea interne, înseamnă acum că alte popoare și guvernele lor simt cum propria lor securitate poate fi diminuată. Conceptul de suveranitate statală nu poate fi o perdea după care să aibă loc, nepedepsite, încălcări în masă ale securității omului, nici chiar în interiorul frontierelor recunoscute internațional .

Securitatea colectivă reprezintă, conform celor exprimate de același specialist, efectul acțiunilor de menținere a păcii, de apărare împotriva amenințărilor și a agresiunii cu ajutorul membrilor unui sistem de securitate. Totodată, securitatea colectivă mai presupune și o strânsă cooperare între statele membre împotriva amenințărilor comune, cum ar fi: terorismul, crima organizată, imigrația ilegală, drogurile, poluarea, precum și planificarea și acțiunile

comune în situații de dezastre naturale sau cauzate de om. Securitatea colectivă este orientată spre interior, cu scopul de a garanta starea de siguranță în interiorul unui grup de state suverane.

Prima organizație modernă de securitate colectivă a fost Liga Națiunilor, înființată imediat după primul război mondial. Membrii săi s-au angajat să se apere reciproc împotriva atacurilor din partea unor națiuni din interiorul organizației. Ideea era foarte simplă: unui act de agresiune din partea unuia sau mai multor membri, celelalte state ale Ligii urmau să-i răspundă, la nevoie, cu forța. Dintr-o multitudine de motive, Liga Națiunilor nu a reușit în final să asigure securitatea și stabilitatea. La sfârșitul celui de-al doilea război mondial, nou înființata Organizație a Națiunilor Unite (ONU) a preluat de la Liga Națiunilor problema securității colective: Articolele 41 și 42 din Carta ONU prevăd acțiunile statelor membre pentru a menține și a reinstaura pacea și securitatea internațională. În anii '70, a fost înființată Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa (CSCE), numită acum Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE), pentru a furniza securitate colectivă, practic, tuturor statelor din zona Eurasia-Atlantic .

Termenul "securitatea colectivă" a fost folosit și pentru a marca instituțiile de securitate, inclusiv cele care provin din organisme politico-militare (NATO) ori care își extind responsabilitățile și, implicit, instrumentele militare (UE).

PUTEREA

Istoria umanității este asemuită, pe bună dreptate, cu istoria luptelor pentru putere, a edificării și decăderii centrelor de putere . Puterea este o constantă a vieții oamenilor fiind asociată atât indivizilor, cât și societății, prin formele ei de organizare, pe toate treptele evoluției sale.

Definită drept "capacitatea de a afecta comportamentul altora într-un fel dorit" , puterea înseamnă , după Max Weber, "posibilitatea de a impune, în interiorul unei relații sociale, propria voință în ciuda oricărei împotriviri, indiferent pe ce se bazează această posibilitate" . A trăi înseamnă a avea putere asupra altor oameni și, concomitent, a fi supus puterii altora.

Exercitarea puterii este elementul decisiv al politicii. În mod uzual, politica este echivalentă cu luptele pentru putere și cu o competiție între indivizi, între grupuri, pentru alocarea recompenselor sau a "valorilor" dintr-o societate. Tot ce este pus în slujba puterii, inclusiv promisiunile făcute oamenilor și organizărilor lor societale, se regăsește în ideologia celor ce doresc să acceadă spre putere sau a celor care vor să o mențină.

Există opinia că, totuși, ideologiile de orice fel nu urmăresc decât un singur scop: acela de a ascunde esența adevărată a politicii. Din această cauză, este preferată sinonimia dintre putere și influență. Se vorbește mai puțin despre putere și ariile pe care se exercită și mai mult despre zone de influență, realizate sau spre care tinde cineva. Aceasta se datorează faptului că abuzul de putere și manipularea ideologică sunt considerate reprobabile sub aspect moral. De aici rezultă și aprecierea că puterea este, prin substanța ei, ceva rău, indiferent cine o exercită. Dar problema de etică ce se pune este nu faptul că exerciți puterea, ci modul în care o faci. Dorința de putere poate fi cauza declanșării constrângerilor de orice fel, dar și resortul care să pună în mișcare competiția și progresul.

În orice organizare societală pot apărea numeroase aspecte ale politicii: luarea de decizii, determinarea valorilor, stabilirea țărilor, cârmuirea socială, aspirația spre putere, competiția de interese și activitățile de exercitare a influenței. Politica este, astfel, un aspect inevitabil al conviețuirii sociale, iar fenomenul "putere" nu poate fi evitat.

Se apreciază că putere și termenul înrudit, influență , sunt esențiale în știința politică. S-a spus că studiul politicii privește "influența și influentul" (Harold Lasswell) ori exercitarea

"puterii, regulilor sau autorității" (Robert Dahl). Definițiile politicii ca fiind luarea de decizii sau "alocarea valorilor cu autoritate" (David Easton) sunt, într-o mare măsură, variațiuni pe tema puterii. În politica internațională, școala realistă de gândire, legată de Hans Morgenthau și de alții, a folosit explicit termenul putere drept conceptul organizator central .

O primă problemă care se pune este să precizăm: cui asociem puterea în analizele pe care le întreprindem? Facem mențiunea că excludem, ab initio , individul ca subiect singular, chiar dacă este privit în inter-relaționare cu semenii săi.

Relațiile dintre state sunt relații bazate pe putere. În funcție de cât de puternice sunt, statele devin subiect sau obiect pentru politica internațională. Noțiunile curente de superputere, putere mondială sau mare putere marchează ierarhia în domeniul puterii . Dacă politica este lupta pentru putere, forțele armate conferă statului respectiv în primul rând capacitatea de a face politică. Chiar dacă puterea economică și cea tehnologică vor fi acelea care vor domina în viitor lumea sau dacă puterea militară va pierde din importanță, puterea, la modul general, va fi un factor determinant în relațiile internaționale. Lupta pentru influență și supremație nu va dispărea nici sub aspect regional, nici global.

Față de tendința de diminuare a puterii militare, se înregistrează, ca o consecință logică și firească, înmulțirea instrumentelor de exercitare a acesteia, proiectarea și realizarea unor tehnici speciale de obținere și multiplicare a puterii. Punerea în valoare a propriei puteri prin forța militară presupune ca factorul de decizie politică să-și proiecteze puterea , adică să stabilească natura, cantitatea și calitatea forțelor și mijloacelor pe care preconizează să le întrebuințeze într-un spațiu și într-un interval de timp determinat. Alegerea forțelor și mijloacelor este influențată de mai mulți factori, dintre care se distanțează valoarea resurselor economice și financiare ce pot fi alocate pentru susținerea efortului militar, în timp de pace, dar și de război. Un alt element important pentru proiecția puterii militare este reprezentat de natura efectelor ce se urmăresc a fi obținute prin întrebuințarea forțelor și mijloacelor, precum și de impactul realizat asupra percepției opiniei publice de caracterul violent al acțiunilor asupra personalului și bunurilor materiale. Proiecții puterii militare urmăresc ca, prin folosirea forțelor și mijloacelor specifice, să fie reduse și chiar evitate pierderile în personal, precum și distrugerea bunurilor materiale și a infrastructurii din zona operațională. Diluarea și evitarea caracterului violent al acțiunilor armate, prin adoptarea strategiilor și tacticilor ce exclud efectele distructive fizice, sunt tot mai agreate de către factorii de decizie politico-militari.

Analizarea actualelor tendințe geopolitice, percepute ca materializarea soluțiilor rezultate din rezolvarea ecuațiilor de putere specifice spațiilor de interes pentru diferiți subiecții statali, arată că între securitate și putere există o strânsă interdependență. Trecerea de la bipolaritate la unipolaritate și, într-o perspectivă mai îndepărtată, la multipolaritate se prognozează a fi traseul reprezentat de evoluția densității marilor puteri la cel mai înalt nivel. Analiștii susțin că între centrele de putere deja conturate, SUA și Uniunea Europeană, pe de o parte, China și Japonia, pe de altă parte, la care se va adăuga, din ce în ce mai evident, Rusia, se vor dezvolta relații de contestare, dar și de acceptare, pe baza parteneriatului activ, inițiat o dată cu declanșarea campaniei mondiale împotriva terorismului .

ARMATA

Armata reprezintă, la nivelul unui stat, o parte componentă a forțelor sale armate, fiind o instituție fundamentală care asigură securitatea națională.

Destinația de bază a Armatei României este foarte clar formulată în Constituție, la art. 117, alin. (1): "pentru garantarea suveranității, a independenței și a unității statului, a integrității teritoriale a țării și a democrației constituționale".

Constituția revizuită stabilește pentru Armată, alături de misiunile de bază menționate mai sus, alte două misiuni:

- contribuirea la apărarea colectivă în sistemele de alianță militară;
- participarea la acțiuni privind menținerea sau restabilirea păcii.

Deci, Armata reprezintă, de fapt, un instrument prin intermediul căruia cineva poate interveni pentru apărarea și restabilirea valorilor enunțate.

În cadrul unor limite de risc acceptabile, armata are capacitatea să protejeze și să garanteze securitatea națională a României .

Textul modificat al Constituției României, de la art. 118, completează dimensiunile sub care trebuie abordate apărarea și securitatea. Consiliului Suprem de Apărare a Țării i se extind atribuțiile de organizare și coordonare unitară a activităților referitoare la apărarea țării și securitatea națională și la cele care privesc "participarea la menținerea securității internaționale și la apărarea colectivă în sistemele de alianță militară, precum și la acțiuni de menținere sau stabilire a păcii".

Prevederea constituțională referitoare la securitatea internațională nu presupune faptul că România nu a întreprins demersuri în acest domeniu până acum. Se știe că, încă înainte de 1989, România a acționat pentru rezolvarea unor probleme care vizau securitatea internațională . Este drept că toate acțiunile României excludeau din start orice referire la securitatea internă (națională), ceea ce a dus și la cvasi-izolarea ei pe plan internațional. Acțional, după 1989, România a demonstrat că este nu numai un consumator, ci și un generator de securitate. Așa cum realitatea a consemnat, acest fapt este posibil prin acțiuni desfășurate pe trei direcții, stipulate și în Legea fundamentală a României:

- participarea la acțiunile ce presupun menținerea securității internaționale;
- participarea la apărarea colectivă, ca modalitate de acțiune specifică alianțelor militare din care România va face parte (NATO, UE);
- participarea la acțiuni de menținere a păcii sau de stabilire a păcii, sub egida ONU ori a altor structuri de securitate.

O completare în textul Constituției, cu referire la domeniul apărării și securității naționale, este menționarea la art. 62, lit. f) potrivit căreia Camera Deputaților și Senatul, în ședință comună, vor aproba "strategia națională de apărare a țării", ceea ce presupune că va exista, astfel, un singur document ce va înlocui Strategia de securitate națională și Strategia militară a României. Aceasta nu exclude faptul că nu vor fi elaborate strategii proprii celor trei direcții de acțiune menționate mai sus, pe categorii de executanți ori integratoare, dar se poate interpreta că Parlamentul va analiza și aproba un singur document, atunci când situația o va impune.

Reforma organismului militar românesc include demersuri ce vizează transformarea Armatei României dintr-o armată de apărare, într-o armată de securitate, dintr-o armată națională, într-o armată de alianță.

În cadrul summit-ului de la Praga, din noiembrie 2002, națiunile membre ale Alianței și cele invitate au convenit asupra unui pachet de capabilități operaționale de bază, focalizate "pentru eficientizarea executării întregii game de misiuni, a conducerii, inclusiv împotriva terorismului " . Implementarea celor 408 capabilități vizate, pe termen scurt, mediu și lung, dincolo de 2009 , urmărește "dezvoltarea unei forțe integrate, coerente", orientate pe introducerea priorităților pe termen lung.

La nivelul Armatei României accentul va fi pus pe:

- transformarea capabilităților militare proprii;
- pregătirea, sprijinul și susținerea operațiilor;
- implementarea capabilităților de desfășurare.

Specialiștii noștri militari apreciază că aceste schimbări vor necesita noi abilități, noi instrumente și o nouă mentalitate. Realizarea simultană a celor trei cerințe va contribui la

perfecționarea pregătirii trupelor în cadrul misiunilor în care forțele sunt angajate în prezent, oferind astfel un exemplu coerent în ceea ce privește beneficiul implicării României în realizarea intereselor globale de securitate.

NOTE

Apud, Jack C. Plano, Robert E. Riggs, Helenan S. Robin, Dicționar de analiză politică, Editura ECCE HOMO, București, 1993, p.40.

****, Dicționarul explicativ al limbii române (DEX), Editura Academiei RSR, București, 1984, p.846.*

*Hakan Wiberg, Probleme de securitate ale statelor mici, în NATO: Ce este. Ce va fi * Noua Europă și securitatea statelor mici, R.A. Monitorul Oficial, București, 1996, p.154.*

Vezi, Securitatea prin cooperare - un nou concept în teoria relațiilor internaționale, interviu cu Richard S.J. Cohen, în Securitate și Cooperare, Revista Asociației George C. Marshall - România, nr. 1(7), februarie 2003, p 52.

Ibidem.

Ehlert, W., Kein Frieden ohne Macht (Nu există pace fără putere armată), în Truppenpraxis, RFG, nr.5, sept.-oct., 1990, pp.512-515.

Jack C. Plano, Robert E. Riggs, Helenan S. Robin, Dicționar de analiză politică, Editura ECCE HOMO, București, 1993, p.124.

Apud, Ehlert, W., Op.cit.

Apud, Jack C. Plano, Robert E. Riggs, Helenan S. Robin, Dicționar de analiză politică, Editura ECCE HOMO, București, 1993, p.124.

Ehlert, W., Op.cit .,p.513.

B. Lugaș, Alegerea armelor, în Defense Nationale, Franța, mai 1996, p.57.

Conf. gl.mr. dr. Vasile Paul, col. dr. Ion Coșcodaru, Centre de putere: de la unipolaritate la multipolaritate, în Dosare ultrasecrete, Anul 5; nr.256, 3 mai 2003.

Vezi, site-ul M.Ap.N.:www.mapn.ro.

Amintim în acest sens:

a) Problemele înscrise pe ordinea de zi a Adunării Generale a ONU la propunerea României:

- acțiuni pe plan regional în vederea îmbunătățirii relațiilor de bună vecinătate dintre statele europene aparținând unor sisteme social-politice diferite (1960, 1963);*
- consecințele economice și sociale ale cursei înarmărilor și efectele sale profund dăunătoare asupra păcii și securității în lume (1976);*
- creșterea rolului Organizației Națiunilor Unite în menținerea și consolidarea păcii și securității internaționale, în dezvoltarea cooperării între toate națiunile, în promovarea normelor dreptului internațional în relațiile dintre state (1972);*
- reglementarea prin mijloace pașnice a diferendelor dintre state (1979);*
- dezvoltarea și întărirea bunei vecinătăți între state (1981):*
- b) Rezoluții și Declarații adoptate de Adunarea Generală a ONU la inițiativa României:*
- Consecințele economice și sociale ale cursei înarmărilor și efectele sale profund dăunătoare asupra securității în lume (1970);*
- Creșterea rolului Organizației Națiunilor Unite în menținerea și consolidarea păcii și securității internaționale, în dezvoltarea cooperării între toate națiunile, în promovarea dreptului internațional în relațiile dintre state (1972);*
- Creșterea rolului ONU în domeniul reglementării pașnice a diferendelor dintre state (1979);*
- Declarația privind reglementarea pașnică a diferendelor dintre state (1982).*
- (Apud, dr. Ioan Maxim, Organizația Națiunilor Unite - patru decenii, Editura Politică, București, 1986, pp. 196-197).*

Raportul asupra Angajamentului de la Praga privind capacitățile, p. 1-1.

Ibidem, p. 1-2.

NATO ȘI PERSPECTIVELE SECURITĂȚII EUROPENE

Col. (r.) Vasile POPA

Ca analiști, plasăm, în prognozele noastre, NATO în postura de actor ce poartă o responsabilitate sporită în construcția securității europene și globale a secolului XXI. Amploarea modificărilor preconizate a avea loc, în următoarele decenii, în mediul continental și mondial de securitate, creșterea instabilității și impredictibilității evoluțiilor din acest mediu, amenințările specifice începutului de mileniu (terorismul, crima organizată, migrația ilegală, comerțul cu produse, arme și accesorii nucleare) nu găsesc Alianța nepregătită.

Procesul de remodelare a acesteia, generat de evenimentele de la 11 septembrie 2001 și inițiat la Summit-ul de la Praga, i-a extins gama de disponibilități și capacități, a redimensionat-o, conferindu-i valențe noi, în perimetrul obiectivelor și scopurilor pentru care a fost creată.

Arhitectura europeană de securitate a viitorului, și nu numai, va avea, estimăm, printre artizanii și apărătorii săi, Alianța Nord-Atlantică, o organizație unică prin dimensiunea potențialului militar, coezivă, garant al stabilității și independenței, al instituțiilor și valorilor democratice, al drepturilor și libertăților cetățenilor.

1. Noua Alianță pentru Europa secolului XXI

Glisând prompt spre o nouă elaborare de securitate, de la funcția inițială, de apărare colectivă, aflată în dezacord cu actuala fizionomie a mediului securitar euro-atlantic și internațional, NATO va ființa și în acest secol, într-o lume confruntată cu probleme grave ce se referă la: proliferarea terorismului și armelor de nimicire în masă, creșterea tensiunilor dintre țări posesoare de armament nuclear, instabilitatea regională, competiția mondială pentru putere, amplificarea decalajelor economice și sociale, crima organizată, persistența discriminărilor, ecoterorism, tensiuni sociale și conflicte armate cu caracter local. Pe continentul de geneză al Organizației Nord-Atlantice, în special în Spațiul Europei Centrale și de Est, care va adăuga Alianței 7 noi state membre, apar sau continuă să existe dificultăți specifice, dezechilibre economice și, într-o formă mai acută sau mai puțin acută, extremism politic, etnic și religios, intoleranță, tendințe autonomiste. Cu toate acestea, noile state integrate și, mai ales, cele care vor fi primite atât în NATO, cât și în UE (Cehia, Estonia, Letonia, Lituania, Polonia, Slovacia, Slovenia și Ungaria) vor contribui ele însele la stabilitate, la înlăturarea dezechilibrelor economice și de altă natură, la intensificarea cooperării NATO cu UE în probleme de securitate și apărare, la consolidarea securității colective pe continent.

Locul NATO în dinamica continentului european și a sistemului mondial va fi unul de echilibru, cooperare și aport substanțial la securitate și stabilitate. Prin flexibilitate, realism și pragmatism politic, Alianța secolului XXI va ști să răspundă mutațiilor complexe și rapide din mediul de securitate, sfidărilor și crizelor regionale sau globale, intensificării proceselor de mondializare, globalizare și integrare, activizării grupurilor etnice și religioase ce pun în pericol stabilitatea și integritatea unor state, inclusiv în zonele geopolitice din vecinătatea Spațiului Euro-Atlantic.

Conceptualizarea și operaționalizarea unor noi capacități vor asigura condiții pentru ca NATO să facă față cu succes noilor amenințări ce se arată la orizont. Radicalitatea transformărilor post-Praga include cuplarea la noile principii de organizare și ducere a

războiului, trecerea de la orientarea centralizată la cea în rețea, care crește eficiența acțională și de comandă, sporește rolul entităților aflate la distanță de centru. Printr-o înțelegere perfectă a realităților, Alianța înlocuiește caracterul static, reactiv al acțiunilor sale militare cu cel preventiv, proactiv, dinamic, facilitat de beneficițiile organizării și lucrului în rețea, care amplifică puternic forța și comprimă temporal misiunile. Odată cu această schimbare fundamentală în filozofia acțiunii, eforturile ample de detensionare a conflictelor sunt substituite de intervenția unor unități mobile, înzestrate cu resurse proprii pentru 30 de zile și comunicații intermediare.

În elaborările de securitate ale viitorului, Alianța Nord-Atlantică, împreună cu alte alianțe, coaliții și organizații internaționale (ONU, UE, OSCE, organizații regionale etc.), va avea, considerăm, un rol și un loc deosebit de semnificative. Cooperarea la consolidarea securității continentului european și planetei va cunoaște, suntem convinși, în deceniile următoare, o amplificare continuă, benefică, în perimetrul instituțiilor internaționale.

Un nou secol de conviețuire a NATO cu UE va fi marcat printr-o consolidare și adâncire a colaborării celor două organizații internaționale, prin efortul comun la securitatea mondială și dezvoltarea democratică a lumii. Împreună, acestea vor concretiza, pentru mult timp de acum înainte, cel mai solid și dinamic pol militar, economic și politic, polul euro-atlantic, în concurență cu polul sinic și asiatic.

Fundamentul oficial al cooperării dintre cele două organizații, pus în perioada ce a urmat fatidicului 11 septembrie 2001, așază viitorul securității europene și mondiale pe baze mult mai solide, din punct de vedere al gestionării crizelor și prevenirii conflictelor. UE poate acum să conducă operații multinaționale, sprijinindu-se pe resurse și capacități NATO, să-și pună în valoare potențialul propriu de actor de securitate, să-și asume gradual responsabilități de stabilitate într-o regiune tensionată cum este cea a Balcanilor.

Concentrându-se asupra provocărilor și amenințărilor secolului XXI, NATO și UE vor trebui să realizeze o angajare completă și durabilă în apărarea democrației și libertății, în condițiile mondializării. Principalul pilon al colaborării celor două instituții internaționale în probleme de securitate va fi Alianța reînnoită, care va avea un aport definitoriu la stabilizarea comunității mondiale, prin lupta deschisă cu flagelul terorismului și amenințarea armelor de distrugere în masă, prin acțiunile multiple și concertate de gestionare a crizelor și prevenire a conflictelor.

Un semnal serios al demarării construcției de viitor a relației NATO-UE l-a reprezentat declarația comună din 16 decembrie 2002 de la Bruxelles, ce a condus la înregistrarea unor progrese semnificative în dezvoltarea parteneriatului strategic dintre cele două organizații. Prin acordurile stabilite, numite Înțelegerile "Berlin Plus", s-au pus, practic, bazele accesului UE la capacitățile militare ale Alianței Nord-Atlantice, pentru conducerea operațiilor militare din zonele în care NATO nu este angajată (prima misiune de menținere a păcii în care forțele UE sunt sprijinite de NATO este cea din Macedonia, a cărei comandă a fost preluată de UE la 31 martie 2003). După tragedia de la WTC, este tot mai evident că angajarea transatlantică reprezintă piatra de temelie a apărării colective.

Întâlnirea trilaterală de la Berlin, din 20 septembrie 2003, a hotărât ca UE să-și alcătuiască o capacitate comună de planificare și conducere a operațiilor militare, fără să fie nevoie de o recurgere la mijloacele și capacitățile Alianței. Marea Britanie, Franța și Germania au convenit, cu acest prilej, că structura comună de apărare europeană constituie un proiect-cheie pentru capacitatea de negociere a UE și pentru parteneriatul cu Statele Unite, iar aceasta nu este îndreptată împotriva NATO, ci va contribui la întărirea ei. Președinția italiană a UE lucrează, la nivelul anului 2003, pentru creșterea rolului Uniunii în Orientul Apropiat, pe fondul întăririi relațiilor euro-atlantice.

Într-o perioadă îndelungată, ce va consfinți rolul dominant al SUA, UE și zonei Asia-Pacific, cu revenirea previzibilă a Federației Ruse pe eșichierul geopolitic mondial, și

accentuarea multipolarității, NATO își va reafirma rolul important în gestionarea securității regionale și globale, mai ales dacă vom lua în calcul inevitabilele confruntări, mai mult sau mai puțin tensionate, dintre aceste centre de putere, pentru redistribuirea sferelor de influență.

Estimăm, de asemenea, că va spori rolul stabilizator și securizant al Alianței în regiuni care vor cunoaște procese proprii de polarizare, cum sunt Asia de Sud și lumea arabă, dar și Orientul Mijlociu și Africa, ce vor reprezenta un interes tot mai special pentru principalii poli de putere, inclusiv Europa.

Pentru NATO, va avea un interes sporit în viitor Spațiul European, cel al CSI, limitat de pesimiști la Spațiul Economic Unit (creat, anul acesta, la Yalta, prin decizia Kazahstanului, Rusiei, Belarusiei și Ucrainei) ori chiar pulverizat în fostele state componente, cel Mediteranean și al Orientului Mijlociu, având în vedere persistența unor evoluții de instabilitate.

Reconstrucția mediului de securitate regional, zonal și global, în contextul marilor provocări la adresa națiunilor libere, democratice, va beneficia de contribuția unei Alianțe reconfigurate, ce-și va valorifica mai deplin disponibilitățile de întărire a securității prin cooperare, de aplicare a noului concept strategic NATO, corelat cu noul concept continental privind Politica europeană de securitate și apărare comună.

Reconcilierea diferitelor poziții naționale la nivelul Alianței, prin negocieri și dialoguri comune, înlătură divizările artificiale nedorite, creând o unitate reală și un consens deplin, ce reprezintă însăși esența funcționării organizației. O asemenea cale de rezolvare a problemelor multiple ce vor apărea în deceniile următoare pe planul securității europene și mondiale este singura care dă un contur bine definit activității comunității euro-atlantice. Terorismul și proliferarea armelor de distrugere în masă, cele două amenințări majore ale secolului actual, pe care trebuie să le pareze Alianța reconfigurată, vor fi, prin acțiuni concertate și hotărâte, blocate și, sperăm, în mare măsură, învinse.

Este foarte importantă pentru înlăturarea celor două amenințări deschiderea operată la Praga de liderii Alianței, prin inițierea noului studiu de fezabilitate asupra apărării antirachetă a NATO, care, atașată concluziilor rezultate din examinarea opțiunilor de protecție a teritoriului, forțelor și populației Alianței contra unui evantai complet de amenințări asociate rachetelor, va transforma un deziderat într-o realitate palpabilă, demnă de un viitor liber și prosper, așa cum și-l doresc cele 19 + 7 state și comunitatea mondială însăși.

În același timp, se poate lua în considerare contribuția viitoare de parteneriat a statelor europene și neeuropene ce împărtășesc valorile euro-atlantice și care percep la fel de acut pericolul reprezentat de terorism pentru pacea și prosperitatea lumii. Transformat dintr-o chestiune de securitate internă a statelor într-una ce amenință existența tuturor națiunilor lumii, terorismul internațional va atrage după sine o motivare mai puternică a reprezentanților Parteneriatului pentru Pace, de implicare, împreună cu NATO, în războiul cu această hidră având atât de multe capete, de cooperare strânsă în domeniu.

Concluzionând, am sublinia că o reală stare de securitate europeană și mondială nu exclude, dimpotrivă, presupune contribuția remarcabilă de viitor a noii Alianțe, care s-a adaptat și se va adapta în continuare pe deplin la condițiile complexe ale mediului de securitate internațional, a pus și consolidează pe mai departe bazele unei trainice culturi transatlantice comune, a încrederii, cooperării și susținerii mutuale, cu ajutorul căreia dezvoltarea liberă de orice ingerințe rămâne o construcție viabilă, cu largi perspective.

2. Un pilon de bază al securității continentale și globale

Spațiul european și global de securitate are, în prezent, ca pilon de bază, organizația euro-atlantică, comunitate care include un număr important de state, unite prin hotărârea de a-și menține securitatea prin garanții comune și prin relații stabile cu alte țări. Stabilitatea din

zona euro-atlantică, fondată pe dezvoltarea instituțiilor democratice și pe obligația soluționării pe cale pașnică a disputelor, în care nici o țară nu poate intimida sau constrânge o alta prin amenințări sau prin folosirea forței, își extinde aria de influență asupra celorlalte spații strategice, cuprinse adesea de tensiuni și conflicte numeroase, situații de criză, pericolul escaladării nucleare, al diseminării armelor de nimicire în masă.

Valențele continentale și, mai ales, globale de securitate ale NATO sunt date, în principal, de:

- amploarea spațială și demografică a organizației;
- noul concept strategic și noile misiuni post-Praga ale acesteia;
- transformarea Alianței dintr-o instituție de securitate colectivă într-una de securitate prin cooperare;
- posibilitățile și disponibilitățile de promovare activă și proiectare a stabilității în afara teritoriului statelor membre;
- creșterea în ritm rapid a capacității de proiecție planetară a forțelor;
- transformarea sa într-o forță de luptă împotriva terorismului și proliferării armelor de nimicire în masă;
- cadrul nou creat de identitatea europeană;
- complementaritatea UE - NATO;
- perspectivele deschise de redefinirea relațiilor NATO - Rusia;
- întâietatea tehnică și tehnologică militară;
- racordarea hotărâtă la RMA;
- potențialul investițional uriaș;
- aportul tot mai decis la stabilitatea și securitatea mondială;
- adaptarea sa perfectă la evoluțiile sinuoase ale mediului de securitate;
- transformarea ei într-o organizație cu geometrie variabilă;
- asigurarea răspunsurilor cele mai adecvate la noile amenințări;
- noile capacități de desfășurare strategică;
- lărgirea "robustă" și politica permanentă a ușilor deschise;
- dezvoltarea conceptului de Parteneriat pentru Pace cu implicarea partenerilor în acțiuni în sprijinul păcii;
- afirmarea largă ca furnizor de expertiză în domeniul securității;
- noul sistem de relații al Alianței;
- creșterea capacității operaționale a forțelor;
- capacitățile defensive credibile ale țărilor membre;
- logistica și capacitatea de susținere în teatru;
- armonizarea cu procesul de mondializare și globalizare;
- extinderea competențelor și mecanismelor de securitate comunitare;
- întrepătrunderea solidarității de alianță cu solidaritatea globală;
- capacitatea reală de obținere și menținere a echilibrului european și mondial;
- experiența în gestionarea tendințelor de dezagregare etno-religioasă;
- proeminența recunoscută într-o lume a riscurilor globale;
- locul și rolul esențial în noua structură europeană și globală de securitate;
- postura de factor de primă mărime al descurajării;
- asumarea responsabilității pentru destinul umanității.

Valențele enumerate mai sus asigură Alianței, la parametrii politici, tehnologici și militari ai secolului XXI, capacitatea reală de a-și aduce contribuția la edificarea păcii și securității internaționale și la restabilirea acestora în caz de nevoie oriunde în lume.

Faptul că SUA vor avea asigurată, potrivit estimărilor, la jumătatea deceniului al doilea al secolului actual, dominația în întreg spectrul - prin câmpuri de luptă neliniare, forțe dispersate, superioritate informațională, angajament de precizie, creșterea ritmului desfășurării operațiilor, protecție multidimensională, concentrare logistică etc. -, pe când celelalte state NATO nu-și vor putea permite un efort financiar atât de mare pentru dezvoltarea tehnologică, va genera, în îndeplinirea misiunilor, o mai accentuată specializare pe rol a membrilor Alianței, celor mai mulți revenindu-le doar sarcina participării la operații de stabilizare sau sprijin.

3. Continuarea politicii ușilor deschise

În strategia NATO, disponibilitatea permanentă față de includerea de noi membri a reprezentat factorul fundamental al redimensionării sale. Prevedere expresă a Tratatului Nord-Atlantic, din 4 aprilie 1949, posibilitatea ca, printr-un acord unanim, părțile să poată invita orice alt stat european, susceptibil de a urma principiile tratatului și de a contribui la securitatea zonei euro-atlantice, să adere la Alianță a garantat faptul că SEA va cunoaște o reconstrucție continuă, permițând astfel întărirea securității și stabilității întregii Europe.

Politica ușilor deschise a fost reafirmată cu putere la Summit-ul de la Bruxelles, din ianuarie 1994, și examinată în detaliu în "Studiul asupra extinderii NATO", făcut public țărilor partenere interesate în septembrie 1995.

Este o realitate că principiile inventariate în document, ce formează temelia unei asemenea viziuni a Alianței privind invitația la aderare adresată potențialilor noi membri, rămân în vigoare în continuare. Motivarea necesității întăririi securității euro-atlantice, fără a se crea noi zone de demarcație specifice perioadei Războiului Rece, rezistă și în deceniile următoare. Mai mult, extinderea NATO crește securitatea și extinde stabilitatea în întregul SEA, ceea ce asigură parcurgerea de noi pași spre atingerea acestui obiectiv de bază al Alianței. În același timp, procesul de lărgire se atașează unei tendințe mai largi de integrare, care cuprinde extinderea UE și întărirea OSCE.

În creuzetul securității viitorului, demersul respectiv are dimensiuni consolidante pentru securitatea Europei. Departe de a se rezuma la o simplă amplificare dimensională a acestei organizații colective de securitate, lărgirea îmbunătățește securitatea și stabilitatea tuturor țărilor din zonă, dar asigură, totodată, și o încurajare a reformelor democratice, a controlului civil asupra forțelor armate. Relațiile dintre aliați se transmit ca model viabil de cooperare, consultare și realizare a consensului, iar raporturile de bună vecinătate cunosc o întărire continuă. Din trecutul nefast al încordării și pericolului războiului, prin prezent, accede la viitor noul prototip al încrederii între state, al integrării și cooperării europene și globale. El se bazează pe transparența planurilor de apărare și a bugetelor militare, pe grija manifestă față de soarta națiunilor lumii, de dezvoltarea lor liberă de orice constrângere și amenințare.

Cea mai profundă și importantă reorganizare din istoria de 54 de ani a Alianței, trasată de reuniunea din vara anului 2003 de la Bruxelles, marchează, prin schimbările principiilor de funcționare a NATO, care permit intervenții dinamice și flexibile în orice zonă a globului, nu doar în perimetrul euro-atlantic, apariția unor condiții noi de acțiune pentru statele ce doresc să se alăture celor "19". Calitatea de stat membru incumbă în prezent și va presupune în viitor o racordare la un set mult mai bogat de misiuni, pe cele mai diverse spații de pe glob. De aceea, și exigențele față de țările candidate se multiplică. "Ușile deschise" sunt, mult mai mult decât altădată, accesibile doar celor ași de a îndeplini amplele prevederi ale Planului de aderare.

NATO nu-și mai poate permite, astăzi, și cu atât mai puțin în anii ce vin, să accepte jumătăți de măsură, când e vorba de îndeplinirea unor obiective precise de interoperabilitate și

compatibilitate, care fac din noul aliat un membru apt de a fi angajat în cele mai dificile operații, potrivit noii concepții de folosire a forței. Totodată, organizația nu poate accepta în rândurile sale un stat care este implicat în conflicte etnice sau dispute în afara granițelor sale teritoriale, care emite pretenții iredentiste sau are conflicte cu jurisdicție internă. Condiționările se mențin și pe mai departe, pentru că Alianța dorește ca alăturarea de noi membri să ducă la consolidarea, iar nu la șubrezirea, securității și stabilității statelor aliate, și implicit a securității și stabilității europene și mondiale.

Ca analiști, ne putem întreba dacă actuala politică a ușilor deschise mai reprezintă o opțiune pentru viitor. Noile provocări ale secolului XXI solicită o eficiență sporită din partea NATO. Or, acest lucru nu este posibil dacă Alianța nu se dovedește ferm angajată în apărarea colectivă, capabilă să facă față riscurilor prezente și viitoare la adresa securității, dacă nu rămâne deschisă spre noi membri, pentru a-și consolida potențialul defensiv, a deveni mai puternică și mai largă. Avem în vedere aici inclusiv colaborarea ei cu alte organizații și instituții, cu statele Parteneriatului pentru Pace și cele participante la Dialogul Mediteranean, care o vor susține activ în întărirea securității și stabilității euro-atlantice și globale. Prin urmare, extinderea este un proces încă neîncheiat.

O alianță mai mare, prin atașarea de noi membri, mai capabilă și mai flexibilă, dedicată apărării colective și gata de a întreprinde noi misiuni, între care aceea de a contribui la prevenirea efectivă a conflictelor și angajarea fermă în gestionarea crizelor, inclusiv prin operații de reacție la criză, este modelul structural al organizației militare defensive a actualului secol, cea căreia reuniunea jubiliară de la Washington din 24 aprilie 1999 îi atribuie, cu îndreptățire, denumirea de "Alianță pentru secolul XXI". Clasica deschidere spre exterior își conservă, deci, valabilitatea, devenind chiar primordială, în concertul celorlalte caracteristici structural-funcționale.

Noile state membre vor datora amintitei reuniuni decizia comună de angajare mai hotărâtă a statelor aliate față de procesul de lărgire a Alianței, elaborarea chiar a unui Plan de acțiune destinat țărilor care doresc să li se alăture, ce creează cadrul propice pentru această viziune reînnoită asupra NATO, "un NATO care păstrează puterile trecutului și are misiuni noi, membri noi și noi Parteneriate" .

Post-Praga, politica ușilor deschise antrenează speranțele îndreptățite ale candidatelor neinvitate la aderare, din Balcani, dar și ale statelor din sudul Caucazului, care fac parte din Europa și își doresc să intre, la rândul lor, de jure, în Europa. Aici, se cuvine să facem câteva sublinieri. Cooperarea antiteroristă a lăsat un spațiu de mișcare pentru obiectivul de control al Moscovei asupra periferiei central-asiatice și caucaziene și cel de deschidere a ușilor Alianței pentru statele din Centrul și Sud-Estul Europei. De la opoziția fățișă față de extindere a Rusiei, pe considerentul apropierei periculoase a NATO de granițele sale, s-a cedat, diplomatic, calculat, admițându-se intrarea statelor baltice, a României și Bulgariei, condiționată, la un moment dat, de nedispunerea de trupe semnificative aliate pe teritoriul noilor state membre. Ușile Alianței sunt, însă, în viziunea declarată în diverse ocazii a Moscovei, închise pentru restul statelor doritoare de la Estul viitoarei granițe a Spațiului Euro-Atlantic. O atenuare de ton în opoziția Moscovei ține de faptul că ea are, azi, relații speciale cu NATO, participând efectiv, după realizarea Consiliului NATO - Rusia, de la Roma, la discutarea unor probleme de interes comun.

Totuși, coliziunea intereselor asupra unor spații strategice importante (Europa Centrală și de Sud-Est, Orientul Mijlociu, Caucazul de Sud, Asia Centrală și de Sud-Est etc.) conduce la jocuri politice care ar putea bloca oricând o extindere în mers. Elementul discriminator poate interveni în spatele ușilor închise ale marilor puteri, prin întoarcerea, posibilă în deceniile următoare, la vechea politică a împărțirii zonelor de influență, revenirea Rusiei la comportamentul de mare putere mondială, afirmarea, în planul politicii, a statutului de mare

putere a Chinei și altor state asiatice și europene, redistribuirea puterii mondiale, reconsiderarea rolului NATO.

Se cere gândit cu atenție la ceea ce vor hotărî peste două decenii SUA - care vor deține o nouă generație de arme și vor putea duce și mai lejer un război bazat pe rețea, fără să depindă de aliați și de baze avansate pretutindeni în lume - când vor ajunge, posibil, la concluzia că existența NATO nu mai este atât de necesară. Sau la ce vor hotărî grupurile de state europene mari, ca Germania și Franța, coagulând voința europeană. Orice configurație ar avea noul dispozitiv multipolar și unde se vor integra din punct de vedere al intereselor de putere și securitate statele mici și mijlocii, membre sau nemembre NATO. Nolens-volens, analiștii își formulează interogații de genul: Nu va apărea o contrapartidă pe continent la actuala grupare euro-atlantică, din accelerarea euromotorului?

Scrutând cu grijă secolul, previzionăm o zonă de incertitudine și în spațiul de evoluție al viitoarelor candidate la capitoul reforme și angajare democratică, în cel al conflictelor prezente și viitoare, dar luăm în calcul și imprezibilitatea "mutărilor" mișcărilor fundamentaliste și teroriste mondiale, a statelor deținătoare de arme NBC.

Mai mult: când lărgirea NATO este dependentă de decizia fiecărui stat membru, luat în parte, cine poate garanta o poziție favorabilă generală pentru continuarea în viitor a politicii ușilor deschise? Ușa deschisă fără invitații exprese este o posibilitate... imposibilă!

Evidențele arată că mai sunt țări ce pot fi factor de stabilitate și echilibru în zonă și pare normal ca ele să fie propozabile pentru a intra în NATO. Dacă ele pun hotărât în aplicare Planul național de aderare, dar eșuează în tentativa de invitare, dezamăgirea este foarte mare. Injoncțiunea cu Alianța poate provoca deziluzii în rândul populațiilor respective și deveni un atu speculativ în mâna puterilor dornice de afirmare pe acele spații.

Desigur, PFP oferă un câmp larg de cooperare partenerială în domeniul consultărilor politice și în materie de planificare și de activități operaționale, al cooperării, dar nu poate fi un substitut pentru calitatea de membru al NATO.

De altfel, în rândul țărilor partenere se află și state neutre, ca Elveția, Austria, Turkmenistan sau Republica Moldova, toate dorind să intre în concertul statelor care luptă pentru menținerea păcii.

Se știe că admiterile sunt de competență, iar nu preferențiale, dar aici intervine și opțiunea statelor membre, care pot folosi dreptul de veto și bloca accesul oricărei țări candidate.

Juridic și etic, discriminarea în integrare este inadmisibilă, întrucât contravine principiului dreptului egal la securitate. Ea poate crea dezechilibre, rivalități și competiții militare nedorite.

În opinia noastră, chiar dacă viitoarea arhitectură de securitate europeană și mondială va fi bazată pe politica de înțelegere, colaborare și respect reciproc, de natură să asigure un mediu nou de securitate, rolul NATO nu se va diminua și lărgirea nu va trena sau nu se va bloca definitiv, dimpotrivă. Alianța va avea, și pe mai departe, un rol complex, cooperativ, în spațiul divers al securității generale, unde aspectele economice, politice, sociale, demografice, de mediu etc. sunt mai importante decât cele militare. În noua ordine de securitate, fondată pe o Alianță transformată, o UE integrată și o OSCE mai eficientă, va avea un rol extrem de semnificativ, pentru că a pus piatra unghiulară a noului model de securitate.

Numeroase personalități NATO au semnalat subestimarea în anumite cercuri politice și militare a extinderii. Aceasta este cu atât mai importantă cu cât, în prezent și în viitor, NATO va face și apărare colectivă, dar se va ocupa și de crize și conflicte regionale, cu o proiecție mult mai îndepărtată a forțelor. Noile state aliate vor aduce disponibilități și capacități noi, care vor permite o gestionare mai bună a crizelor, vor crea noi opțiuni și capacități, noi potențialuri.

Când analizăm acest concept al "ușilor deschise" pentru secolul XXI, obiectivăm o constantă esențială a procesului, care este "securitatea în evoluție". Transformările continue din acest domeniu vizează exclusiv consolidarea stabilității și securității globale, nicidecum deteriorarea acestora. Or, blocajul extinderii ar marca izolarea NATO într-un club închis al statelor membre, ce ar contribui la ruperea punților de comunicare și cooperare largă a Alianței cu statele candidate, la deteriorarea încrederii și pierderea speranței de ieșire de sub tutela trecutului și pășirea sub aripa viitorului. Până la urmă, continuarea procesului are un sens moral, pentru că reprezintă împlinirea unei obligații pe care statele occidentale o au față de candidați. Ușile deschise înseamnă dispariția zidurilor despărțitoare, a divizărilor frustrante.

Chiar dacă nu am lua în considerare elementele conjuncturale, și tot ar trebui să judecăm prudent perspectiva extinderii Alianței. Orice relație și raport de interese regional și global poate lucra în detrimentul competitorilor. În perimetrul compromisurilor istorice sunt atâtea exemple ce pot constitui repere pentru candidații la aderare, încât speranța statelor din afara NATO de a intra pe ușa acesteia are și neșansa de a muri în timp.

Studiul exigent ne indică și o altă perspectivă. "Ușile deschise" reprezintă o disponibilitate câtă vreme mai sunt doritori la accedere. Dar vor mai fi oare, în viitoarele decenii, state care să solicite intrarea în Alianță? Nimeni nu ne poate spune cu certitudine că exemplul statelor exiugoslave sau exsovietice nu va fi copiat de țări din alte zone geografice, iar Tratatul inițial al NATO nu va suferi schimbări care să le permită aderarea. Statele Dialogului Mediteranean, cele ale Orientului Mijlociu este improbabil că se vor gândi vreodată la a accede în Alianță. Dar celelalte țări europene? Dar republicile exsovietice din Asia Centrală? Pentru moment, Ucraina pare să fie cea mai aproape de NATO. Dar NATO are legături strânse și cu țări din Caucaz, se preocupă de stabilitatea și securitatea întregii regiuni. Statele respective sunt incluse în Consiliul Parteneriatului Euro-Atlantic (EAPC), forum în care pot schimba puncte de vedere și acționa împreună. Judecând cu optimism lucrurile, secolul XXI este în măsură să întregască NATO, aducându-l la statutul de cel mai durabil aranjament de securitate regională. Atractivitatea lui este maximă, datorată rolului securitar major și disponibilității de primire de noi membri. Oricărui stat ce dorește și poate introduce securitate și stabilitate prin poarta NATO nu-i va fi refuzată candidatura. Ceea ce se așteaptă de la extindere este o nouă abordare și o nouă mentalitate.

Probabil că etapa lărgirii robuste, pe grupuri mari, se va încheia la Istanbul, în 2004, și ar urma o perioadă de câțiva ani care să permită integrarea deplină în Alianță a celor 7 noi state membre, printre care și România, "digerarea" lor, după care dimensiunea extinderii va fi mult mai redusă, mai selectivă. În orice caz, în cercurile americane se vorbește despre primirea, într-o primă etapă, a Ucrainei și abia apoi a altor state din Caucaz și Balcani. Precipitarea în desfășurarea procesului în sine este neproductivă și poate, din cauza costurilor ridicate ale aderării, să provoace o destabilizare a economiilor statelor candidate. De aceea, ritmul extinderii va fi ajustat corespunzător posibilităților țărilor interesate și va fi dictat de coerența și consistența politicilor candidaților de realizare a standardelor cerute de compatibilitatea și interoperabilitatea cu structurile NATO, a reformei organismului militar în ansamblu. NATO nu mai este de mult o alianță împotriva cuiva, ci, așa cum aprecia recent reprezentantul Greciei la Alianță, una în beneficiul tuturor.

4. Accelerarea reformelor în statele partenere

Complexul de reforme la care sunt angajate în prezent țările partenere marchează efortul necesar și obligatoriu prin care acestea se aliniază la ansamblul european și euro-atlantic de securitate și apărare.

Geopolitic, statele partenere se situează, în marea lor majoritate, în proximitatea sau chiar interiorul SEA, ceea ce le sporește disponibilitatea de integrare în rândul țărilor membre, de racordare mai rapidă la o organizație care, în noul secol, își va amplifica tot mai mult rolul de factor politic, diminuându-și, în același timp, rolul militar.

Participarea activă la Consiliul Parteneriatului Euro-Atlantic (EAPC) și Parteneriatul pentru Pace va continua să reprezinte modalitatea de bază prin care statele partenere se vor racorda la cooperarea și securitatea regională. Aceasta va permite accelerarea procesului de reformă din statele partenere, va facilita apropierea și integrarea în sistemul de activități și relații pe plan politic, coordonarea politicilor partenere, contactele sistematice la nivelul conducerilor politico-militare, consultările, informările reciproce, schimburile de opinii, asistența în perfecționarea cadrului organizatoric, legislativ și a rolului politicii de securitate și apărare, promovarea unei imagini reale pe plan extern a eforturilor de restructurare și modernizare a forțelor armate, de consolidare a securității și stabilității zonei euro-atlantice, prin cooperare politică și militară regională și pan-europeană.

Perspectiva unei integrări reale și previzibile în NATO și UE conferă țărilor partenere o nouă posibilitate de dialog, de pe poziții egale, cu puterile regionale și globale, de a deveni parteneri de discuție pe toate planurile cu acestea.

Revine clasei politice din statele partenere, maturității și profesionalismului acesteia, angajării sale misiunea istorică de a dinamiza și atașa politicile proprii la politica europeană și euro-atlantică de securitate, de a le adecva la provocările și politicile de securitate ale viitorului.

Evoluția politică a statelor partenere va fi influențată inevitabil de rolul geopolitic jucat de Rusia, de mutațiile politice din statele membre ale NATO, de desfășurarea imprevizibilă a vieții politice internaționale și noile aranjamente globale.

Tranziția spre o nouă ordine multipolară ar putea conduce la reorientări organizaționale ale unor parteneri, la abandonul PfP, în măsura în care acesta nu mai oferă Atractivitatea și soluții la problemele securității europene. Nu excludem, de asemenea, posibilitatea neperformării unor armate partenere, care să fie suplinită prin alte aranjamente regionale furnizoare ale unei apărări credibile în fața amenințărilor prognozate.

Adaptarea la noua situație strategică post Război Rece, care crește importanța statelor din Centrul și Sud-Estul Europei, ca să nu ne mai referim la momentul de cotitură de la 11 septembrie 2001, face ca efortul integrativ politic și militar al acestora să se amplifice, pe fondul multiplicării riscurilor și provocărilor terorist-fundamentaliste din Caucaz, al evenimentelor postconflict din Afghanistan și Irak, al tensiunilor și confruntărilor dintre israelieni și palestinieni, al apariției altor zone de conflict, al pericolului proliferării armelor de nimicire în masă și, ca o consecință firească, al reorientărilor în strategia de securitate a SUA, ce trec la re poziționarea bazelor lor militare din Vestul în Răsăritul continentului.

Economic, statele partenere foste comuniste din Centrul și Sud-Estul Europei, mai ales, vor trebui să facă efortul de a depăși dificultățile tranziției și a întări baza materială a realizării reformelor pe plan militar.

Deocamdată, ele sunt tributare întârzierilor din perimetrul reformei, în general, proastei redistribuiri a forței de muncă pe sectoare, scăderii exporturilor și investițiilor, unei industrii și unei agriculturi necompetitive, unor servicii restrânse.

Reperformarea producției, care a scăzut extrem de mult, a producției de tehnică și armament, în special, care s-a redus sau reorientat spre sectorul civil, va necesita câteva decenii.

Față de țările Grupului de la Vișegrad, celelalte state din jur au și handicapul întârzierii în atragerea investitorilor străini, ce va trebui surmontat, al sporirii inflației și șomajului, al unui volum inimaginabil al corupției și economiei subterane.

Privatizarea și rezolvarea problemei proprietății vor da, în sfârșit, impulsul necesar dezvoltării economiei de piață, care să creeze posibilități reale de alocare de la buget a unor fonduri consistente pentru apărare.

De asemenea, înlăturarea erorilor din politica bancară, a slabei dezvoltări a piețelor financiare și crizei instituționale de pe aceste piețe va conduce la boom-ul așteptat în economie.

În perspectivă, aceste state ar putea suporta unele presiuni externe și interne suplimentare, datorate:

- necesității îndeplinirii angajamentelor militare pe diverse teatre, care implică eforturi în plus din partea economiei;
- alocării, distribuirii și redistribuirii de resurse financiare pentru alinierea la standardele europene și euro-atlantice;
- efectelor colaterale ale integrării mai rapide în UE și NATO a țărilor vecine;
- ajustării previzibile a politicilor economice și financiar-bugetare comunitare, ce va induce un grad de incertitudine ridicat în rândul statelor partenere;
- imprevizibilității evoluției relațiilor din sânul UE și NATO;
- implicațiilor numeroase ale pregătirii și realizării integrării asupra mediului intern de afaceri;
- inconsistenței politicilor economice guvernamentale legate de reformă și integrare;
- efectelor liberalizării complete, în perspectiva anului 2015, a comerțului internațional, care vor necesita ajustări structurale semnificative, ce pot genera regional fenomene de șomaj și sărăcie.
- Ca urmare, statele partenere ar putea fi obligate la:
 - redimensionarea participării la programele de parteneriat;
 - reajustarea strategiilor politice și politicilor economice, cu impact pe plan militar;
 - întâzieri obiective în realizarea programelor de parteneriat;
 - orientarea spre alte piețe de aprovizionare și desfacere de pe glob, mai atractive;
 - măsuri de refacere a coeziunii sociale care, în anumite condiții, ar putea risca convulsii;
 - măsuri antiglobalizare;
 - revederea drastică a unor politici sociale, cu efect negativ asupra nivelului de trai, sau luarea unor măsuri populiste, generatoare de presiuni bugetare;
 - acceptarea unor compromisuri în politica economică;
 - mai multă decizie și clarviziune în politica economică, stabilirea unor priorități care să conducă la îndeplinirea eșalonată a obiectivelor de parteneriat;
 - creșterea disciplinei financiare;
 - renunțarea la măsurile de intervenție și protecție în economie.

Adiacent la cele subliniate până acum, se poate arăta că, atât timp cât state partenere transcaucaziene, ca Georgia, Armenia și Azerbaidjan, parcurg procedura de aderare la Consiliul Europei, nu trebuie să ne mire o eventuală evoluție a lor spre NATO, cu toate avantajele de securitate și de prosperitate economică și socială care decurg de aici.

Reforma cu o viteză mai mare a sistemului militar, realizarea interoperabilității și compatibilității cu structurile armatelor statelor NATO, împreună cu armonizarea procesului general de reformă democratică în toate aceste republici, cu respectul dreptului minorităților naționale și declanșarea unor politici realiste de creștere economică și a calității vieții etc. au menirea de a fi factori decisivi ai integrării membrilor Parteneriatului pentru Pace în structurile politice, economice și de securitate europene și euro-atlantice.

Trebuie, apoi, avut în vedere faptul că înseși puterile regionale - ca Rusia, care este un important pol de influență politică - vor uza de pârghiile economice pentru a pune stăpânire pe

noile frontiere europene, astfel că unele state partenere riscă să fie supuse condiționărilor și presiunilor acestora, ori de câte ori vor apela la resursele lor energetice și de materii prime. Asemenea tranzacții pot reprezenta tranzacționarea viitorului, atunci când competiția capătă valențe hegemonice. Dar, dacă se au în vedere raporturile SUA cu Noua Rusie, a nu avea relații normale, politice și economice, cu Moscova, care este prezentă atât la masa NATO, cât și a UE sau a G-8, înseamnă a ignora, deopotrivă, și UE (care este un alt pol de influență politică), și NATO, în chintesența concepției lor strategice pentru actualul secol.

Fiecare din statele partenere situate la frontierele comune ale NATO și UE pot deveni atractive, în măsura în care au vocație europeană și pot crea o arie de securitate, libertate și justiție, prin securizarea frontierelor, prin aplicarea fermă a politicilor de apărare și securitate comună.

Militar, țările partenere, prin implicarea în Programul Parteneriat pentru Pace, au posibilitatea unei contribuții proprii la restaurarea și menținerea păcii și securității în sud-estul Europei sau orice altă zonă de conflict în care comunitatea internațională a decis să intervină. Este inițiativa cea mai pragmatică a Alianței, prin care partenerii pot realiza, prin acțiuni și activități comune, interoperabilitatea funcțională cu structurile militare moderne ale armatelor statelor membre NATO.

Pentru ca procesul de aliniere la standardele euro-atlantice și, în același timp, europene să se accelereze, este nevoie, în primul rând, de unitate și coerență în perimetrul strategiei de reformă a armatelor. Îndeplinirea ritmică a obiectivelor de parteneriat asigură intensificarea interoperabilității unităților și capacităților nominalizate pentru operațiuni PfP conduse de NATO (inclusiv unitățile multinaționale) și pentru apărare colectivă, precum și dezvoltarea capacităților necesare unui viitor membru al Alianței.

Țările partenere au un cadru concret de realizare a obiectivelor de parteneriat în "Membership Action Plan" (MAP) și "Planning and Review Process" (PARP). Asumarea MAP reprezintă angajarea fermă la elaborarea și realizarea unui program de activități ce dezvoltă interoperabilitatea cu forțele NATO, ca și pregătirea propriilor structuri de forțe și capacități. O aplicare hotărâtă a Programului de planificare și evaluare al PfP (PARP) de către fiecare stat partener se materializează în forțe și capacități militare identificate și evaluate spre a fi puse la dispoziție pentru activități de instruire, exerciții și operații cu caracter multinațional desfășurate în comun cu forțele Alianței.

Opțiunea de restructurare și modernizare a armatelor ține de factorii de decizie politică din aceste state, dar materializarea ei se sprijină pe măsurile luate de conducerea militară pentru restructurarea și operaționalizarea forțelor, în funcție de resursele alocate, compatibilizarea cu structurile NATO, direcționarea și coordonarea activităților de elaborare a standardelor operaționale și administrative etc. Reforma va avea un suflu anemic acolo unde factorii de decizie la nivel național nu vor percepe corect dimensiunea transformărilor la care urmează să fie supusă instituția militară în ansamblul său și nu vor realiza o justă evaluare a costurilor implicate și alocarea resurselor necesare.

Intensificarea proceselor partenoriale este vizibilă mai ales în participarea amplă la operațiuni ale Alianței, la exerciții NATO/PfP și operații în sprijinul păcii conduse de NATO. Aceasta confirmă un nivel ridicat de operaționalizare a forțelor, un stadiu avansat al standardizării și interoperabilității. Sunt însă și state partenere care, obiectiv, nu pot avea un aport militar semnificativ la efortul Alianței, dar se specializează pe anumite misiuni și activități ce le permit o contribuție apreciabilă la securitatea europeană și euro-atlantică. Importanța lor strategică în concertul țărilor NATO și partenere nu este însă mai redusă și ea se poate schimba în timp. În fond, capacitatea de securitate a Alianței este constituită din capacitățile de securitate diferite ale statelor ce o compun.

Indiferent însă de mărimea forțelor sale armate, statul partener trebuie să procedeze la o reformă militară fundamentală, totală, a instituțiilor apărării, pentru a-și forma capacități

credibile, chiar dacă foarte reduse numeric. Deși poate avea o viziune diferită asupra restructurării, o strategie mai nuanțată de reformă, el trebuie să-și redefinească competențele și structurile în raport cu noul rol ce-i va reveni în viitor.

Progresele sensibile pe întreg palierul reformei denotă soliditatea angajării la schimbare, părăsirea spiritului conservator și racordarea fără reținere la nou. Realizările parteneriale ale României pot fi date ca exemple în acest sens: volumul și calitatea activităților sunt remarcabile, iar multilateralitatea și dinamismul reformei au condus, în câțiva ani, la un bilanț foarte apreciat la nivelul Alianței. Complexitatea și ritmul dens al schimbărilor nu au afectat deloc continuitatea procesului, care a avut un final previzibil în decizia de invitare a țării noastre pentru aderare, la Summit-ul NATO de la Praga.

Ruptura totală, în cele mai multe cazuri, cu trecutul, prin modificări de esență în sistemul militar, creează dificultăți numeroase și o reducere a vitezei de înfăptuire a reformei. Aici intervine sprijinul amplu al statelor membre, mai ales al acelor cu care există parteneriate strategice privilegiate, datorate unor legături bilaterale tradiționale, poziției geostrategice importante sau rolului de factor stabilizator al statului partener. Ajutorul financiar și logistic, aplicarea unor programe și proiecte comune pe domenii prioritare ale reformei, transferul de armamente și tehnologii aferente etc. sunt facilități care permit o derulare mai rapidă a pregătirii integrării în structurile europene și euro-atlantice.

Indiferent de ritmul de înfăptuire a reformei, nici un stat partener nu este perdant pe planul securității și apărării. Efortul propriu, cumulat cu sprijinul multilateral acordat de statele NATO, elimină treptat incompatibilitățile, asigurând o configurație structurală și un nivel operațional tot mai adecvat îndeplinirii unor misiuni în comun la standardele Alianței.

Apropierea cu pași mai mari de NATO este stimulată de faptul că, pe baza noului Concept Strategic, Alianța privește cu un plus de grijă la dimensiunea operațională a cooperării militare cu partenerii, în cadrul PfP operațional și sprijină statele partenere din Europa Centrală și de Sud-Est să-și stabilească cele mai potrivite capacități de participare la acțiuni comune și să asigure efective pentru formațiuni multinaționale regionale (Forța Multinațională de Pace din Sud-Estul Europei - MPFSEE, Brigada Multinațională de Acțiune Rapidă Stand-by pentru Operațiuni ONU - SHIRBRIG și Grupul pentru Cooperare Navală la Marea Neagră - BLACKSEAFOR).

Operaționalizarea, act final al reformei, punctează, însă, și cele mai multe decalaje în plutonul țărilor partenere. Analisti militari din statele respective semnalează îmbătrânirea, uzura fizică și morală a unor categorii de tehnică, deosebiri mari în performanțele unor echipamente militare, minusuri în implementarea sistemului C4I, ca și în instruirea personalului. La acestea se adaugă multiplele restructurări la restructurare, care sunt bulversante, cronofage și consumatoare de resurse.

Modul de acțiune al formațiunilor naționale în cadrul exercițiilor multinaționale NATO/PfP nu lasă și nu va lăsa nici în viitor să se releve multe inconsistențe, tocmai pentru că statele partenere iau parte la asemenea activități cu subunitățile și personalul cele mai performante. Concepția post-Praga privind capacitățile îndeamnă și mai accentuat la acest mod de participare. Statele partenere sunt instruite pentru anumite genuri de misiuni, ceea ce le face să evolueze la un nivel ridicat de performanță acțională.

Toți înțelegem că ar fi foarte greșit ca accelerarea reformei să afecteze flexibilitatea și modularitatea structurilor, calitatea instruirii, să ignore caracterul asimetric al confruntărilor viitoare, filozofia războiului bazat pe rețea. Tocmai o astfel de structurare a forței se dovedește multiplicatoare de putere și adecvată acțiunilor aliate. De aceea, dezvoltarea reformei după o curbă conformă cu noile concepte și orientări strategice ale războiului viitorului rămâne un demers productiv, necesar, căruia țările partenere îi percep însemnătatea.

Restructurarea armatelor statelor partenere nici nu poate lua alt curs, câtă vreme este sincronizată cu procesul de adaptare și transformare a NATO pentru secolul XXI. În context,

transformarea PFP însuși mărește șansele de aderare ale partenerilor, pentru că stimulează și mai mult procesul complex de reformare și apropiere de standardele armatelor Alianței.

Din postura de analiști militari, ni se pare firesc ca, pornind de la stadiul individual atins de fiecare partener în implementarea reformei, să construim interogații despre șansele sale de a accede în Alianță după Summit-ul de anul viitor de la Istanbul. Pentru statele din Balcanii de Vest, perspectiva aderării pare să fie stagnantă. Croația, deși cu un nivel economic remarcabil și o participare de nivel la activitățile partenoriale, pierde, la un moment dat, din atuuri datorită găzduirii pe teritoriul său a autorilor unor crime de război. Albania are, obiectiv, probleme la principalele capitole ale reformei. Mai atractive par, dacă privim spre extremitatea de est și sud-est a continentului, candidaturile Ucrainei, Georgiei și Azerbaidjanului. În arhitectura de securitate a zonei caucaziano-caspice, Georgia are disponibilitatea de a controla, alături de Azerbaidjan, traseul resurselor energetice. Iar Ucraina reprezintă, geostrategic, cea mai importantă țară din Estul Europei, după Rusia.

Specialiștii întrevăd o etapă partenerială superioară în viitor în relația principalelor state membre ale Alianței cu state-actori din Orientul Apropiat, ca Israel, Iordania, Egipt - parteneriatul strategic - și a unor parteneriate speciale cu unele state arabe, prin care s-ar reuși promovarea intereselor NATO în zonă și în nordul Africii. Aceasta ar crea o zonă specială de securitate în sudul și sud-estul Mediteranei, foarte importantă pentru stabilitatea și securitatea Spațiului Euro-Atlantic. Proiectarea intereselor euro-atlantice în zone extracontinentale, inclusiv în Asia Centrală, unde Alianța și-ar putea extinde puterea, prin acorduri speciale cu unele state din zonă (Uzbekistan, Kirghizstan), ar duce, în opinia acestora, la depășirea de către NATO a statutului de factor de putere continental și trecerea la un nou stadiu de dezvoltare, acela de factor de putere global. Astfel, Alianța ar rămâne unica structură de securitate transatlantică adaptabilă la condițiile geopolitice de perspectivă, credibilă ca element-cheie al viitoarei arhitecturi de securitate transcontinentală, factor de integrare europeană și unul dintre principalii protagoniști ai securității globale.

Ultimele evoluții internaționale confirmă implicarea tot mai largă a Alianței în asigurarea păcii și stabilității în lume: preluarea misiunii de stabilizare internațională din Afghanistan, iar ulterior, la cererea expresă a SUA, pe cea de reglementare postconflict a situației din Irak. Rusia însăși crede că NATO, dacă schimbă calitatea relațiilor cu Moscova, poate deveni o organizație universală, internațională în sfera securității, rușii fiind dispuși la această schimbare.

Alianța lărgită și adaptată la amenințările secolului actual va fi o structură eficientă, principalul pilon al parteneriatului strategic SUA - UE, care se fondează pe o Europă stabilă, o UE solidă și dinamică, valori și obiective politice similare. Ea va avea o Armată europeană unită ca un pilon al NATO, alături de pilonul american, și va coopera strâns cu grupul extins al statelor partenere, ceea ce-i va permite să-și aducă o contribuție hotărâtoare la realizarea păcii și securității mondiale.

Dacă se va deschide spre Est, dar și spre Orientul Mijlociu, prin acorduri și parteneriate multiple, prin angajare susținută la misiuni de pace și stabilitate pe diverse teatre, va face saltul dorit spre viitorul său statut global, într-o lume integrată, racordând cele mai complexe și mai tensionate regiuni la noua arhitectură a securității cooperative, lipsită de naționalism și extremism, intoleranță religioasă și fanatism, de amenințarea cu terorismul și pericolul armelor de nimicire în masă.

NOTE:

- *Colonel dr. Cătălin-Marius TĂRNĂCOP, Tendințe strategice (10). Dimensiunea militară, în "Observatorul militar" nr. 29 (23-29 iulie 2003).*
- *Manualul NATO, ediția 2001, cap. 3, Deschiderea Alianței, p. 62, Oficiul de Informație și Presă, NATO, Bruxelles, Belgia.*

- *Comunicatul reuniunii la vârf de la Washington, din 24 aprilie 1999, în " Reuniunea la vârf de la Washington, 23-25 aprilie 1999, Ghidul cititorului ", p.13, Oficiul de informare și presă al NATO, Ediție în limba română, Fundația EURISC, România.*
- *Javier SOLANA, "În noua arhitectură de securitate vor fi numai învingători", în volumul " România. Opțiune strategică națională - integrarea în NATO ", Editura Militară, 1997, p. 236.*
- *Col. dr. Nicolae NĂBĂRJOIU, Dimensiunile strategice ale integrării euro-atlantice , în volumul ROMÂNIA - NATO. 1990 - 2002 , Centrul de Studii Strategice de Securitate, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, 2002, p. 24.*

Idem, p. 25

MEDIUL DE SECURITATE ÎN SECOLUL XXI. DIMENSIUNEA NON-MILITARĂ A SECURITĂȚII

Alexandra SARCINSCHI

I. Caracterizarea mediului de securitate. Trend-uri specifice societății umane la început de secol XXI.

Începutul de secolul XXI s-a dovedit a fi surprinzător. Deși multe națiuni ale lumii îmbrățișează valorile democrației reprezentative și ale economiei de piață, creând noi oportunități pentru realizarea unei păci durabile, există, totuși, multe provocări la adresa securității atât la nivel național și regional, cât și la nivel global. Chiar dacă foștii adversari de la începutul Războiului Rece sunt, în prezent, parteneri în probleme de securitate, tensiunile etnice, economice, sociale și de mediu continuă să cauzeze instabilitate. În acest context, se poate afirma că:

- există posibilitatea declanșării de conflicte regionale;
- trebuie să ne preocupe, în continuare, problema proliferării armelor de distrugere în masă;
- în ansamblu, ne confruntăm cu o serie de amenințări nontradiționale, transnaționale și imprevizibile la adresa securității.

Evenimentele petrecute în ultimii doi ani au avut și au un impact strategic major. Un exemplu ar fi Campania împotriva terorismului, declanșată de Statele Unite ale Americii după 11 septembrie 2001, ce a dus la elaborarea, în anul 2002, a Noii Strategii de Securitate Națională a SUA. Tot Campania împotriva terorismului a consolidat și afirmațiile referitoare la necesitatea unei transformări militare radicale, deși perspectiva războiului împotriva Irakului devenise un argument pentru cei care susțin contrariul. Totuși, deschiderea noului front în Irak al campaniei împotriva terorismului nu a încheiat acest capitol. În cadrul general se remarcă dezbateră aprinsă asupra modalităților prin care poate fi instaurată și menținută starea de securitate a societății.

Actualul mediu de securitate este caracterizat de câteva tendințe reprezentate prin amenințările geopolitice și militare pe care națiunile și forțele lor armate vor trebui să le înfrunte și în viitor. Se disting, în acest context, amenințările regionale la adresa securității. Iran și Coreea de Nord doresc și posedă mijloacele pentru declanșarea unui conflict. Numeroase puteri regionale au acces sporit la resursele materiale, tehnologice și informaționale care le pot îmbunătăți capacitățile militare. Alături de arcul de instabilitate ce se întinde din Orientul Mijlociu până în Asia de Nord-Est, există o combinație periculoasă de puteri regionale în dezvoltare sau în declin. Multe dintre aceste state dețin efective militare numeroase și deja au mijloacele necesare achiziționării sau construirii armelor de distrugere în masă.

Amenințările asimetrice pun și ele în pericol stabilitatea și securitatea internațională. Unii actori statali sau nonstatali au oportunitatea de a apela la mijloace asimetrice de atac. O importanță specială o au terorismul, folosirea sau amenințarea cu folosirea armelor de distrugere în masă și războiul informațional. Actorii ostili pot folosi asemenea mijloace și în combinație cu forța militară convențională.

La începutul acestui secol, se observă că amenințările depășesc granițele naționale și pun în pericol interesele statelor, constituindu-se, astfel, amenințările transnaționale. Extremismul, disputele etnice, rivalitățile religioase, crima organizată internațională, fluxurile

masive de refugiați și catastrofele de mediu reprezintă, fiecare, o posibilă amenințare la adresa securității naționale.

Amenințările identificate sunt favorizate de câțiva factori, cum ar fi: absența guvernelor capabile sau responsabile din multe state din Asia și Africa; progresul rapid al tehnologiilor militare; difuzarea puterii și a capacităților militare și la actorii nonstatali; proliferarea armelor de distrugere în masă ș.a.m.d. Toate acestea determină, în actualul mediu de securitate, creșterea densității surselor și a impredictibilității locațiilor unor posibile viitoare conflicte, precum și apariția unor noi arene pentru competiția militară. În acest context, România trebuie să fie pregătită să facă față întregii game de amenințări. Apropiata aderare la Alianța Nord-Atlantică și posibila integrare în UE conferă țării noastre un nou statut, dar și noi roluri din ce în ce mai complexe, printre care și acela de a fi alături de partenerii săi în probleme de securitate.

Pentru a înțelege mai bine locul pe care îl ocupă dimensiunea non-militară a securității în mediul de securitate, este necesară analiza trend-urilor caracteristice societății acestui secol. Se poate vorbi despre cinci astfel de categorii :

1. Trend-uri economice generale pe termen lung:

- creștere economică în lumea dezvoltată în următorii cinci ani;
- "relaxarea" granițelor din interiorul Uniunii Europene a dat naștere la un nou tip de mobilitate a forței de muncă, mediul de afaceri devenind mult mai eficient;
- conform celor mai recente date, economia deficitară a Japoniei se află, pentru prima dată în mulți ani, în creștere. Banca Națională Japoneză face eforturi susținute să scadă valoarea yen-ului pe piețele internaționale, cu speranța că, astfel, va promova exporturile și va asigura o creștere economică susținută;
- multe națiuni din fosta Uniune Sovietică își reorganizează economiile, dorind să dovedească faptul că reprezintă piețe viabile pentru produsele vest-europene. Recent, chiar și Rusia a dat semne că și-a stabilizat economia.

2. Trend-uri sociale generale pe termen lung:

- cea mai mare rată a fertilității este în acele țări cu resurse economice și naturale sărace. Conform estimărilor, țările cu cea mai mare creștere a populației între anii 2000 și 2050 includ: teritoriul palestinian (217%), Niger (205%), Yemen (168%), Angola (162%), Republica Democrată Congo (161%) și Uganda (133%);
- în contrast cu aceste țări, majoritatea celor industrializate vor avea rate ale fertilității sub nivelul de înlocuire a populației. Acesta înseamnă că populația țărilor dezvoltate se va diminua de la 23% din populația lumii în 1950, la aproximativ 14% în 2000 și 10% în 2050;
- în aproximativ zece ani, forța de muncă în Japonia și Europa se va reduce cu 1% pe an;
- durata medie de viață va fi 75 de ani pentru bărbați și 80 de ani pentru femei, mai ales în Australia, Japonia și Elveția. Cauza este reprezentată de dezvoltarea noilor tehnologii farmaceutice și medicale, ce fac posibile prevenirea și vindecarea unor boli fatale generațiilor anterioare;
- în parte, ca o consecință a trend-ului anterior, în lume se va observa un proces de îmbătrânire dramatică a populației. Indivizii umani în vârstă de peste 65 de ani vor reprezenta 15% din populația lumii în anul 2000 și 27% în 2050, spre deosebire de anii '50, când reprezentau doar 8%;
- în lumea dezvoltată, creșterea populației îmbătrânite este din ce în ce mai mare. În Europa, SUA și Japonia, vârstnicii constituie și cel mai înstărit segment al societății;
- dezvoltarea tehnologiilor informaționale creează o societate globală dependentă de informație, care va deveni cea mai importantă marfă;

- Internet-ul face posibilă competiția pentru acțiuni dintre micii afaceriști și marii lideri industriali;
 - acceptarea din ce în ce mai mare a diversității culturale, sporită de efectul unificator al mass-media, va conduce la o societate cu adevărat integrată global, deși aceasta este și cauza incidentelor locale de natură etnică;
 - minoritățile vor avea o influență din ce în ce mai mare asupra agendelor naționale deși, în multe țări, acest trend dă naștere și la reacții adverse puternice.
3. *Trend-uri ale valorilor, preocupărilor și stilurilor de viață (se poate considera, totuși, că aceasta este o subcategorie a celei anterioare):*
- valorile sociale se schimbă rapid;
 - industrializarea crește nivelul educației, schimbă atitudinile vis-a-vis de autoritate, reduce fertilitatea și încurajează participarea politică;
 - în viitor, atât încrederea în sine, cât și cooperarea vor căpăta o importanță crescândă: încrederea în sine, deoarece nu vom mai putea să ne bazuim pe sistemul de securitate socială, pensii și alte beneficii; cooperarea, întrucât grupurile vor trebui să acționeze în sensul optimizării uzului resurselor comune, precum fondurile de pensii;
 - tinerii vor acorda din ce în ce mai multă importanță succesului economic. Însă, fără un nivel înalt de educație, aceste așteptări nu vor fi niciodată întrunite: venitul real al absolvenților de liceu este în scădere drastică în ultimii 50 de ani; în plus, procentul tinerilor între 20 și 24 de ani fără venituri a crescut de la 7%, în 1973, la 12%, în 1984.
4. *Trend-uri energetice:*
- OPEC va furniza cea mai mare cantitate de petrol, iar Rusia va fi al doilea mare producător din lume. Conform Departamentului American pentru Energie, producția de petrol a OPEC va crește de la aproximativ 24 de milioane de barili pe zi până la 55 de milioane de barili pe zi în anul 2020;
 - noile rezerve de petrol din fosta URSS, China și alte părți ale lumii vor face ca menținerea artificială la un nivel înalt a prețurilor să fie din ce în ce mai dificilă (prețul petrolului a fost mărit artificial după scăderea cauzată de atentatele teroriste de la 11 Septembrie 2001);
 - se estimează că rezervele de gaze naturale vor putea răspunde nevoilor energetice ale lumii în următorii 200 de ani. Consumul de gaze naturale este în creștere cu aproximativ 3,3% pe an, spre deosebire de petrol - 1,8% pe an;
 - până în anul 2010, uzinele nucleare vor acoperi 16% din nevoile energetice ale Rusiei și ale Europei.
5. *Trend-uri de mediu:*
- Organizația Mondială a Sănătății estimează că, anual, 3 milioane de oameni mor din cauza poluării aerului, ceea ce reprezintă 5% din numărul deceselor/an;
 - guvernele iau măsuri mult mai active pentru a proteja mediul înconjurător;
 - poluarea reduce și rezervele de apă potabilă. Parlamentul European estimează că 70% din apa potabilă de pe continent conține concentrații periculoase de nitrați. Apa contaminată determină peste 80% din problemele de sănătate ale lumii;
 - se estimează că 11% din speciile de păsări, 25% din speciile de mamifere și 20-30% din speciile de plante sunt pe cale de dispariție, ca rezultat al poluării;
 - urbanizarea excesivă are efecte negative și asupra culturilor de plante, studiile de specialitate demonstrând că există tendința de a construi orașe pe terenurile fertile. De asemenea, din cauza urbanizării, multe zone sunt private de apă, ploaia

colectată prin sisteme de canalizare neintrând în pământ (nu este realizat circuitul normal al apei în natură).

Acestea sunt principalele trend-uri ce se manifestă în prezent, în lume. Aceste schimbări profunde au afectat viața socială, politică, economică și militară a statelor. În aceste condiții, dimensiunea geostrategică a existenței capătă noi valențe, chiar dacă realizarea securității va necesita în continuare capabilități militare atât pentru prevenirea, cât și pentru respingerea agresiunii, indiferent de natura acesteia.

În noul mediu de securitate, dinamic și interconectat, se afirmă nu importanța numărului resurselor, ci sinergia dintre ele. Este de o importanță crucială ca acestea să fie aduse împreună într-o bună combinație, la timpul potrivit, la locul potrivit și cu costurile politice și financiare optime. Astfel, fiecare stat își va construi structurile de securitate în funcție de condițiile specifice, dar și sub coordonarea și colaborarea cu instituțiile internaționale de securitate și cu partenerii săi strategici. Viitorul este al noilor strategii ce răspund noilor tipuri de vulnerabilități și amenințări, al cooperării și al parteneriatului pentru securitate.

II. Evoluția conceptului de securitate. Dimensiunile securității

De la Strategia de securitate națională a României și până la studiile românești sau străine despre securitate, acest concept a suportat și suportă o varietate de definiții. Până de curând, era monopolizat aproape în totalitate de disciplina relațiilor internaționale, specialiștii din domeniu folosind acest concept într-o accepțiune ce pare identică cu cea dată de politicieni: aproape sinonim cu puterea militară. Cu alte cuvinte, puterea militară sporită sau balanța militară favorabilă ar trebui să asigure starea de securitate.

Barry Buzan preia câteva dintre principalele definiții ale securității, tocmai pentru a reflecta varietatea de concepții existente :

1. Ian Bellany, *Către o teorie a securității naționale* (1981): "Securitatea în sine este o relativă absență a războiului, combinată cu o relativ solidă convingere că nici un război care ar putea avea loc nu s-ar termina cu o înfrângere";
2. Penelope Hartland-Thunberg, *Securitatea economică națională: interdependență și vulnerabilitate* (1982): "Securitatea națională este capacitatea unei națiuni de a-și urmări cu succes interesele naționale, cum le concepe ea, oriunde în lume";
3. Walter Lippmann, în lucrarea lui Arnold Wolfers, *Discord and Collaboration. Essays on International Politics* (1962): "O națiune este în siguranță în măsura în care nu se află în pericolul de a trebui să sacrifice valori esențiale, dacă dorește să evite războiul și, poate, atunci când este provocată, să și le mențină obținând victoria într-un război";
4. Laurence Martin, *Poate exista securitate națională într-o epocă nesigură?* (1983): "Securitatea este asigurarea bunăstării viitoare";
5. Ole Waever, *Securitatea ca act de vorbire: analiza politică a unui cuvânt* (1989): "Securitatea poate fi concepută drept ceea ce se numește în teoria limbajului un act de vorbire... afirmarea însăși constituie actul... Pronunțând <securitate>, un reprezentant al statului deplasează cazul dinspre particular spre o zonă specifică; pretinzând un drept special de a folosi toate mijloacele necesare pentru a bloca această evoluție".

Definițiile prezentate nu fac altceva decât să evidențieze câteva dintre caracteristicile securității, însă nici una dintre ele nu pare a fi completă. Fiecare dintre curentele de gândire în care se încadrează unele dintre aceste definiții își afirmă punctul de vedere și consideră că varianta sa este singura pertinentă.

În analiza evoluției conceptului de securitate se remarcă existența unui construct alternativ. Întrucât intervenția militară a statelor-națiune puternice nu mai este suficientă sau necesară pentru menținerea păcii și stabilității, s-a considerat că este nevoie de o rețea de aranjamente regionale de securitate colectivă. Atât NATO, cât și ONU și OSCE sunt instituții partizane unui astfel de tip de securitate. Securitatea colectivă are la bază premisa conform căreia amenințările pot apare din interior, nu neapărat din exterior, iar evitarea pericolului este cel puțin la fel de critică precum răspunsul la amenințări cu capacitățile proprii . Aranjamentele de securitate colectivă includ, nu exclud, sursele potențiale de pace, stabilitate și bunăstare a participanților. Strategiile de apărare non-ofensive ale membrilor, studiul conflictului din centrele academice comune, medierea prin organisme de management al crizei, sancțiunile economice, forțele de menținere a păcii - sunt toate componente ale eforturilor colective, non-statale de evitare a implicării militare. Statele cu forțele lor armate și alianțele pentru apărare comună pot coexista cu variantele de securitate colectivă. Opiniile majorității sunt centrate pe ideea că investirea în mecanisme colective non-statale de restabilire și menținere a securității va crea parteneri puternici pentru state și alianțe în această perioadă de căutări pentru securitatea post-hegemonică.

Așadar, a defini securitatea la nivel individual sau social este o opțiune arbitrară. Bjorn Moller sintetizează trei astfel de niveluri, toate la fel de importante, dar diferite:

Obiectul de referință	Conținut
Statul	Suveranitate, putere
Colectivitățile	Identitate
Indivizii	Supraviețuire, bunăstare

Se observă că aceste trei niveluri nu includ un aspect important prezentat mai sus, anume acela al instituțiilor supra-statale. Se poate vorbi, în acest context, despre securitatea non-statală ? Expresia acestei securități non-statale ar fi tocmai securitatea colectivă despre care scria Daniel Nelson și, astfel, schema lui Moller ar putea fi completată cu următoarea linie:

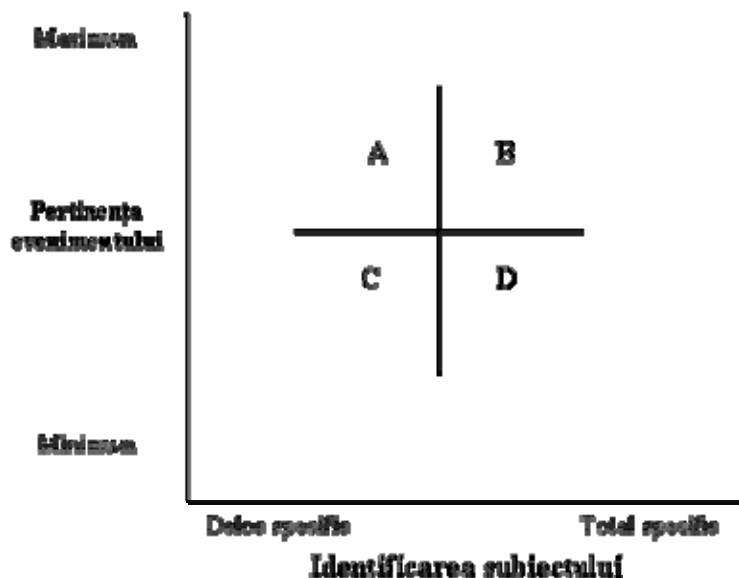
Obiectul de referință	Conținut
Organizații supra-statale	Securitate colectivă

Securitatea și reprezentările sociale - propunere pentru analiză conceptuală

În opinia noastră, înțelegerea conceptuală a securității presupune, în mare măsură, analiza dinamicii schimbării reprezentărilor sociale . Procesul de transformare trebuie gândit într-o perspectivă mai largă, reprezentarea socială modificându-se, schimbându-și starea în funcție de evenimentele sociale ce se produc într-un anumit moment sau într-o anumită perioadă a existenței societății. Charles Guimelli afirma că se constituie și se elaborează în funcție de determinanți istorici, ele chiar având o istorie proprie . Astfel, înainte de sfârșitul Războiului Rece, problema dimensiunii economice a securității a fost considerată adiacent problemei centrale, aceea a securității militare, acestea două ocupând cel mai mare spațiu în agendele de securitate ale blocurilor. În prezent, studiile de specialitate încearcă să infirme această teorie prin abordarea naturii multifacetate a securității naționale și internaționale. Schema dinamicii sociale ce antrenează transformarea este simplă, așa cum arată și Claude Flament : modificările circumstanțelor externe determină modificarea practicilor sociale , care, la rândul lor, transformă prescripțiile condiționale și, în final, prescripțiile absolute . Schema reflectă legătura dintre reprezentările sociale și schimbările sociale, evoluția istorică a

societății. Evenimentele ating grupurile sociale și implică subiecții acestora, constituind o miză ce nu poate fi neglijată.

O explicație mult mai clară a procesului de transformare a reprezentărilor sociale, ce poate fi aplicată și conceptului de securitate, o oferă Michel-Louis Rouquette în următoarea schemă:

În funcție de impactul asupra grupului și de identitatea subiectului, același eveniment se poate situa în clase diferite. Conform schemei, evenimentele ce apar la clasele A și D au efecte medii asupra reprezentărilor, în timp ce evenimentele de la clasa B au efecte majore, iar cele de la clasa C rămân fără consecințe. Așadar, evenimentul va fi caracterizat ca fiind istoric sau va fi neglijat după valoarea referențială pe care o are pentru grup, depinzând de două condiții:

1. gradul de implicare a subiectului

După cum arată Neculau în teoria reprezentărilor sociale, dacă evenimentul modifică masiv circumstanțele externe (sociale, economice, politice, de mediu), el schimbă condițiile existenței subiectului, astfel încât practicile obișnuite și întreaga conduită sunt schimbate, fiind inventate unele noi. Acestea se instalează mai durabil, cu cât frecvența lor de producere este mai mare. De asemenea, se activează noi scheme cognitive, care, cu vremea, se stabilizează. "Practicile noi îmbogățesc schemele vechi, acestea se dovedesc mai operaționale, importanța celor vechi scade progresiv, iar câmpul reprezentățional se modifică și se reorganizează". În consecință, transformarea reprezentării sociale este continuă, fără rupturi.

2. consecința evenimentului (este sau nu reversibil)

Perceperea de către populație a unei situații ca fiind ireversibilă determină și în alte grupuri reorganizarea cognitivă a reprezentărilor sociale. Actorii sociali care opun rezistență dispar sau sunt puternic balizați, iar numărul celor care se adaptează devine din ce în ce mai mare (cazul războiului în Irak, de la stadiul de propunere la cel al desfășurării sale).

În acest context, emergența unor noi amenințări la adresa securității sugerează schimbarea de viziune asupra conceptului. Securitatea nu mai poate fi analizată în termeni de alegere politică, de capacități și intenții ale unui stat, ci amenințările la adresa securității au căpătat acum o semnificație sistemică. De exemplu, restrângerea definiției securității la conceptele de integritate teritorială sau de interese naționale determină excluderea din analiză a amenințărilor de natură socială la adresa societății interne sau internaționale. Redefinirea securității astfel încât să includă și dimensiunea economică, ca un element separat și cu

importanță egală, este concomitentă cu preocuparea de a identifica și celelalte dimensiuni ale unei noi agende de securitate (politici macroeconomice, factori de natură culturală și de natură politică, mediu etc.).

În consecință, astăzi, schimbarea socială a antrenat schimbarea reprezentării sociale a securității, conceptul acționând pe mai multe dimensiuni: militară, politică, economică, socială și de mediu. Securitatea se manifestă la toate nivelurile de existență și reprezintă o stare ce trebuie realizată pentru ca o persoană, un grup de persoane, un stat sau un grup de state să poată acționa neîngrădit pentru promovarea intereselor proprii, în condițiile respectării normelor și intereselor generale adoptate și recunoscute pe plan internațional.

III. Dimensiunea non-militară a securității

Analizând principalele trend-uri specifice mediului de securitate de la început de secol XXI, dar și cele câteva definiții ale securității, se remarcă importanța pe care a căpătat-o, în ultimii ani, dimensiunea non-militară a securității. Aceasta nu înseamnă că dimensiunea militară a pierdut din însemnătate, ci, din contră, sfera militară și cea non-militară sunt profund interrelaționate.

Conceptul de securitate, complex și controversat, a fost definit fie în funcție de componenta sa militară, principalul actor fiind reprezentat de forțele armate (în stil hobbesian), fie în funcție de componenta umană, având ca principale mijloace de realizare legile și ajutorul economic (conform viziunii kant-iene asupra lumii). O abordare mai largă a securității decurge din preluarea teoriilor lui Hugo Grotius, transformând astfel dilema securității într-o dilemă a supraviețuirii. Se poate vorbi, în acest context, de dimensiunile socială și de mediu ale securității, componente ale dimensiunii non-militare, și pot fi distinse șase provocări de natură non-militară: creșterea populației, urbanizarea masivă, rezervele de hrană, schimbarea climei, eroziunea solului și poluarea apelor.

Barry Buzan oferă o viziune completă asupra dimensiunilor securității: securitatea militară se referă la interacțiunea reciprocă a capacităților armate ofensive și defensive ale statelor cu percepțiile acestora vis-a-vis de intențiile celorlalte; securitatea politică are în vedere stabilitatea organizațională a statelor, a sistemelor de guvernare și a ideologiilor ce le conferă legitimitate; securitatea economică include accesul la resursele, finanțele și piețele necesare menținerii unui nivel acceptabil de bunăstare și putere al statului respectiv; securitatea socială constă în sustenabilitatea, în condiții acceptabile de evoluție, a patternurilor tradiționale de limbă, cultură, religie, identitate națională și obiceiuri; securitatea de mediu desemnează întreținerea biosferei planetare și locale ca sistem esențial de suport al existenței umane.

Toate aceste dimensiuni ale securității comportă mai multe aspecte. Astfel, dimensiunea politică vizează atât relația dintre stat și cetățenii săi, cât și aspectele de relații internaționale. Analizând trend-urile mediului de securitate ce se conturează la acest început de secol, se poate afirma că este nevoie să se acorde atenție următoarelor probleme, ce au puternice influențe asupra stării de securitate: activitățile teroriste, tensiunile etnice, naționalismul extremist, crima organizată, nerespectarea principiilor democratice etc. Toate acestea, nu numai că reprezintă potențiale pericole și amenințări la adresa securității naționale și regionale, dar pot disturba întregul proces de integrare europeană și euroatlantică, relațiile internaționale. Integrarea în organizațiile internaționale, de genul Organizației Tratatului Atlanticului de Nord și Uniunii Europene, nu este un aspect de natură politică de sine stătător, ci se află în strânsă corelație cu dimensiunile socială și economică ale securității. Percepția internațională asupra unei regiuni ca sursă de instabilitate și insecuritate are un impact negativ asupra unei largi varietăți de domenii: de la investițiile economice la stabilitatea regională. Studiile de specialitate demonstrează că dezvoltarea, cu ajutorul comunității internaționale, a

cooperării regionale, a oportunităților economice și a statului de drept ajută la îmbunătățirea acestei percepții.

Dimensiunea economică are în vedere fundamentarea economică a puterii militare, dar și aspectul pur economic al securității la toate cele patru niveluri ale sale, cu accent pe cel individual. Acest ultim nivel este și cel vizat de dimensiunea socială a securității: securitatea statului este extrem de importantă, însă nu poate fi realizată fără a avea la bază securitatea indivizilor. Transformarea economiilor centralizate, stabilizarea macroeconomică, scăderea șomajului și a inflației, atragerea investițiilor străine, infrastructura dezvoltată și modernă sunt condiții esențiale pentru realizarea și menținerea securității economice, cu importante consecințe asupra securității individuale și sociale. Nefințarea acestor condiții conduce la instabilitate socială, lipsa credibilității în instituțiile statului, corupție, imigrație ilegală ș.a.m.d.

În fine, dimensiunea de mediu, o problemă mai nou aflată în studiu, include trei aspecte ce nu pot fi ignorate: problemele de mediu cauzate de război, resursele naturale a căror posesie poate naște dispute internaționale și catastrofele naturale. Aceste pericole și amenințări la adresa securității reprezintă atât o consecință a impredictibilității naturii, cât, mai ales, o consecință a managementului deficitar al resurselor naturale. În această ultimă categorie intră și impactul pe care îl are asupra mediului industrializarea excesivă, specifică secolului XX și începutului de secol XXI.

Acordând atenție tuturor acestor dimensiuni ale securității, se va putea realiza o balanță stabilă a prosperității și democrației la nivel național și regional. Mai mult, este necesară și analiza pe de o parte, a problemelor ce afectează suveranitatea sau interesele vitale ale statului, cum ar fi politica monetară, relațiile externe sau apărarea, iar pe de altă parte, a politicilor economice sau culturale.

NOTE:

- *Cetron, Marvin; Davies, Owen, Trends Shaping the Future: Economic, Societal and Environmental Trends*, în "The Futurist", Washington, ian./febr. 2003 (Centrul de Resurse Informaționale al Ambasadei Statelor Unite ale Americii la București). În acest studiu este vorba doar despre patru categorii de trend-uri, cele economice și cele sociale fiind analizate împreună.
- *Buzan, Barry, Popoarele, statele și teama. O agendă pentru studii de securitate internațională în epoca de după Războiul Rece*, Ed. Cartier, Chișinău, 2000.
- *Nelson, Daniel L., Great Powers and World Peace*, în Klare, Michael T. și Thomas, Daniel C. (ed.), "World Security. Challenges for a New Century", St. Martin 's Press, New York, f.a.
- *Moller, Bjorn, The Concept of Security: the Pros and Cons of Expansion and Contraction*, COPRI, 2000.
- "Reprezentările sociale au o incontestabilă existență reală, de același ordin ca limbajul, banii, stările psihice de bună dispoziție sau de suferință. Ele prezintă o consistență proprie, ca produse ale acțiunii și comunicării umane", Doise, Willem și Palmonari, Augusto, *Caracteristici ale reprezentărilor sociale*, în Neculau, Adrian (coord.), "Psihologie socială. Aspecte contemporane", Ed. Polirom, Iași, 1996, pag. 24.
- *Guimelli, Ch. (ed.), Structures et transformations des représentations sociales*, Delachaux & Niestlé, Neuchâtel, 1994.
- *Flament, Claude, Pratiques et représentations sociales*, în Beauvois, J.L.; Joulé, R.V.; Monteil, J.M., "Perspectives cognitives et conduites sociales" (vol. I), Fribourg, Delval, 1987.
- *Circumstanțele externe reprezintă cauzalitățile exterioare reprezentării sociale.*
- *Practicile sociale sunt interfața dintre circumstanțele externe și prescripțiile interne ale reprezentărilor sociale.*
- *Conform lui Claude Flament, op. cit., procesul de transformare are loc după cum practicile noi sunt în contradicție sau nu cu vechea reprezentare, însă și în funcție de maniera în care este percepută modificarea. Astfel, dacă subiectul consideră că schimbarea petrecută în mediul său este ireversibilă, atunci și procesul de transformare a reprezentării este inevitabil.*

- *Neculau, Adrian, Reprezentările sociale - dezvoltări actuale , în Neculau, Adrian (coord.), "Psihologie socială. Aspecte contemporane", Ed. Polirom, Iași, 1996, pp. 34-52.*
- *Idem.*
- *Idem, p. 45.*
- *Deac, Aron Liviu; Irimia, Ion, Securitatea și apărarea națională , Ed. A.I.S.M., București, 1999.*
- *Buzan, Barry, op. cit.*
- *Călin, Daniel, NATO and EU in the Balkans - a Comparison. Case Study: Romania as Stability Factor and Stability Provider in South-Eastern Europe , 2003, <http://www.nato.int/acad/fellow/01-03/calin.pdf>.*

RĂZBOIUL CONTINUU, CONTINUITATEA RĂZBOIULUI

gl. bg. (r) dr. Gheorghe VĂDUVA

Ce este războiul continuu? Care sunt principiile lui? Dar cele ale luptei armate? Cum au evoluat ele? Mai sunt oare de actualitate principiile clausewitziene ale războiului în cadrul războiului continuu? Este vorba de o tendință de revoluționare a acestor principii sau doar de un alt mod de aplicare a lor? Cum au fost aplicate aceste principii în războaiele desfășurate după cea de a doua conflagrație mondială? Dar după Războiul Rece? Ce opinii există în acest sens?

Între hazard și principii

Războiul este un fenomen complex. Deși nimeni nu-l agreează, el nu a lipsit niciodată din nici o societate. A fost un însoțitor permanent al ei, îndeplinind funcții complexe de reglaj social, de deblocare strategică, de impunere a unor norme, reguli și interese. El nu s-a desfășurat oricum, la voia întâmplării, ci potrivit unor legități și principii care-i configurează filosofia și fizionomia. Principiile sunt etaloane, sunt repere importante ale acțiunii, ale pregătirii și desfășurării oricărei acțiuni, inclusiv ale celei militare. În același timp, ele sunt jaloane pentru decidentul politic, structuri de rezistență, limite specifice pe care trebuie să le respecte sau de care trebuie să țină seama o astfel de decizie. Ele nu pot fi ignorate. Alternativa la principii este hazardul. Războiul hazardului este războiul dezastrului. Un astfel de război nu a existat niciodată și, probabil, nu va exista vreodată.

Principiile războiului sunt repere importante, elemente și teze fundamentale prin care se concretizează legitățile războiului, normele directe și ideile izvorâte din acestea, cerințele și condițiile organizării și desfășurării acțiunilor de natură diferită de război. Ele stau la baza războiului, determină desfășurarea și deznodământul acestuia.

Războiul este, cum bine se știe, o continuare a politicii prin alte mijloace (politice, economice, culturale, informaționale, diplomatice, morale, tehnice, științifice și militare) și are cel puțin trei dimensiuni: continuitatea, asimetria și violența.

Confruntarea continuă (războiul continuu) este, în fapt, ultima expresie a fazei competiționale - faza ireconciliantă - din toate domeniile și prin toate mijloacele (economice, politice, informaționale, sociale, militare etc.). Se pare că o astfel de fază nu este accidentală, nu este benevolă sau voluntară, ci face parte din întreg, din sistem. Războiul nu este doar o confruntare armată, o luptă armată; el este o angajare complexă, într-o confruntare complexă, al cărei ultim aspect este confruntarea armată, adică lupta armată. Războiul continuu presupune:

- dimensiune politică: existența, generarea și regenerarea unor politici și ideologii opuse (care trec prin fazele de deosebire, opoziție și conflict), rezultate din marea diversitate a intereselor;
- dimensiune voluntară: voința de a pregăti, susține și desfășura un război sau voința de a-l preveni și eluda;
- dimensiune politică operațională: fixarea unui scop politic general al războiului și a unor obiective parțiale, de regulă, alternative;
- dimensiune ce ține de potențial: existența unui potențial necesar și suficient pentru susținerea și proliferarea stării de confruntare;

- dimensiune valorică: existența unor reguli, obiceiuri și tradiții, a unei experiențe anterioare și a unui sistem de valori care să constituie o bază de plecare în conceperea, justificarea, pregătirea și desfășurarea războiului continuu;
- dimensiune diplomatică: abilitatea și capacitatea de a crea, întreține și dezvolta, prin mijloace diplomatice, un mediu favorabil războiului, sau care să permită prevenția politică, diplomatică sau militară;
- dimensiune strategică: necesitatea unor acțiuni complexe, pregătite din timp, conform unei doctrine politice (elaborată în cadrul mai larg al unei competiții în permanență alimentată, susținută, actualizată, diversificată, activată și reactivată mereu), care să ducă la dominarea adversarului;
- dimensiune strategică operațională: cucerirea și menținerea inițiativei politice și strategice.

Există unele opinii, desigur, justificate, potrivit cărora principiile războiului nu sunt aceleași cu ale luptei armate, întrucât războiul este un fenomen mult mai complex, iar lupta armată este doar un procedeu, o modalitate de acțiune, de desfășurare a războiului, chiar o etapă a acestuia. Totuși, în aproape întreaga literatură de specialitate, deși nu se neagă în nici un fel caracterul complex al războiului, determinarea lui esențialmente politică, el este, de cele mai multe ori, redus la lupta armată. Sau, în orice caz, lupta armată este considerată a fi esența războiului. De unde și un anume semn de egalitate sau de identitate între principiile războiului și cele ale luptei armate.

Noi considerăm că, între principiile după care se concepe, se pregătește și se duce sau se previne și se descurajează războiul, se situează și următoarele:

- principiul permanenței;
- principiul capacității;
- principiul cauzalității;
- principiul unității;
- principiul conducerii unitare;
- principiul integralității;
- principiul concentrării;
- principiul flexibilității;
- principiul adaptabilității;
- principiul prevenției;
- principiul descurajării;
- principiul surprinderii;
- principiul sustenabilității;
- principiul moralității;
- principiul valorii.

Aceste principii, oricât de clare și de lapidare ar părea, sunt, în general, transparente la semnificație, au implicații și determinări multiple, în calitatea lor de modalități, sensuri și linii directoare de construcție în cadrul fenomenului război.

Principiul permanenței relevă faptul că războiul a fost, este și va fi un însoțitor continuu și un produs al societății umane. Războiul, sub o formă sau alta, a existat dintotdeauna și va exista totdeauna. S-a spus, de multe ori, că războiul este doar un flagel, un accident în societatea omenească, o crimă împotriva acesteia. După fiecare război, omenirea a spus că respectivul război va fi ultimul, dar, chiar înainte ca el să se fi încheiat, au apărut germenii următorului. Istoria dovedește că nu războiul este un accident, ci pacea este un răgaz, o pauză de respirație, de odihnă și de refacere, între două mari confruntări. Omenirea și-a făcut iluzia că poate controla războiul. Recent, teoria haosului demonstrează că un astfel

de fenomen nu poate fi controlat, ci doar studiat, analizat, înțeles și prevenit sau folosit în modul cel mai rațional și cel mai convenabil cu putință.

Principiul capacității este un principiu de potențial. El înseamnă o anumită structură de potențial (politic, economic, financiar, demografic, social, moral, cultural, informațional și militar) care să permită o pregătire temeinică, o desfășurare rapidă și eficientă a tuturor forțelor și mijloacelor și o derulare corespunzătoare a acțiunilor. Fără o astfel de capacitate, războiul (fazele violente, exclusive) nu are sens. Războiul, în sens clasic, este o confruntare declarată sau declanșată și acceptată, respinsă sau impusă. Există etape ale războiului continuu care pot fi refuzate, prevenite, eludate sau reprimite și etape care se constituie într-un fel de fluid, de purtător continuu, necondiționat și, în același timp, de generator de confruntare, care nu pot fi nici omise, nici delimitate, întrucât ele pun în operă o legitate - cea a contradicției, a dialecticii. Mereu se vor ivi interese și interese contradictorii sau opuse și, din această dialectică a intereselor, se vor naște politici care le vor materializa prin toate mijloacele.

Principiul cauzalității este un principiu politic. Cauzele unui război sunt totdeauna multiple și complexe, chiar dacă pretextele sunt, uneori, simpliste și banale. Cauzalitatea războiului ține de esența războiului, iar esența războiului se află în modul în care voința politică exprimă și impune interesul. Așadar, cauzele războaielor se află în diferențele politice, iar acestea, de cele mai multe ori, au determinări economice.

Principiul unității constă în calitatea și capacitatea decidentului politic de a realiza o unitate a tuturor factorilor și potențialurilor care determină și condiționează războiul. Numai o națiune unită, cu un potențial demografic, economic, social, cultural, moral și militar remarcabil poate miza pe reușită într-un război. De altfel, o entitate economico-socială și politică n-ar recurge niciodată, în mod voluntar, la război, dacă nu ar considera că războiul este ultima soluție sau, în cazul în care are inițiativa strategică, soluția cea mai eficientă și cea mai sigură de impunere a voinței asupra adversarului și obținere, prin forță, a ceea ce nu s-a reușit sau nu s-a dorit să se reușească prin tratative. Efectul cel mai important al unității de acțiune este asigurarea condițiilor necesare pentru conducerea unitară .

Principiul conducerii unitare este foarte important în orice tip de război, oricând și oriunde. El asigură folosirea, în același scop și în aceeași coordonare, a tuturor forțelor și mijloacelor, a întregului potențial și previne disfuncționalitățile, suprapunerile și acțiunile inutile, cronofage și consumatoare de resurse.

Principiul integralității devine esențial în societatea modernă. El se manifestă nu numai în război, ci în întregul ansamblu al vieții economic-sociale. El începe cu integralitatea informațională și se continuă cu cea economică și culturală. Societatea politică se fundamentează pe acest spațiu integral deschis, pe acest sistem integral deschis, este o componentă decizională importantă a lui, perfect integrată în el și, de aceea, toate deciziile pe care le ia trebuie să reflecte, să exprime, să servească și să consolideze această caracteristică fundamentală. Războiul viitorului - adică războiul societății de tip informațional - este un război complex, cu o foarte pronunțată componentă nemilitară, și, în același timp, unitar, care tinde spre integralitate. El se manifestă, în primul rând, prin angajarea întregii societăți, prin participarea societății, într-o manieră integrală, la efortul de război, indiferent care ar fi forma sau formele de desfășurare a acestuia. Noul tip de război - războiul integral sau războiul continuu - este modelat de un sistem de strategii integrale, de o strategie integrală, în care componentele politice, economice, sociale, culturale, morale, informaționale și militare ale strategiei se intercondiționează reciproc, adică se integrează în același sistem.

Principiul concentrării se referă la capacitatea societății de a concentra informația, forțele, mijloacele și resursele la momentul oportun și în spațiul voit, pentru realizarea scopurilor și obiectivelor războiului. Acest principiu nu acționează în mod izolat, ci în strânsă

coeziune cu toate celelalte principii, fiind nemijlocit legat de cel al integralității și, mai ales, de cel al flexibilității, cu care se află în permanență într-o relație de completitudine.

Principiul flexibilității se definește pe disponibilitatea societății de a opta pentru varianta cea mai avantajoasă, de a trece cu ușurință de la o opțiune la alta, de la o acțiune la altă acțiune, de realiza scopurile și obiectivele războiului nu prin acțiuni limitate și rigide, ci prin complexe de acțiuni - politice, diplomatice, economice, informaționale, militare etc. -, în funcție de condițiile concrete.

Principiul adaptabilității este strâns legat de cel al flexibilității. Nu există adaptabilitate fără flexibilitate. Aceste două principii sunt, pe de o parte, rezultante ale integralității sociale, economice, informaționale și militare și, pe de altă parte, un factor al mobilității societății, definită pe capacitatea societății, a entității respective (stat, alianță, uniune de state etc.) de a evolua, într-un sistem dinamic complex, în sensul pe care-l configurează o legitate socială și universală. Principiul flexibilității și cel al adaptabilității, deși nu sunt noi, se reconfigurează într-o manieră nouă, datorită, în primul rând, globalizării informației și economiei și, în aceeași măsură, accentuării decalajelor economice, tehnologice și informaționale și recrudescenței vulnerabilităților și amenințărilor asimetrice. Principiul adaptabilității, împreună cu cel al flexibilității și cu cel al integralității, modelează războiul continuu.

Principiul prevenției are mai multe forme de exprimare și de materializare. El se concretizează în:

- recurgerea la modalități non-violente politice, diplomatice și de altă natură pentru rezolvarea diferendului;
- folosirea presiunilor politice, economice și militare;
- embargo-ul, boicotul și blocada;
- îndiguirea (politică, diplomatică, economică și militară);
- amenințarea cu folosirea forței;
- acțiunea militară demonstrativă;
- lovitura preventivă.

Principiul descurajării își are originea în Antichitate. Aproape întreaga scriere a lui Sun Tzî privind Arta războiului se referă la folosirea unor modalități care să descurajeze confruntarea propriu-zisă și să asigure realizare scopurilor și obiectivelor războiului, dacă este posibil, chiar fără angajare militară. Întregul Ev Mediu se bazează pe stratageme, strategii și politici disuasive. Odată cu apariția armelor de distrugere în masă, a tehnologiilor înalte și a tehnologiei informației, se pare că filosofia războiului începe să fie dominată de acest principiu. De aici nu rezultă că factorii de descurajare sunt atât de importanți încât războiul devine, practic, imposibil, așa cum s-a spus de nenumărate ori, ci doar faptul că, în noile condiții, unele forme de desfășurare ale războiului reculează, în timp ce altele proliferază. Între cele care proliferază se situează: războiul de joasă intensitate, războiul psihologic și cel informațional, războiul mediatic, terorismul, războiul împotriva terorismului, care este o formă nouă, actuală a războiului continuu și războiul bazat pe rețea.

Principiul surprinderii a jucat în toate timpurile un rol foarte important. Odată cu dezvoltarea unor sisteme informaționale performante, s-a considerat că surprinderea, îndeosebi în plan strategic, nu mai este posibilă. Realitatea este însă cu totul alta. Principiul surprinderii va acționa în toate timpurile, numai că, modul de materializare a acestuia va fi diferit. Surprinderea strategică va fi realizată nu neapărat în planul angajării nemijlocite, cât mai ales în cel al informației, în cibersisteme, precum și în cel al acțiunilor speciale și specifice.

Principiul sustenabilității acționează din momentul în care s-a pus acut problema completării și înlocuirii efectivelor angajate în teatru și asigurării, timp îndelungat, a resurselor necesare confruntării. A devenit foarte clar că un război presupune consumuri

foarte mari și, deci, capacitatea de a fi susținut din toate punctele de vedere și toate palierele: politice, diplomatice, financiare, economice, high tech, IT. Având în vedere acest principiu, se pare că țările capabile să susțină singure, individual, un război sunt din ce în ce mai puține.

Principiul moralității a fost, în toate timpurile, și a rămas, pentru toate timpurile prezente și, probabil, viitoare, unul dintre cele mai importante principii ale războiului. Numai că moralitatea războiului nu a avut, nu are și, posibil, nu va avea nici în viitor pretutindeni aceeași semnificație. În timp ce, pentru unii, anumite forme ale acțiunilor reprezintă acte de eroism, pentru alții pot fi considerate crime. Fără aceste reprezentări - care reflectă nu numai meandre ale voinței politice, ci și realități indubitabile -, războiul nu și-ar mai avea suportul său moral și psihologic. Unele organizații palestiniene, spre exemplu, consideră atacurile sinucigașe împotriva israelienilor fapte de eroism, absolut necesare în situații-limită pentru apărarea ființei naționale. Însă, israelienii și lumea civilizată consideră aceste atacuri ca abominabile acte de terorism și chiar crime împotriva umanității. Moralitatea, ca și imoralitatea războaielor, va îmbrăca, totdeauna, întregul spectru de valori între da și nu, între bine și rău, între eroism și crimă.

Principiul valorii se constituie într-un suport și, în același timp, într-un cadru pentru toate celelalte principii. Sistemul de valori reprezintă acumulări îndelungate, confirmate de timp și de acțiuni, și arată treapta de civilizație pe care se află societatea respectivă. Între sistemul de valori și filosofia războiului există legături mediate. Valorile nu justifică și nu susțin războiul. Pe suportul lor se configurează însă sensul evoluției sociale, se construiesc interesele și politicile care le exprimă și le impun. Nolens, volens, valorile reprezintă, totuși, coordonate sau limite ale războiului. Ieșirea din spațiul lor, mai exact, din spiritul lor poate să ducă la grave perturbații de tipul celor produse națiunii germane în timpul și în urma celui de al doilea război mondial. Deși, cel de al doilea război mondial nu poate fi încă judecat în mod obiectiv, este clar (cel puțin, până în acest moment al cunoașterii) că nu din filosofia clasică germană sau din sturm und drang a apărut politica nazistă. Hitler nu este un produs al marii culturi germane, ci unul de la periferia acesteia, mai exact, unul dintre efectele secundare ale acesteia. Totuși, fără un sistem de valori, precum cele germane, fără calitățile și capacitățile excepționale ale acestei națiuni, fără spiritul german, fără un sistem de principii bine conturat și aplicat cu rigoare, nu ar fi fost posibilă o asemenea mobilizare a forțelor care să permită pregătirea și declanșarea celui de al doilea război mondial și chiar cucerirea și menținerea, în primii ani, a inițiativei strategice. Este însă foarte clar că marea cultură germană, asociată cu cea franceză, formează astăzi un nucleu european extrem de puternic al unui sistem de valori de care trebuie să se țină seama, atât în configurarea războiului viitorului, cât și în construcția unității continentului.

Statele Unite ale Americii aduc noi elemente în ceea ce privește războiul. Acest lucru este impus de trecerea de la societatea de tip industrial și post-industrial la societatea de tip informațional și de rolul deosebit al SUA în această etapă a globalizării. Americanii au dezvoltat câteva concepte remarcabile, atât în ceea ce privește analiza și configurarea războiului (războiul de joasă intensitate, de intensitate medie și de mare intensitate, războiul regional, războiul continuu, războiul bazat pe rețea), cât și în ceea ce privește principiile de pregătire și desfășurare a acestuia (principiul high tech, principiul IT, principiul acțiunii rapide, principiul rețelei), care, practic, au revoluționat sau sunt pe cale de a revoluționa arta militară.

Principii și imperative. Configurări și reconfigurări

Între principiile și imperativele războiului se stabilesc raporturi de corespondență, de condiționare, în sensul că imperativele nu pot depăși sfera principiilor (ele se fundamentează,

de altfel, pe aceste principii, iar principiile se aplică tocmai în scopul realizării imperativelor războiului). Aceste imperative generale sunt:

- impunerea voinței politice asupra inamicului;
- descurajarea acțiunilor adverse;
- cucerirea și menținerea inițiativei strategice;
- dominarea teatrului sau teatrelor de operații;
- nimicirea forțelor armate inamice sau punerea lor în imposibilitatea de a acționa eficient;
- impunerea păcii;
- obținerea avantajelor (politice, economice, geografice, strategice etc.) propuse.

Adesea, imperativul domină principiile, în sensul că un război trebuie să rezolve o situație de criză, să deblocheze adică o situație strategică. Odată, războiul - în forma acțiunii armate - era la îndemână. În epoca modernă, el devine din ce în ce mai mult un instrument extrem de delicat și de riscant al politicii - îndeosebi al politicii de forță -, care se manifestă mai ales sub formele neclasice, neconvenționale (informaționale, psihologice, economice și asimetrice) și care apelează la tehnologii de vârf.

Confruntarea asimetrică este o realitate accentuată a epocii moderne, a decalajelor tehnologice uriașe, a stării de haos generată de bătălia pentru resurse și pentru reconfigurarea centrelor de putere. Asimetria este dată, în viziunea americană, pe de o parte, de o axă a răului, din care fac parte țări care adăpostesc terorismul, care amenință cu proliferarea armelor de distrugere în masă, care nu prezintă garanții, în sensul că pot controla violența, care se opun procesului de democratizare a lumii și de constituire a unei noi ordini mondiale și, pe de altă parte, de existența unui eșalon al țărilor înalt tehnologizate, care au responsabilități (sau își asumă responsabilități) în ceea ce privește gestionarea crizelor și menținerea unui mediu de securitate care să prevină confruntărilor armate majore.

Confruntarea violentă poate fi identificată în cea mai mare măsură cu lupta armată. Dar între confruntarea violentă și lupta armată nu trebuie pus semnul de egalitate. Confruntarea violentă are o sferă mult mai largă decât cea a luptei armate. Violența se poate manifesta și prin alte mijloace, începând cu cele politice și continuând cu cele economice, mediatice, psihologice și informaționale. Esența violenței o constituie însă folosirea armelor de toate genurile, inclusiv a celor de distrugere în masă, a noilor arme, precum și a unor mijloace care extind confruntarea în ciber spațiu.

Din păcate, violența nu s-a redus, nu și-a diminuat aria de manifestare și nu a putut fi scoasă în afara civilizației, a societății și a oamenilor. S-a creat chiar impresia că, după Războiul Rece, violența s-a intensificat, că niciodată omenirea nu a cunoscut confruntări mai acerbe și mai teribile. François Caron analizează acest aspect într-un studiu intitulat Noile războaie și principiile războiului. El se referă îndeosebi la războaiele fratricide, politice și etnice de după 1991 din spațiul iugoslav, dar nu numai la acestea. Căderea comunismului ar fi declanșat un fel de cutie a Pandorei, din care s-a derulat, cu pasiune, agresivitate și iraționalitate, firul ucigător al unui ghem de conflicte ținute în frâu mai bine de patruzeci de ani, cu complicitatea tacită a celor două superputeri. Aceste războaie, oricât de violente și de sângeroase ar fi fost, nu s-au derulat totuși în afara principiilor, cutumelor și regulilor cunoscute de zeci de ani. Este adevărat, nu au existat declarații de război sau decizii ale organismelor internaționale privind declanșarea acestora, dar beligeranții s-au înfruntat, în general, în limitele obiceiurilor războiului și ale luptei armate, chiar dacă, aparent, nu au respectat nici o regulă. Juriștii, teologii, teoreticienii și oamenii politici găsiseră, justificaseră și decretaseră trei condiții esențiale ale războiului drept: justețea scopului, justețea cauzei și justețea intenției. Cu alte cuvinte, un război, pentru a fi just, trebuie să aibă la bază un scop just, o cauză dreaptă și o intenție justă. Autorul îl citează pe Claude Le Borgne care vorbește de năruirea iluziei de pace.

Războiul și suveranitatea

Războiul este, desigur, excesiv și condamnat, dar el a fost întrebuit întotdeauna ca un mijloc convențional de reglare a relațiilor internaționale. Autorul pune o întrebare tranșantă în acest sens: "Războiul a fost totdeauna război?" De unde rezultă alte și alte întrebări, pentru că problema legitimității sau non-legitimității războiului, deși se pune de sute de ani, nu a fost niciodată rezolvată pe deplin. A servit oare războiul totdeauna ca mijloc pentru a ieși dintr-un blocaj strategic, care putea fi mai rău decât războiul? Altfel spus, războiul a fost totdeauna soluția obligatorie, deci necesară și suficientă, în rezolvarea unei situații strategice fără ieșire? Pentru că numai într-o astfel de situație războiul este război, în sensul dreptului internațional.

De aici se desprinde o concluzie foarte importantă în ceea ce privește definirea războiului: pentru ca o confruntare militară să fie considerată război, în sensul reglementărilor internaționale, el trebuie să fie ultima și singura soluție pentru ieșirea dintr-un blocaj strategic care ar pricinui omenirii, respectiv, beligeranților, mai multe pierderi și mai mult rău decât recurgerea la calea armelor.

Mai există, oare, așa ceva? Principiile războiului, în general acceptate și conținute, într-o formă sau alta, în reglementările internaționale, mai sunt ele aplicate în pregătirea și desfășurarea confruntărilor militare de azi? În noile forme de violență - se întreabă autorul eseului citat -, mai sunt valabile principiile războiului? Mai este valabilă acea "logică a probabilității", de care vorbea Raymond Aron, în elaborarea deciziei strategice?

Este adevărat că nu toate statele au fost sau sunt de acord cu reglementările internaționale în ceea ce privește pacea și războiul. Trebuie să subliniem, totuși, că reglementările internaționale nu sunt identice cu principiile războiului. Principiile și regulile războiului, la care se referă aceste reglementări, se aplică în relațiile dintre statele semnatare. Multitudinea de factori perturbatori, din care fac parte atât entitățile și grupările non-statale, cât și unele state caracterizate ca având o moralitate internațională îndoielnică nu respectă regulile și reglementările războiului (nu în mod obligatoriu și principiile!), le ignoră și chiar le sfidează. De unde se desprinde o "logică a improbabilității", o "logică asimetrică", ciudată, a reacțiilor intempestive și haotice, prin care nu se definește și nu se prefigurează o acțiune armată coerentă, în limitele dreptului războiului, ci doar o amenințare violentă, omniprezentă, confuză și, din această cauză, terorizantă și extrem de primejdioasă. În aceste condiții, mai putem vorbi de principii ale războiului și confruntării armate? Pentru cine anume ar mai fi ele valabile, dacă înfruntarea sau confruntarea militară dintre state constituite cedează din ce în ce mai mult locul unei confruntări dintre state sau grupări de state de drept și entități (statale sau non-statale) teroriste sau care se opun noii filosofii a relațiilor internaționale?

Răspunsul la aceste întrebări nu este simplu. Chiar dacă există tentația și tendința de a striga sus și tare: "Jos principiile! Este vremea lipsei de principii, a surprinderii și acțiunii intempestive!", se știe foarte bine că omenirea nu poate accepta această eventualitate decât ca pe o amenințare foarte gravă la adresa securității ei. Regulile, procedeele și modalitățile de pregătire și ducere a războiului nu pot fi eludate, chiar dacă fiecare le aplică așa cum i se pare că ar fi cel mai potrivit, cel mai avantajos. Nimeni nu poate evita însă, spre exemplu, acțiunea legii concordantei dintre obiective și posibilități. Așadar, noul tip de confruntare necesită atât noi reglementări, noi principii, cât și noi modalități de aplicare a principiilor tradiționale, a legilor și cutumelor războiului, care sunt, se știe, neschimbate, în esența lor, de mii de ani.

Este sau nu este violența actuală război? Ce a devenit războiul? Autorul spune că, astăzi, se preferă din ce în ce mai mult noțiunea sau conceptul eufemistic de criză în loc de război. Îl citează, în continuare, pe Machiaveli care afirmă că, atunci când este vorba de patrie, un singur lucru contreză: salvarea. Salvarea vieții și păstrarea libertății. Este vorba de legitimitatea acestor acțiuni armate violente în apărarea patriei, de justiția și justificarea lor, în sensul că sunt îndeplinite toate cele trei condiții: scopul să fie just, cauza dreaptă și intenția

corectă . Există o logică a acestui tip de război - războiul de apărare, de salvare a țării -, o legitimitate a lui, recunoscută, care ține de o viziune asupra statului și asupra dreptului la protecție și autoapărare, prin care se definește suveranitatea. Dimensiunea, rolul și funcțiile războiului, în aceste condiții, sunt ilustrate cum nu se poate mai bine în definiția dată de Clausewitz, războiul fiind considerat ca o "continuare a politicii prin alte mijloace", adică o etapă necesară a presiunii fizice cu scopul de a-l readuce pe adversar la masa negocierilor și a obține, în urma câștigării (sau pierderii) războiului, maximum de avantaje posibile.

Noțiunile sunt însă înțelese diferit, iar Charta Națiunilor Unite nu definește toți termenii pe care-i folosește. Nu-l definește exact nici măcar pe cel de popor . De unde rezultă posibilitatea arbitrariului în relațiile internaționale, deci de folosire a războiului nu ca ultima soluție , ca ultima ratio , ci în funcție de interese și nu de urgențe sau de blocajul unei situații strategice, și el foarte relativ. A scoate războiul din sfera interesului înseamnă a-l scoate din sfera politicii, ceea ce este un non-sens. Soluția prevenirii sau excluderii războiului, văzută de Kant, părea aceea a unui Stat cosmopolit universal . Globalizarea de azi nu este altceva decât o altă modalitate de a încerca realizarea unui astfel de "stat", cel puțin în componentele sale economice, politice, informaționale și financiare. Într-o viziune extrem de simplificată, s-ar părea că globalizarea face caduc războiul, îl scoate în afara politicii de interes și de confruntare, exact așa cum gândea filosoful din Königsberg.

Se pare că tot mai multă lume consideră azi că suveranitatea este principala cauză a războaielor și că renunțarea la ea sau diminuarea acesteia ar însemna reducerea suportului cauzelor violenței. Avem însă monumentală operă a lui Soljenițin care pledează pentru identitatea și suveranitatea națiunii, pentru puterea statului . El a scris numeroase studii și a atras atenția conducerii de la Kremlin că Rusia nu trebuie să fie un imperiu pestriț, pe care nu are puterea de a-l menține, ci un stat în care să fie respectată și dezvoltată națiunea rusă. Caron îl citează pe Henri Bastoli care, într-o conferință intitulată Rațiunea de stat, războaiele și pacea , ținută în cadrul unui colocviu organizat de Universitatea din Bretania occidentală la Brest, în 1994, afirma că " toate statele sunt născute din violență", peste tot în lume ele legitimând, concentrând, instituționalizând și transmutând violența în sisteme de control, de impunere, de protecție și autoprotecție, atât în teritoriile care le aparțin de drept și care le delimitează și le definesc, cât și în întregul spațiu de interes strategic , ceea ce reprezintă și va reprezenta totdeauna o sursă de conflict. " Limitarea suveranității statelor contribuie într-adevăr la eliminarea războiului dintre state, dar, simultan, duce și la slăbirea statelor, făcându-le fragile și vulnerabile la alte forme de violență; și invers, dispariția statelor, dacă ea antrenează, prin sine, eliminarea războiului ca activitate între state, codificată și codificabilă, nu înseamnă mai puține forme de violență, ci, dimpotrivă, una și mai radicală."

S-a crezut multă vreme - se crede și acum - că statele reprezintă principala cauză a războiului. De unde ar rezulta că suprimarea statelor ar duce, implicit, la suprimarea cauzelor războiului și, deci, a războiului. După fiecare război, omenirea a simțit nevoia acută de a institui modalități și sisteme de reglementare a relațiilor între state, de control și prevenire a războiului și violenței. După primul război mondial din 1914-1918, a apărut Societatea Națiunilor, iar Organizația Națiunilor Unite (a națiunilor, adică a statelor naționale) a urmat celui de al doilea război mondial, având ca scop esențial prevenirea războiului și a violențelor care au dus la ororile acestei violențe mondializate.

De aceea, soluția rezolvării problemei prevenirii sau eliminării războaielor - cel puțin în epoca pe care o trăim - nu este și nu poate fi eliminarea statului, ca entitate politică, teritorială, națională, socială, economică, informațională, culturală etc., ci instituirea unui sistem de norme și reguli care să asigure, pe baza unor principii, controlul intereselor economice, politice, sociale, interne și internaționale etc. îndeosebi în zonele de falie, întrucât acestea se află la originea cauzelor violenței statale și non-statale.

Războiul Rece a impus un echilibru strategic pe muchie de cuțit, un echilibru al amintirii ororilor celui de al doilea război mondial, al terorii exercitate de cursa înarmărilor, îndeosebi de cea a armelor de distrugere în masă (ADM), al fricii de celălalt și, nu în ultimul rând, al marilor responsabilități asumate. Deci, încheierea celui de al doilea război mondial nu a dus la o situație de pace, ci a trecut într-un alt tip de război - tot mondial -, un război al pândeii, al amenințării, în care s-au aplicat strategiile genetice sau generative (strategiile înarmărilor, ale evoluțiilor mijloacelor de luptă, doctrinelor, conceptelor, grupărilor și regrupărilor de forțe), strategiile de uzură, strategiile de îndiguire, strategiile de descurajare (îndeosebi nucleară), în general, strategiile indirecte.

Încheierea Războiului Rece (cu victoria democrațiilor occidentale sau, poate, a nimănui) nu a însemnat sfârșitul războiului, ci continuarea acestuia prin alte mijloace. După cel de al doilea război mondial, au urmat, practic patru etape, care nu au fost trepte ale păcii (deși așa s-ar părea, în fond, lumea trăiește în pace), ci, din păcate, ale reconfigurării războiului:

- 1945-1949 - etapa haosului strategic -, prin care s-au reconfigurat, pe noi coordonate, principalele direcții și obiective ale Războiului Rece, care a fost, în esența lui, un război ideologic;
- 1950 -1990 - etapa Războiului Rece;
- 1991-2001 - etapa dezechilibrului strategic post Război Rece;
- 2001 - etapa războiului continuu, a războiului înalt tehnologizat și a ripostei asimetrice.

Referindu-se la acest efort permanent de a defini sau de a justifica războiul, François Caron îl citează pe Seneca: " Pedepsim omuciderea și subjugarea individuală, dar războiul și delictele popoarelor ucise, pe care le considerăm izvoare ale gloriei, cum le vom defini?" Desigur, nu definițiile lipsesc, ci soluțiile.

Există o grabă și un mod subiectiv, voluntarist, părtinitor, agresiv și umilitor de a arunca vina războiului pe stat, îndeosebi pe statul-națiune. Argumentele care se aduc sunt simpliste și operează cu generalizări pripite, care exprimă doar forme ale presiunilor pentru punerea forțată în aplicare a anumitor proiecte de globalizare. Globalizarea este o realitate, dar ea nu se supune arbitrarului, ci unei procesualități complexe, întrucât are determinări complexe, unele dintre ele fiind foarte greu de prevăzut și de controlat. Nu statul-națiune generează războiul, ci disfuncționalitățile sistemului statelor lumii, ale ordinii mondiale, existența unor probleme nesoluționate, fantasmăle istoriei și, peste toate, interesul și anume acel interes care nu reușește să nu se situeze deasupra celorlalte, care nu se poate relaționa și adapta situației concrete, tendințelor, legităților. Cu alte cuvinte, războiul este un produs al interesului inflexibil , categoric și ireconciliant , fie el interes de stat sau interes de grup, dar nu al statului ca entitate politică, economică, socială, culturală, teritorială și morală, ca formă de organizare (nu de dezorganizare) a societății oamenilor.

Împărțirea societății omenești în state drepte și state nedrepte , adică în state de drept și în altfel de state (totalitare, vagabonde, imorale etc.) implică lipsa de legitimitate a acestora din urmă, adică a acelor state care nu se conformează normelor de drept acceptate de celelalte state, și, deci, legitimarea intervenției, în numele dreptului, a unor state în treburile altor state, inclusiv prin forță. Este sau nu este corectă o astfel de imixtiune? Și, înainte de toate, este această imixtiune o necesitate? Devine ea, automat, o cauză principală a războaielor, sau rămâne doar una conjuncturală, doar una intermediară? Răspunsurile la aceste întrebări sunt și vor fi totdeauna relative. Pe de o parte, ele trebuie să țină seama de caracterul tot mai interdependent al relațiilor internaționale, de evoluția necesară, logică a procesului de mondializare și, pe de altă parte, de nevoia tot mai acută de identitate, de individualitate, de particularitate.

Principiile care par să reglementeze acum relațiile internaționale - cel puțin cele enunțate - se referă îndeosebi la:

- drepturile omului;
- valorile democrației;
- solidaritatea universală.

Acestea, după cum se vede, sunt transparente la semnificație, iar criteriile după care se apreciază dacă un stat respectă sau nu respectă respectivele principii sunt și ele relative și flexibile. De altfel, este foarte greu de stabilit dacă drepturile omului, valorile democrației și coordonatele de solidaritate umană, economică, socială și morală sunt principii ale acțiunii sociale, inclusiv ale războiului sau imperative ale relațiilor statale interne și internaționale.

De aceea, recurgerea la forță - nelegitimă, potrivit prevederilor Chartei ONU - devine legitimă atunci când se exercită în apărarea sau impunerea drepturilor omului și valorilor democratice și este considerată ca nelegitimă, atunci când nu se înscrie în aceste coordonate.

Trebuie spus că nici o intervenție, fie ea voluntaristă, arbitrară sau exercitată în numele drepturilor omului sau impunerii valorilor democratice, nu a soluționat vreodată problemele de fond, așa cum nici un război nu a rezolvat niciodată pe deplin și fără efecte secundare (adesea ele însele generatoare de noi conflicte) problemele pentru care s-a declanșat. De aici nu rezultă inutilitatea războiului - ca soluție politică și militară pentru unele probleme care nu au altfel de rezolvări -, ci doar limitele acestuia. Cu cât societatea omenească evoluează mai mult, cu atât aceste limite devin mai restrictive. Asistăm aici la un fel de aporie a lui Ahile . Războiul va fi mereu limitat și restrâns de constrângerile sociale, fără a putea fi vreodată eliminat, întrucât el face parte din realitățile acestei societăți și, după toate considerațiile și raționamentele, se pare că nu va dispărea decât odată cu ea.

S-au încercat și se încearcă numeroase modalități de eliminare a războiului din viața societății. Între caracteristicile actualului mediu politic și strategic se înscrie și cea a excluderii noțiunii de beligeranță, în sensul de state beligerante. Evident, în dimensiunea ei teoretică, formală. Aceasta înseamnă:

Statele se feresc să declare că au ca inamic un alt stat, mai ales un stat vecin (o astfel de declarație ar atrage automat oprobriul comunității internaționale);

Strategiile de securitate națională și, respectiv, strategiile militare ale statelor formulează, la modul cel mai general, amenințările cu care se pot confrunta, evitând să le localizeze, să le concretizeze și să le identifice altfel decât ca venind din partea unor actori statali sau non-statali (fără a se preciza care sunt aceia);

Majoritatea statelor declară că își organizează forțele armate pe principiul suficienței defensive;

Se dau numeroase garanții (dar tot în termeni generali) de securitate și încredere.

Nici unul dintre statele lumii nu exclude însă războiul, ca posibilitate, și fiecare își ia toate măsurile pe care le consideră necesare pentru a-și asigura securitatea și, la nevoie, pentru a duce un război.

Având în vedere această situație, specifică epocii pe care o trăim, când fiecare stat încearcă să participe la construirea unui mediu de securitate bazat pe încredere (fără a exclude însă cu desăvârșire neîncrederea și suspiciunea), un eventual război s-ar putea desfășura, nu doar după principiile clasice - care nu vor dispărea niciodată, întrucât țin de însăși determinările complexe ale acestui fenomen, de individualitatea și configurația caracteristică războiului -, ci și după unele principii noi, cum ar fi:

- durata limitată a acțiunilor militare;
- identitatea structurilor de pace cu cele de război;
- preponderența acțiunilor rapide;
- preponderența alianțelor;
- disproporționalitatea.

Crește ponderea sistemului internațional de securitate, deci a conceptului de securitate colectivă, care restrânge și mai mult sfera de cuprindere a războiului, înțeles ca soluție politico-militară a unui diferend între state. De aici nu rezultă excluderea războiului ca soluție a unui diferend, ci doar o altă dimensiune a acestuia, impusă de comunitatea internațională, de centrele de putere sau de alianțe (în speță, de Alianța Nord-Atlantică). Astfel, războiul (în accepțiunea consacrată a acestui concept) devine acțiune armată împotriva celui care se opune regulilor impuse de comunitate, încalcă drepturile omului, generează crize și instabilitate, desfășoară acțiuni teroriste sau sprijină terorismul etc.

Un astfel de război - dacă se declanșează - va fi, de o parte (a comunității, Alianței, centrului de putere), un război de impunere a normelor și regulilor stabilite de comunitate, de apărare a valorilor democratice, și, de cealaltă parte (a unei entități statale sau non-statale), de impunere a intereselor proprii, de realizare a obiectivelor proprii.

Din prima categorie fac parte războiul împotriva terorismului, războiul disproportionat, războiul de joasă intensitate sau de intensitate medie (în funcție de acțiunea sau reacția adversarului), războiul informațional, războiul psihologic etc. Aceste tipuri de războaie sunt duse în superioritate tehnologică și se desfășoară după următoarele principii:

- Principiul superiorității tehnologice și informaționale;
- Principiul acțiunii (reacției) suficiente;
- Principiul prevenției;
- Principiul rețelei;
- Principiul alianței.

Mediul de securitate și războiul

Scopul războiului a fost acela de a nimici forțele inamicului și de a-l obliga să se întoarcă la masa negocierilor, evident, pentru a-i impune condițiile pe care, înainte de confruntare, le considera inacceptabile. În trecut, scopul războiului - nimicirea forțelor inamicului - ducea automat la realizarea scopului politic - impunerea voinței asupra adversarului - adică obținerea acelor avantaje (teritoriale, economice, demografice etc.) pe care și le dorea puterea politică. Scopul părții atacate era să reziste acestor atacuri, să obțină victoria în luptă și să nu satisfacă pretențiile statului atacator. În aceste condiții, statul atacator era considerat, uneori, responsabil de declanșarea războiului; de cele mai multe ori, însă, vinovat de declanșarea războiului era considerat statul atacat, întrucât nu a cedat negocierilor sau ultimatum-ului și a generat, deci, războiul.

Dacă trecem dincolo de sentimente și apelăm la dreptul păcii și al războiului, este greu de stabilit - așa, la modul general - cine este și cine nu este vinovat de declanșarea unui război. De fapt, nici nu poate fi vorba de vreo vină, de vreme ce există un drept al păcii și al războiului, iar războiul este privit ca o soluție posibilă, reglementată și acceptată de rezolvare a diferendului, atunci când situația strategică este blocată și nu poate fi deblocată decât prin forța armelor. Frederic al II-lea considera că război înseamnă a ataca.

După cel de al doilea război mondial, acest principiu nu a mai fost valabil, iar războiul a fost condamnat în totalitatea lui. Declarația și declanșarea războiului au fost considerate în afara legii. Desigur, Organizația Națiunilor Unite nu putea uita coșmarul declanșat de Hitler și nu avea cum și de ce să justifice și să considere ca un fapt de drept declanșarea războiului de către nazismul german. Dimpotrivă, astfel de situații trebuiau condamnate definitiv, irevocabil și cu toată fermitatea. Nu există însă " definitiv" în societatea omenească, mai ales când este vorba de dialectica pace-război.

Lidell Hart spunea că victoria într-un război nu înseamnă, automat, și realizarea scopului politic al războiului. La urma urmei, scopul războiului trebuie să fie ameliorarea păcii, adică obținerea unor condiții mai bune pentru pacea care va urma. Dar, oare, după un

război, urmează totdeauna pacea? Nu cumva, după un război, urmează o pauză, denumită pace, care este, de fapt, o perioadă de pregătire pentru un nou război? Și, în acest interval de pace, oare, războiul a încetat sau s-a continuat prin alte mijloace (economice, diplomatice, informaționale, mediatice, psihologice etc.)?

Războiul este totdeauna un mijloc și niciodată un scop. De aceea, nimicirea completă a forțelor adverse - conceptul clausewitzian al războiului - , care poate fi obiectivul războiului, dar nu și scopul lui politic, nu înseamnă automat și îndeplinirea obiectivului politic. " Ceea ce este important în război (care nu este decât un mijloc și niciodată un scop) - spune François Caron - nu este distrugerea adversarului, ci privarea lui de libertatea de acțiune, pentru a-l determina să cedeze. De o jumătate de secol am devenit conștienți de acest lucru și admitem că strategia - pe care o calificăm de acum înainte - ar putea, de asemenea, să contribuie în mod eficace la aceasta și, în consecință, să sugereze reguli valabile, a căror aplicare ar fi de natură să asigure succesul sau să faciliteze luarea deciziei. La aceasta trebuie să servească principiile războiului".

În strategia de " nimicire " predomină mijloacele ofensive, iar obiectivul războiului este distrugerea armatei adversarului. Pentru aceasta trebuie realizată o superioritate în forțe, mijloace și acțiuni. Cele două tipuri de strategie - de uzură și de nimicire - se constituie într-o dialectică a voințelor care se confruntă.

Triada lui Clausewitz - știință, voință, putință - reprezintă o sinteză a filosofiei carteziene și hegeliene și va domina arta războiului în toate timpurile. Aceste trei principii ale acțiunii umane - a ști, a vrea, a putea - vor governa totdeauna războiul, în toate etapele sale, și nu numai războiul. Ele sunt principii generale ale acțiunii umane, valabile oricând și oriunde, dar, în război, ele capătă o valoare cu totul deosebită, întrucât războiul este un mijloc de realizare a unui obiectiv politic, iar obiectivul politic (care se stabilește de decidentul politic) reprezintă, de drept și chiar de fapt, voința națiunii sau a comunității respective (alianță, coaliție). Dar și alianța și coaliția sunt, într-un fel, tot mijloace pentru asigurarea unor condiții necesare de materializare a voinței comune a statelor componente. Cel puțin așa a fost până acum și nu există motive serioase să fie altfel în viitor. Alianțele (ca și coalițiile) nu sunt entități în sine, ci entități de entități. De aceea, ele se supun din ce în ce mai mult principiului integralității și, probabil, în cele din urmă, se vor constitui în super-puteri sau în centre puternice care vor strânge în jurul lor o mulțime de state și, probabil, de entități non-statale.

În trecut, mai ales în situațiile în care suveranul era și comandant militar, obiectivul politic al războiului și obiectivul militar al războiului fie se confundau, fie erau foarte apropiate. Obiectivul politic era, de regulă, supunerea inamicului, iar obiectivul militar se rezuma la nimicirea armatei acestuia, adică anihilarea puterii, care era singurul suport al voinței.

Astăzi, deși esența nu s-a schimbat, realitatea raporturilor dintre obiectivul politic (adesea, foarte complex și sofisticat sau ascuns cu multă abilitate) pune în mare dificultate formularea obiectivului militar al războiului, întrucât, atât mijloacele politicii (între care se situează și folosirea forței militare), cât și cele ale războiului (armatele puternice, profesionalizate, ADM, sistemele de arme performante etc.) complică lucrurile și impun folosirea unor elemente ale probabilităților condiționate în luarea și materializarea deciziilor. Războiul nu mai poate fi modelat pur și simplu prin teoria jocurilor strategice cu sumă nulă (câștig eu, pierzi tu; câștigi tu, pierd eu), ci de teoria haosului care demonstrează că nimic nu este sigur pe lumea aceasta, că evoluția sistemelor și proceselor depinde de variația condițiilor inițiale, de comportamentul în bifurcații și de foarte multe alte elemente ale mediului, greu de prevăzut și de luat în calcul. Chiar dacă matematicienii încearcă să modeleze, prin intermediul ecuațiilor neliniare, această teorie a haosului (haosul nu este dezordine totală, ci o altfel de ordine), până acum s-a reușit doar să se demonstreze că rezultatele unei acțiuni (mai ales ale unei acțiuni militare, care este totdeauna o consecință a unei decizii politice) nu pot fi

prevăzute cu certitudine. De aceea, însăși decizia politică se ia, de cele mai multe ori, în condiții de incertitudine.

NATO a instituit un sistem complex care a transformat spațiul european (generator a două războaie mondiale) într-un spațiu al deciziei politice controlate și responsabile. Dimensiunea euro-atlantică și pragmatismul american, forța economică și democratică excepțională a Statelor Unite ale Americii, reconstrucția dinamică a vestului european au permis re-elaborarea conceptului strategic, astfel încât amenințările de orice fel, ca și reacțiile la acestea, să fie zăvorâte și puse sub un strict control. Mediul de securitate a devenit mai important decât dimensiunea armată a unui posibil război, dar războiul a continuat să existe, complex, diversificat, atât ca amenințare, ca proiect, posibilitate, cât și ca realitate, în toate ipostazele sale (ideologice, politice, diplomatice, economice, informaționale, mediatice, psihologice și, bineînțeles, militare). NATO nu a schimbat esența războiului, ci doar a pus acest fenomen sub un anumit control.

În aceste condiții, principiile raporturilor dintre factorul politic și cel militar evoluează de la un determinism mecanic rigid, specific secolelor al XVIII-lea și al XIX-lea și chiar secolului al XX-lea, la un determinism dinamic complex, specific modului de gândire din cadrul societății informaționale. Desigur, nu realitatea acțiunilor s-a schimbat, ci modul în care această realitate este gândită, înțeleasă și planificată.

FORMULAREA PRINCIPIILOR RELAȚIEI POLITIC-MILITAR ÎN VIZIUNEA DETERMINISMULUI MECANIC	FORMULAREA PRINCIPIILOR RELAȚIEI POLITIC-MILITAR ÎN VIZIUNEA DETERMINISMULUI DINAMIC COMPLEX
Principiul autorității suveranului	Principiul voinței democratice
Principiul subordonării obiectivului militar de către obiectivul politic	Principiul rolului prioritar al deciziei politice democratice, expertizată de factorul militar
Principiul concomitenței realizării obiectivului militar și a celui politic ale războiului (principiul simultaneității)	Principiul interdeterminării complexe, dinamice, în care recurgerea la război reprezintă ultima soluție politică
Principiul dreptului forței	Principiul forței dreptului
Principiul faptului împlinit	Principiul prevenției

Există o contradicție majoră între stat și comunitatea de state, între stat și centrele de putere - care sunt tot o emanație a statului în filosofia constituirii unei noi ordini internaționale -, iar acest lucru se manifestă în incapacitatea statului de a voi.

Etapa în care ne aflăm este una de criză fundamentală între instituția statului, ca entitate suverană și ca decident politic, organisme internaționale, care supervizează astfel de decizii, tendința de globalizare și realitatea acestei lumi, caracterizată de un decalaj tehnologic imens, de polarizarea bogăției și sărăciei, de lipsa resurselor, de gravitatea unor probleme de mediu și de proliferarea fără măsură a amenințărilor asimetrice.

Organismele și structurile internaționale, care se doresc din ce în ce mai mult a fi entități în sine și nu entități de entități, nu reușesc decât în mică măsură să exprime voința politică de întrebuițare a forței. Ele se află, în general, în opoziție cu opinia publică și cu filosofia socială (care nu agreează întrebuițarea forței), fiind dominate de interesele marilor puteri, dar și de un anume mod al acestora de a-și îndeplini responsabilitățile asumate. Marile puteri nu pot fi tratate doar ca generatoare de tensiuni și de conflicte de pe urma cărora să poată profita. Ele au fost și sunt responsabile de ceea ce se petrece pe planetă, de soluționarea complicatei ecuații pace-război.

Se pun câteva întrebări de mare actualitate privind politica, războaiele, conflictele armate, recrudescența violenței, mediul de securitate și principiile care le guvernează: *S-a schimbat sau se va schimba oare natura războiului? Politica de stat, adică interesul de stat și*

politica internațională se află într-o relație de completitudine, de subordonare, de influențare reciprocă, de colaborare sau se exclud reciproc? A fost sau va fi înlocuit războiul, ca formă a acțiunii umane reglementată internațional, ca instrument al politicii, cu acțiunea violentă, intempestivă și arbitrară? Care sunt cauzele proliferării violenței și cum pot fi ele eradicat? Cine anume proliferază violența? Cine o controlează? Cine o stăpânește? Care este rolul militarilor și armatelor în gestionarea violenței?

NOTE:

- Col. dr. Constantin Onișor, *Teoria Strategiei Militare*, Editura AISM, 1999, p. 182.
- Col. dr. Constantin Onișor, *Ibidem*, pp. 182 - 183.
- Este vorba, desigur, nu de prevenirea războiului ca fenomen social și politic complex, amplu determinat (un astfel de război este continuu, el nu poate fi prevenit), ci doar de prevenirea anumitor etape sau forme ale războiului (de regulă, violente, consumatoare de resurse umane și cu costuri materiale imense).
- www.stratisc.org, François Caron, *Nouvelles guerres et principes de la guerre*.
- Claude Le Borgne, *La Guerre est morte... mais on ne le sait pas encore*, Paris, Grasset, 1990.
- Este vorba, desigur, de conducerea politică a statelor respective, nu de populație, nu de entitatea demografică, etnică, economică, socială și intelectuală a țării respective; mai mult, se apreciază că țara respectivă și populația ei se află sub un regim politic de teroare, care nu respectă drepturile elementare ale omului, nu oferă protecție, siguranță și libertate cetățeanului.
- "Decenii la rând Soljenișin n-a încetat să se pronunțe categoric împotriva menținerii cu forța a națiunilor neslave în cadrul componentei vastului imperiu sovietic. Chiar și în anii când diplomația Kremlinului obținea evidente succese pe plan extern, scriitorul avertiza conducerea statului asupra impasului, asupra stării dezastruoase a țării și a degradării națiunii ruse. Exact acum 30 de ani, el se adresa conducătorilor URSS afirmând: "Există o loială incompatibilitate între scopurile urmărite de un mare imperiu și sănătatea morală a poporului. Ce ne trebuie nouă această adunătură pestriță? Pentru ca rușii să-și piardă fizionomia lor unică? Nu trebuie să tindem spre supradimensionarea statului, ci către o clarificare spirituală a duhului care a mai rămas în el". Cam cu doi ani înaintea destrămării Uniunii Sovietice (1991), el nota în eseul *Cum să ne orânduim Rusia ?*: "Nu avem forțe pentru imperiu! (...) Nu avem (...) nici forțe economice, nici forțe spirituale". Și tot acolo enunța: "Ceasul comunismului a sunat. Dar edificiul său de beton nu s-a prăbușit. Și să nu se întâmple ca, în loc de eliberare, să fim striviți sub dărâmăturile lui". Și iată, la mai puțin de un deceniu, într-una din recente sale cărți, *Rusia sub avalanșă* (1998), apărută și în limba română acum 2-3 ani la Editura Humanitas, el prezintă cuprinzător și de necontestat situația dramatică a țării, condamnând cu asprime internă (preocupată doar de propria-i căpătuială), cât și Occidentul ce profită, după opinia sa, de starea grea în care se află Rusia." (Gheorghe Barbă, *Identitatea națională în viziunea lui Soljenișin*, în *Luceafărul*, 2003).
- Spațiul de interes strategic este, de asemenea, un concept legat de suveranitate, care nu are și nu poate avea însă o delimitare precisă, universal valabilă. Pentru unele state, spațiul de interes strategic poate fi întreaga planetă, pentru altele, acest spațiu se reduce la o regiune sau la propriul teritoriu. Fiind vorba de interese strategice, dimensiunea spațială a acestora are determinări subiective, conține contradicții și reprezintă, deopotrivă, o sursă de alianță, de tensiuni sau de conflict.
- www.stratisc.org, François Caron, *Nouvelles guerres et principes de la guerre*.

REVOLUȚIA ÎN DOMENIUL MILITAR. ACTUALITATE ȘI PERSPECTIVĂ

Col. (r.) dr. Grigore ALEXANDRESCU

Este în natura omului ca la fiecare început de nou drum să facă o hartă mentală a acestuia. Proiecția în viitor este necesară pentru construirea unui plan sau doar numai a unor repere, pentru acțiunile ce vor urma. Ultimul deceniu și jumătate oferă destule probe în acest sens.

Căderea zidului Berlinului a fost așteptată și celebrată de întreaga omenire mult timp după 10 noiembrie 1989, atunci când au avut loc, într-o atmosferă de sărbătoare ale cărei dimensiuni au depășit aniversarea obișnuită a unui eveniment din istoria Germaniei. A fost firesc să fie așa datorită importanței lui geopolitice. Momentul a intrat în istoria universală atât pentru că a marcat începutul deznodământului războiului rece, cât și pentru că oferea o probă concludentă asupra faptului că speranțele omenirii într-o lume mai sigură și mai bună nu au fost deșarte.

A urmat un deceniu de tranziție, de la divizarea ideologică, la construirea, în unele cazuri, reconstruirea vieții libere.

Apoi, procesul s-a curmat brusc în primul an al noului mileniu, când la 11 septembrie 2001, atacurile teroriste asupra SUA au urmărit să distrugă simbolurile libertății. Dar efectele finale au fost exact contrare; în loc să ruineze coeziunea lumii, au întărit-o. S-a declanșat rapid un proces cu implicații globale în plan politic, economic, militar și comportamental.

Lumea nu a ajuns mai sigură și mai bună, dar a devenit mai unită și mai clară în scopurile, obiectivele și mijloacele devenirii ei.

Ca parte a sistemului social-global, domeniul militar a trecut prin toate transformările care au avut loc în societate, adaptându-se tendințelor de perfecționare ale acesteia.

Prin scopurile și obiectivele stabilite de către factorul politic, pentru instituția militară, aceasta a ocupat un loc important în cadrul sistemului puterii, absorbind descoperirile științifice de vârf cu aplicabilitate în domeniu.

Astfel, au avut loc schimbări radicale și complexe în vederea adaptării sistemului militar la noile determinări ale mediului de securitate pentru a putea îndeplini în condițiile solicitate scopul și obiectivele stabilite de factorul politic.

Din această perspectivă, într-o perioadă de timp relativ scurtă, a fost reformulată teoria militară, au apărut noi sisteme de armamente cu caracteristici net superioare celor existente, a fost înlocuită, în cea mai mare parte, tehnica de luptă fapt ce a condus la modificări majore în formele și procedeele de luptă și operare, în organizarea și conducerea forțelor.

Accesul la informație a devenit liber pentru toate eșaloanele, informația constituind un factor de putere.

Acestea și multe alte realizări notabile au determinat ca banda de drum de sorginte militară pe care o parcurgem, să fie evidențiată printr-o denumire generică. Primii care au făcut-o au fost teoreticienii militari din Statele Unite ale Americii. Ei, aproape la unison, au denumit-o REVOLUTION IN MILITARY AFFAIRS - RMA (revoluție în domeniul militar).

Preocuparea Pentagonului de la începutul anilor '90 s-a datorat marilor schimbări petrecute în politica Statelor Unite după încetarea războiului rece. Poziția de lider mondial pe care au trebuit să și-o asume americanii după prăbușirea puterii sovietice și o dată cu aceasta, dispariția bipolarității mondiale a condus la o schimbare bruscă și profundă a întregului eșafodaj al politicii lor militare. Liderul mondial trebuia să aibă și o anvergură militară

mondială, iar pentru aceasta nu a precupețit nici inteligență, nici bani, nici timp și nici influență.

Teoria militară actuală americană situează revoluția în domeniul militar între MILITARY REVOLUTIONS (revoluția fenomenului militar) și MILITARY-TECHNICAL REVOLUTIONS (revoluția tehnico-militară).

TERMINOLOGIE

Termen	Nivel al artei militare	Nivel de influență
Revoluția fenomenului militar	Politico-strategic (marea strategie)	Economic, industrial, demografic, sociologic, cultural
Revoluția în domeniul militar	Strategie	Categorii de forțe, arme și specialități militare
Revoluția tehnico-militară	Artă operativă și tactică	Sistem de sisteme, armament individual, mijloace de protecție și logistice

SCHEMA NR.1

Din schema nr. 1, prezentată în original pentru o cât mai mare acuratețe, rezultă că **revoluția fenomenului militar** are loc sub impactul schimbărilor accentuate în domeniile: economic, industrial, demografic, sociologic, cultural ș.a. Aceasta se repercutează asupra nivelului politico-strategic (marii strategii, în accepțiunea celor care operează cu această sintagmă).

Revoluții ale fenomenului militar nu se produc des. Ele au loc în momentele cruciale ale omenirii care determină schimbări fundamentale ale modalităților de organizare și ducere a războiului și campaniilor militare, ale principiilor și legilor luptei armate.

Pentru o cât mai exactă și facilă înțelegere, învățământul militar din cadrul NATO propune următoarea schemă:

REVOLUȚII ALE FENOMENULUI MILITAR

Perioada	Revoluții ale fenomenului militar	Revoluții în domeniul militar
Sec. XVII	Statele și instituțiile moderne	- Reforme de nivel tactic în armatele Germaniei și Suediei - Reforme tactice și organizatorice în armata franceză - Revoluția Franceză - Revoluția în domeniul naval - Revoluția financiară militară britanică
Sfârșitul sec. XVIII începutul sec. XIX	Revoluția Franceză Revoluția industrială	- Reformele militare franceze (după Războiul de Șapte Ani) - Mobilizarea politică și economică națională pe timpul războaielor napoleoneene - Revoluția tehnologică în războiul terestru - Revoluționarea războiului naval
Începutul sec. XX	Primul război mondial	- Războiul fulger (Blitzkrieg) - Operații combinate - Bombardamentul strategic - Cercetarea prin radiolocație
Partea a doua a sec. XX	Armament nuclear și rachete balistice	- Cercetarea și lovirea cu precizie a adversarului - Revoluție în sistemele de conducere - Creșterea letalității muniției convenționale

SCHEMA NR. 2

Revoluția tehnico-militară a apărut la începutul anilor '80, termenul fiind consacrat de către teoria militară sovietică. Ea oglindea salturile calitative ale mijloacelor militare realizate pe timpul "cursei înarmărilor".

În concepția SUA, acum, revoluția militară se produce la nivelul trupei, mijloacelor de luptă și subzistență ale acesteia.

În interiorul instituției militare specialiștii americani consideră că se produc mai des transformări profunde în intervale scurte de timp, pe care le denumesc **revoluții în domeniul militar - RMA**.

Lipsa unui consens în definirea conceptului de RMA a oferit ocazia exprimării mai multor puncte de vedere referitoare la subiectul în speță.

Câteva exemple, în acest sens, sunt concludente:

"RMA sunt schimbări fundamentale, cuprinzătoare în modul în care armatele moderne planifică sau duc operații militare" - Dr. Andrew Marshall, Departamentul Apărării SUA, Biroul evaluare rețele.

"RMA încearcă să utilizeze noua tehnologie pentru a transforma modul în care unitățile militare pot purta un război"- Amiral William Owen, fost adjunct șef de stat major, Comitetul Statelor Majore Întrunite, SUA.

"O RMA este o schimbare importantă în modul de ducere a unui război, determinată de aplicarea inovatoare a tehnologiilor care, combinate cu schimbări importante din doctrina militară și concepte operaționale noi, modifică fundamental caracterul și maniera de ducere a operațiilor". Paul Davis, RAND Corporation.

"RMA sunt perioade de inovare în care forțele armate dezvoltă noi concepte care implică schimbări în doctrină, tactici, proceduri și tehnologii. RMA are loc, în special, la nivelul operativ al războiului. În mod excepțional afectează nivelul strategic, excepția se produce când succesul la nivel operativ poate determina modificări ale ecuației strategice. Altminteri, RMA se produce întotdeauna în context politic și strategic, iar acest context este permanent" - Profesor Williamson Murray & Macgregor Knox.

După cum se poate vedea, definițiile sunt diferite. Unele se referă la rapiditatea schimbării, altele la profunzimea ei. În unele primează tehnologia, în altele nivelul artei militare care le stimulează și adoptă.

Dincolo de disputa dintre personalitățile și școlile nord-americane pe tema definirii conceptului de RMA se desprind trei principii de bază ale acestora:

- Revoluțiile în domeniul militar sunt procese în desfășurare și nu finalizate.
- RMA nu sunt simple modernizări, revitalizări sau adaptări ale organismului militar la conjunctura social-politică existentă la un moment dat. Ele necesită inovații de amploare și susținute la nivel conceptual, tehnologic și organizatoric.
- Îmbunătățirea eficienței militare în modalitățile puse la dispoziție de RMA conduce la reducerea riscurilor politico-militare și sporirea abilităților de folosire a forței armate.

Lucrările de specialitate prezintă într-o gamă largă de nuanțe factorii care determină revoluția în domeniul militar:

- Globalizarea continuă să înlocuiască internaționalismul tradițional, care considera statul drept centrul tuturor activităților internaționale, practicând modalități specifice de abordare a lor;

- A apărut o nouă interacțiune între nivelele puterii mondiale; unilateralism (puterea militară a SUA), multilateralism (sistemul economic occidental) și transnaționalism (organizații internaționale, rețele teroriste, de trafic ilicit etc.).

- Unele state s-au izolat, vădind o preocupare majoră pentru supraviețuire națională și interese vitale. Drept rezultat au crescut în frecvență conflictele "opționale" între diferitele partide politice și grupări de interese din statele respective.

- Violența organizată a devenit "privată" și "civilă" și drept urmare este greu de restricționat și de identificat. Astfel, consideră teoreticienii nord-americani, statele naționale

au pierdut pentru totdeauna monopolul generării sau folosirii violenței cu efecte de masă. Acțiunile "în amurg" săvârșite de "luptătorii din umbră" au intrat în domeniul "civil".

- Timpul și spațiul au avut cândva importanță egală în cadrul unui conflict militar. Acum timpul este mult mai important. Nu se mai dorește capturarea oponentilor, ci crearea de șocuri și confuzii mentale în timp foarte scurt și cu efecte maxime.

- Datorită spațiilor mari ale confruntărilor și folosirii comunicațiilor integrate aeriene și prin sateliți acțiunile militare se vor desfășura în timp universal.

- Războaiele scurte și decisive sunt cele mai apreciate. Timpul comprimat permite lovituri mentale greu de contracarat. Se consideră că, prin crearea unor dereglări mentale în sensul dorit, apar oportunități, de multe ori fără ca ele să fie dirijate, de a acționa mai repede decât oponentul datorită încetinerii procesului acestuia de luare a deciziilor. Prin urmare, apare situația de a se afla "în interiorul" capacității sale de a duce războiul, făcând conflictul "unilateral".

- Se operează acum cu un nou "spațiu de securitate". Acesta se găsește oriunde și nicăieri, poate fi natural sau artificial. Detaliile de planimetrie și nivelment pot fi modificate pe timpul conflictului. Se impune, astfel, ca forma electronică a terenului să fie actualizată permanent cu datele reale.

- Dezbaterile asupra acțiunilor de luptă viitoare continuă. Se consideră că inamicii, identificați în special prin teroriști, sunt organizați modular, foarte mobili, au capacitate combativă efemeră, duc acțiuni asimetrice pe spații geografice discontinue, fără frontiere. Aceștia nu sunt luptători în sensul tradițional al termenului. Însă sunt periculoși prin nonconformismul lor (nu poartă uniformă sau semne distinctive, folosesc atât aparatura artizanală, cât și digitală și acționează în cele mai diferite sectoare ale vieții sociale). Marea dilemă constă în faptul că oricine poate fi o armă potențială sau posesorul unui mijloc de lovire (de la banala andrea la deșeuri radioactive).

- Pericolul este cu atât mai mare, cu cât teroriștii percep armele de distrugere în masă mai degrabă ca mijloace de folosință imediată, decât arme de "ultima ratio".

Teoreticienii americani avansează și câteva principii ale acțiunilor militare bazate pe RMA:

- să cunoști mai mult decât inamicul;
- să învingi inamicul la fiecare confruntare cu acesta;
- să eviți conflictul când consideri că riscul este prea mare.

Actuala Revoluție în domeniul militar este susținută de noutățile apărute în practica războaielor și a luptelor. Unele dintre acestea sunt probate în acțiunile militare, desfășurate în conflictele militare din anii '90-2003, altele se găsesc pe planșetele de lucru ale Pentagonului sau în soft-urile calculatoarelor din centrele de pregătire prin simulare, existente în SUA.

Fără a intra în detalii, este utilă fie și o succintă prezentare a acestora:

- Războaie de generația a IV-a
- Hiperrăzboiul (războaiele paralele)
- Războiul bazat pe rețea
- Războaie asimetrice
- Războiul de litoral
- Primatul actului conducerii
- Finalizarea rapidă a războiului
- Îndeplinirea cu rapiditate a obiectivelor
- Strategia preventivă
- Strategia preemptivă
- Manevra predominantă
- Controlul strategic

- Dominația în toate mediile
- Operațiile decisive rapide
- Șoc și groază
- Forța 21
- Tactici sinergice
- Acțiuni de luptă combinate
- Rolul armatei în perioada postconflictuală

Desigur, cu multe dintre aceste concepte ne-am întâlnit și le-am studiat pe parcursul ultimilor ani, însă cu o bună parte nu. Mai mult ca sigur laboratorul de creație american va scoate și alte noutăți din domeniul militar. Lupta cu terorismul și experiența din Irak vor genera noi dezvoltări ale științei și practicii militare.

De altfel, la Pentagon o echipă de 30 de specialiști alături de echipe din fiecare categorie de forțe ale armatei SUA strâng, centralizează și analizează date concrete de pe timpul pregătirii și desfășurării operațiilor pe teatrul din Irak. Rezultatele strădaniei lor vor fi folosite la remodelarea viitoarei forțe militare a SUA. Unele comentarii deja creionează principalele trăsături ale acesteia, va fi o "armată mai ușoară, mai flexibilă și care se va baza mai mult pe tehnologie".

Conceptul de revoluție în domeniul militar este disparat și indistinct exprimat în literatura de specialitate a statelor comunitare. De altfel, nu apare o prezentare într-o altă limbă decât engleză a conceptului. Termenul este preluat și folosit cu abrevierea "RMA".

Documentele elaborate de Uniunea Europeană atestă că politicienii, militarii și analiștii nu recunosc "R" din RMA ca reprezentând revoluția.

Mai mult sau mai puțin, ei acceptă ideea că s-a petrecut un salt în domeniul militar, dar acesta a avut loc la nivel tehnologic (se consideră că mai trebuie să treacă timp pentru a vorbi de o revoluție). Raționamentele acestei aserțiuni sunt luate din istoria prafului de pușcă. El a pătruns în Europa în jurul anului 1249, prima bombardă l-a folosit pe continent la 1314, iar prima muschetă la 1550. Sulițele, lăncile și săbiile au fost constituit armamentul principal al multor combatanți de pe teatrul european din timpul primului război mondial.

În mod similar, acum asistăm la schimbări graduale care conduc în timp la acumulări ce pot revoluționa domeniul militar.

În schimb, există tendința europenilor să accentueze mai mult schimbările geostrategice produse de la sfârșitul războiului rece. Aceasta i-a determinat pe teoreticieni și analiști să folosească sintagma "revolution in strategic affairs" (revoluție în domeniul strategic). În acest fel, amploarea dată de americani RMA se reduce la nivelul strategic, cu foarte puține tangențe la "marea strategie", a generalului Beaufre.

O explicație a acestei diferențe conceptuale este oferită de un renumit analist britanic: Lawrence Freedman. Acesta consideră că pentru europeni dispariția Cortinei de Fier și a armatelor sovietice din centrul Europei este o evidență fizică a mutațiilor apărute în politica de securitate a întregului continent. Noua situație a impus regândirea doctrinelor și remodelarea organismelor militare și a acțiunilor acestora, fapt ce a revoluționat în principal strategia, cu consecințe probabile în planul transformării ulterioare revoluționare a întregului domeniu militar.

Acest raționament nu exclude faptul că efectele RMA și ale revoluției în domeniul strategic sunt complementare.

Din această perspectivă, forțele europene se văd nevoite să adopte schimbări mai profunde și mai de substanță decât armata SUA. În virtutea diferențelor geografice în raport cu adversarul de pe timpul războiului rece forțele americane și-au dezvoltat în principal mijloacele strategice de lovire, capabilitățile de proiecție a forțelor și de generare și regenerare a lor de pe continentul american, în timp ce structurile forțelor europene ne înfățișează o apărare teritorială bazată pe conscripți, folosind mijloace de lovire (care puține depășesc

adâncimea operativă). Va trebui să treacă timp pentru a depăși tarele unui război de coaliție care se prevedea a fi dus în cea mai mare parte, în centrul Europei.

Realitățile existente și concluziile specialiștilor după campaniile aeriene din Kosovo, Afghanistan și Irak au condus la recunoașterea de către teoreticienii și practicienii occidentali a necesității cuplării la rezultatele RMA. Pentru aceasta este nevoie de timp și bani, iar opiniile asupra acestor doi parametri sunt împărțite între politicieni și militari.

Se consideră că pentru a se da un caracter mai dinamic și mai eficient forței comunitare, trebuie să se acționeze în direcția îmbunătățirii:

- managementului zonei de acțiune, în principal prin realizarea sistemului C4ISR;
- acțiunilor în spațiul luptei prin producerea și achiziționarea de sisteme de arme de mare precizie;
- structurilor organizatorice în vederea realizării unor armate mai mici, mai mobile, cu sustenabilitate ridicată.

Lucrările de specialitate vest-europene, apărute după anul 1999, dată când s-a pus problema unei politici de securitate și apărare comune a membrilor Uniunii Europene (ESDP) recunosc situația, deloc de invidiat, a forțelor militare aparținătoare statelor comunitare. Nici o țară nu putea proiecta pe alte teatre, controla și comanda forțe mai mari de o divizie. Nu existau nici abilitățile la nivel colectiv.

Supravegherea și avertizarea timpurie a teritoriilor naționale erau părți intrinseci ale capabilităților SUA în domeniu. Renunțarea la sisteme nu era posibilă deoarece marea majoritate a mijloacelor de conducere aparțineau SUA sau NATO.

Analizii occidentali afirmă că situația nu s-a schimbat prea mult, Washington-ul nedorind o "duplicare inutilă" a capabilităților de planificare și conducere a forțelor colective la ale căror pupitre se află personalul american.

Toate acestea conduc la viteze diferite de perfecționare a celor doi piloni ai NATO. Pentru a se armoniza sistemul europeanii vor trebui să facă reforme mult mai radicale decât SUA și să accepte costurile acestora. Oare situația nu va afecta dezvoltarea economică a comunitarilor? Ei sunt dispuși să accepte o scădere a standardului de viață în folosul creșterii puterii militare?

NOTE:

- *Cf. Pfp Consortium G.C.S.P., Reference Curriculum for the Revolutions in Military Affairs, NATO School, Roma, 2003, p. 2.*
- *Op. cit. idem.*
- *Cf. Op. cit., p. 3,4.*
- *Francois L. J. Heisbourg, Europe's Military Revolution în YFQ/Spring 2002, p. 28.*
- *Lawrance Freedman, The Revolution in Strategic Affairs, Adelphi Paper no. 318 (Oxford University Press for the International Institute for Strategic Studies, Oxford), Aprilie 1999, p. 3-4.*
- *Francois L. J. Heisburg, Op. cit., p. 29.*